

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za zgodovino

Študijsko leto 2010/2011

Diplomska naloga

Jernej Velkavrh

Ahajska kneževina pod vladavino Anžuvincev

Mentor: asistent dr. Janez Mlinar

Notranje Gorice, 2010

*Vrlina dedov k vnukom gre nerada,
Saj hoče, da si izprosimo jo sami,
On, ki pri njem je ključ tega zaklada.
To skusil je Nosan in ta, ki k rami
Mu poje – duša Petra velikaša
Ki Puljo in Provanso žre s solzami.
Dante Alighieri, Božanska komedija,
Vice, 7. spev*

Za pomoč in nasvete, katerih sem bil deležen pri pisanju diplomske naloge, se zahvaljujem zlasti svojemu mentorju dr. Janezu Mlinarju in dr. Mihi Kosiju, za vso izkazano podporo pa tudi svojima staršema in mnogim drugim, ki so na različne načine prispevali k tej nalogi.

Delo je posvečeno moji pokojni babici, saj bi jo ta skromni vnukov dosežek neizmerno razveselil.

Kazalo

1. Uvod.....	5
2. Imperij Karla Anžuskega.....	7
2.1. Prodor Karla Anžuskega v jonsko–egejski prostor.....	7
2.2. Spopad z Mihaelom VIII. in sicilijanske večernice.....	11
3. Moreja.....	17
3.1. Politične razmere v Moreji pred nastopom Karla Anžuskega.....	17
3.2. Začetek anžuvinske oblasti nad Morejo.....	21
3.3. Karel II. in vrnitev rodbine de Villehardouin na knežji položaj.....	24
3.4. Oživitve anžuvinske dejavnosti v grškem prostoru.....	28
4. Katalonska kompanija.....	31
5. Slabjenje ahajske kneževine.....	35
5.1. Burgundsko-aragonski spopad.....	35
5.2. Poskus obnove anžuvinske hegemonije.....	39
6. Širjenje bizantinske oblasti.....	44
6.1. Morejsko plemstvo išče nove rešitve.....	44
6.1. Nastop italijanske aristokracije.....	47
7. Zaton latinske Moreje.....	50
7.1. Ivanovci in Navarska kompanija.....	50
7.2. Uničenje ahajske kneževine.....	54
8. Vazalne države ahajske kneževine.....	57
8.1. Družina Acciajuoli zavlada atenski vojvodini.....	57
8.2. Naksoška vojvodina.....	60
8.3. Jonski otoki.....	62
8.4. Krf.....	65
8.5. Evboja.....	66
9. Ureditve ahajske kneževine pod Anžuvinci.....	68
9.1. Etnična podoba ahajske kneževine.....	68
9.2. Fevdalni sistem v Moreji.....	71
9.3. Knez in njegov dvor.....	74
9.4. Morejsko plemstvo.....	82

9.5. Meščanstvo.....	86
9.6. Tlačani.....	87
10. Cerkev v Moreji v času vladavine Anžuvincev.....	91
10.1. Papeštvo	91
10.2. Cerkvena struktura in svetna duhovščina.....	93
10.3. Meniški redovi.....	96
10.4. Viteški redovi.....	97
11. Gospodarstvo.....	99
11.1. Splošne lastnosti.....	99
11.2. Zemljiško gospostvo.....	100
11.3. Trgovina in trgovci.....	102
12.1. Povzetek.....	108
12.2. Summary.....	110

Slikovno gradivo:

Zemljevid 1: Peloponez v času vladavine Latincev	112
Zemljevid 2: Politična podoba egejskega sveta po 4. križarski vojni.....	112

Literatura in viri.....	113
-------------------------	-----

1. Uvod

V svoji diplomski nalogi se bom ukvarjal s preučevanjem zgodovinskega razvoja ahajske oziroma morejske kneževine v času od druge polovice 13. stoletja do konca 14. stoletja, torej v obdobju, ko so kneževini vladali neapeljski Anžuvinci. V nalogi bom poleg političnega razvoja poskušal predstaviti tudi nekatere druge aspekte zgodovine ahajske kneževine, kot so npr. družbena in cerkvena ureditev, kultura in gospodarstvo. Pri tem bom skušal ugotoviti in predstaviti, v kolikšni meri je na razvoj kneževine vplivala dejavnost vladajoče dinastije.

Moja teza je, da je prihod Anžuvincev na prostor današnje Grčije sicer predstavljal pomembno cezuro v političnem, v manjši meri pa tudi v upravnem in v etničnem (kar se tiče predvsem vodilnega sloja, katerega so tvorili Latinci) razvoju ahajske kneževine, vendar anžuvinski vladarji na teh območjih niso razvijali centralizirane oblasti, kot so jo v neapeljskem in madžarskem kraljestvu, niti niso v večji meri preoblikovali različnih ostalih vidikov življenja v kneževini. Še več, kneževina je bila zanje sekundarnega pomena, dežela torej, kateri so namenjali le malo pozornosti, kar se je odrazilo predvsem v nadaljevanju upadanja njene moči po prehodu pod njihovo oblast, pa tudi v odsotnosti kakršnihkoli poskusov reform oziroma posegov, ki so jih obstoječe razmere terjale. Vse to se seveda ni odražalo le na področju politične, pač pa tudi kulturne, cerkvene, družbene in ekonomske ureditve, ki so v veliki meri ostale podvržene spontanemu, notranjemu razvoju.

Zaradi boljše preglednosti bom svojo raziskavo razdelil na dva sklopa. V prvem delu se bom ukvarjal s politično zgodovino kneževine, deloma pa tudi z odnosi med Ahajo in njenimi sosednjimi vazalnimi državami, v drugem pa z nekaterimi ostalimi področji človeškega delovanja. Povzetek obeh delov in preverjanje moje teze bosta predstavljala zaključni del moje diplomske naloge.

Že takoj naj opozorim na glavno pomanjkljivost moje študije. Čeprav sem se osredotočil na raziskovanje anžuvinske vladavine nad grškimi ozemlji, za kar sem imel na razpolago kar precej dobre splošne literature, bi poglobljena študija zahtevala boljše poznavanje razmer tudi v neapeljskem kraljestvu, ki je bilo center oblasti vladajoče dinastije. Žal do najboljših del, ki se s to temo ukvarjajo, nisem imel dostopa, poleg tega

pa ne poznam ustreznih jezikov. Tako sem bil deložen le nekaterih informacij, ne pa vseh raznovrstnih motivov za pomanjkanje zanimanja, ki so ga Anžuvinci izkazali pri vladanju nad ahajsko kneževino, oziroma za ugotavljanje ovir, ki so jih pri tem omejevale.

Pri raziskovanju politične zgodovine se bom omejil na pomembnejše dogajanje v kneževini. Smotrno se mi zdi, da predstavim celotno obdobje anžuvinske oblasti, ki je sicer v historiografiji nekoliko bolj zapostavljeno kot čas vladavine križarske rodbine de Villehardouin, ki se je zavihtela na knežji položaj kmalu po osvojitvi Peloponeza. Posledica mojega zanimanja za politični razvoj kneževine pod Anžuvinci bo tako nekoliko obširnejši prvi del, vendar bo s tem bralcu, upam vsaj, ta aspekt zgodovine Peloponeza dovolj dobro predstavljen. Poleg tega so se starejši zgodovinarji, ki so obravnavali razvoj kneževine vse do njenega zatona (česar se novejši zgodovinarji očitno niso lotevali več tako pogosto oz. vsaj ne tako podrobno), ukvarjali zlasti s politično zgodovino. Poznavanje drugih področij življenja v kneževini je še dandanes veliko skromnejše, kar se pozna tudi v meni dostopnih znanstvenih monografijah in člankih. Nenazadnje pa mi je preučevanje politične zgodovine omogočilo vpogled v nekatera druga področja, zlasti v družbeno ureditev in plemiško kulturo.

V drugem delu diplomske naloge bom skušal prikazati splošne kulturne, gospodarske, etnične in institucionalne značilnosti zgodovinskega razvoja. Preučevanje teh področij mi bo omogočilo podati bolj realno oceno pomena anžuvinske vladavine nad kneževino, vendar pa ta ocena ne bo dokončna, saj ta tematika dopušča še veliko prostora za nova odkritja in nove interpretacije.

2. Imperij Karla Anžuskega

2.1. Prodor Karla Anžuskega v jonsko–egejski prostor

Na predvečer vzpona na sicilijanski prestol je Karel Anžuski,¹ brat francoskega kralja Ludvika IX. (bolj znanega kot Ludvik Sveti), obvladoval obširne predele Evrope. Še ne štiridesetletni princ francoske vladarske dinastije Capet je do 15.1. 1266, ko ga je v Rimu papež Klement IV. okronal za kralja Sicilije,² imel v apanaži francoski pokrajini Anjou in Maine, vladal je Provansi, katero je pridobil leta 1246 s poroko z Beatrice, hčerjo provansalskega grofa,³ že kmalu zatem prevzel oblast nad cesarskimi mesti Marseilles, Arles in Avignon ter začel širiti svoj vpliv v severnoitalijanski prostor.⁴

Ob podpori stranke gvelfov in papeštva, ki se je balo morebitne ekspanzije Manfreda Sicilijanskega, je Karel Anžuski napadel sicilijansko kraljestvo.⁵ Sveti sedež je podprl Anžuvince z razglasitvijo križarske vojne proti Manfredu in z denarno pomočjo, ki jo je duhovščina po Evropi zbrala za ta pohod.⁶ Karel I. je 26. 2. 1266 pri Beneventu porazil Manfreda, zadnjega sicilijanskega kralja⁷ iz rodu Hohenstaufov, ki je v bitki poleg kraljestva izgubil tudi življenje.⁸ Dokončno pa sta Karlu Anžuskemu oblast nad izbojevanim kraljestvom zagotovila šele poraz še enega Hohenstaufa, Konradina, komaj

¹ Uporabljam obe imeni zanj: Karel Anžuski, ki je v literaturi bolj uveljavljeno, in Karel I. Slednje ime nosi kot monarh sicilijanskega oz. neapeljskega kraljestva. Medtem ko se oznaka *Anžuski* nanaša le na kasnejšega kralja Karla I., s pojmom *Anžuvinec* oz. *Anžuvinci* označujem vse predstavnike te vladarske hiše. Glej v Slovenski pravopis. Gesli: Anžu, Anžuvinec.

² Steven Runciman: *The Sicilian Vespers: A history of the Mediterranean World in the later thirteenth century*; Cambridge, 1992, str. 90.

³ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 72.

⁴ Runciman: *The Sicilian Vespers*, str. 74 - 75.

⁵ Karlovo osvajanje sicilijanskega kraljestva je podrobneje opisal Florentinec Giovanni Villani. Glej v *Villani's Chronicle - being selections from the first nine books of the Croniche Fiorentine of Giovanni Villani*, prevedla Rose E. Selfe, London, 1906; str. 205 – 235 na spletni strani: <http://www.elfinspell.com/VillaniTitle.html>.

⁶ Denis Mack Smith: *A History of Sicily: Medieval Sicily (800 - 1713)*; London, 1968; str. 67.

⁷ Sicilijansko kraljestvo so poleg otoka samega do izbruha protifrancoskega upora l. 1282 (t.i. "sicilijanskih večernic") tvorile tudi južnoitalijanske posesti s središčem v Neaplju.

⁸ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 92.

16-letnega pretendenta na sicilijanski prestol, v bitki pri Tagliacozzu⁹ avgusta 1268 ter zadušitev vstaje na Siciliji.¹⁰

Stare ocene o nazadovanju južnoitalijanskih dežel, ki naj bi se začelo s prihodom Anžuvincev na prestol sicilijanskega kraljestva, so danes presežene. Resda je Karel I. veliko zemlje razdelil med svoje spremljevalce, vendar je šlo pri tem predvsem za posestva, ki so bila odvzeta njegovim nasprotnikom iz vrst domačega plemstva, ne pa za kraljeva domenska posestva.¹¹ Monarhija je torej ohranila močno ekonomsko bazo. Neapeljski dvor je dolgo, vsaj do konca vladavine kralja Roberta Neapeljskega, lahko nadzoroval svoje višje plemstvo, ki je ostalo podrejeno in poslušno kroni kljub temu, da so se sčasoma pomnožile njegove finančne in sodne svoboščine. Vse do smrti Roberta Neapeljskega so imele najpomembnejše plemiške rodbine precej manj posesti, kot so jih imele kasneje, ko je njihova moč narasla.¹² Karel I. je podelil mestom precejšnjo avtonomijo, tako da so ta lahko sama izbirala župane, mestne svete in sodnike,¹³ obenem pa je spodbujal njihov ekonomski razvoj in jih ščitil pred pritiski velikašev. Zelo podoben odnos do mest so imeli njegovi nasledniki.¹⁴

Tako kot ostali vladarji Sicilije pred njim, se je tudi Karel I. znašel v položaju, ki mu je dopuščal možnost nadaljnjih ozemeljskih širitev. Medtem ko bi bila podpora papeštva v primeru spopada s kakšno drugo katoliško državo zelo vprašljiva, bi papeštvo lahko podprlo ekspanzijo v severnoafriški ali grški prostor – toliko bolj, ker so Bizantinci poleti 1261 ponovno osvojili Konstantinopol in s tem odpravili tamkajšnjo vladavino Latincev.¹⁵ Nekateri papeži so vsekakor dopuščali oziroma podpirali možnost vzpostavitve cerkvene unije s sicer pravoslavni Bizantinci, vendar papeštvo ni pozabilo na to, da je nekoč že imelo neposredno oblast nad Konstantinopolom. Karel

⁹ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 110 - 115.

¹⁰ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 124.

¹¹ Samantha Kelly: *The New Solomon - Robert of Naples (1309 - 1343) and Fourteenth-Century Kingship*: Leiden/Boston, 2003; str. 134 – 136 in 140.

¹² Kelly: *The New Solomon*; str. 143 – 145.

¹³ Prav tam; str. 157 – 158.

¹⁴ Prav tam; str. 153. Pojem Latinci se v literaturi navado uporablja za vse Zahodnoevropejce oz. pripadnike katoliške vere na grških tleh, pa tudi na tleh drugih križarskih držav. Poimenovanje *Latinoi* verjetno izvira iz 8. stol., ko je prišlo do tesnejšega stika med katoliškimi in pravoslavni misijonarji pri pokristjanjevanju Slovanov. Tu so primerjali liturgične jezike tekmecev. Glej v Peter Lock: *The Franks in the Aegean 1204-1500*, New York, 1995; str. 194 in Aneta Ilieva: *Frankish Morea (1205 - 1262), Socio-cultural Interaction Between the Franks and the Local Population*, Atene, 1991; str. 19 – 20.

¹⁵ Donald M. Nicol: *The Last Centuries of Byzantium, 1261 - 1453*; 2. izdaja, Cambridge, 1993; str. 35.

Anžujski bi torej lahko svetemu sedežu s silo povrnil izgubljene posesti in obnovil latinsko cesarstvo.¹⁶

Ne preseneča torej, da je že kmalu po prevzemu sicilijanskega kraljestva začel zasedati tista albanska in epirska ozemlja, ki jih je Manfred Sicilijanski dobil kot doto Helene, hčere epirskega vladarja Mihaela.¹⁷ Pri tem mu je šel na roko Mihaelov sin, epirski vladar Nikefor, ki mu je priznal pravico do teh ozemelj in se začel povezovati z novim sicilijanskim kraljem. Marca 1279 se je Nikefor celo razglasil za Karlovega vazala in mu odstopil precejšen del obale t.i. »Starega Epira«, ki je segal od Valonskega zaliva do Butrinta oz. otočja Sybote ob Krfu.¹⁸ Nikefor je bil namreč sovražen ideji o cerkveni uniji in politiki verskega zблиževanja Konstantinopla z Rimom, ki jo je vodil bizantinski cesar Mihael VIII. Večina Bizantincev in ostalih grških pravoslavcev (Epircev, Tesalcev, Trapezundcev,...) je unijo odločno zavračala, saj jo je dojemala kot izdajo lastne cerkve.¹⁹

Težavam pa se Karel Anžujski vseeno ni mogel izogniti, saj si je moral podrediti večino tedanjih poveljnikov obalnih mest, katere sta na te položaje nastavila Manfred in njegov admiral Filip Chinardo. Leta 1266 je zasedel Kanino, 1271 Drač, ki je bil tedaj najpomembnejše tamkajšnje mesto; šele 1272 je dokončno zavladal Krfu, 1273 pa Valoni (Avlona, Vlorë).²⁰ Ko je pridobil nadzor nad večino albanske obale in njenega zaledja, je ustanovil albansko kraljestvo in se okronal za kralja le-tega. Za prestolnico novoustanovljenega kraljestva je izbral Drač.²¹ Ker tu ni bil osebno prisoten, je nastavljal svoje namestnike – generalne vikarje – ki so upravljali s temi deželami.²² Zdelo se je, da si je Karel I. uspel zagotoviti kar najbolj ugodno mostišče za prodor v bizantinsko cesarstvo. Sicer pa so ta ozemlja komaj lahko krila stroške, ki so bili povezani z njihovo upravo. Na vodilne položaje v albanskem kraljestvu in na Krfu – otok je imel ločeno upravo – je Karel I. imenoval zveste Neapeljčane, ki pa so bili le redko priljubljeni ali

¹⁶ Renell Rodd: *The princes of Achaia and the Chronicles of the Morea: A study of Greece in the middle ages*: Vol. 2; London, 1907; str. 64.

¹⁷ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 136.

¹⁸ Donald M. Nicol: *The Relations of Charles of Anjou with Nikephoros of Epiros*; v *Byzantinische Forschungen*; Amsterdam, 1972; str. 185 - 187.

¹⁹ Nicol: *The Relations of Charles of Anjou*; str. 174 - 175.

²⁰ Prav tam; str. 176 - 178.

²¹ John Von Antwerp Fine, Jr.: *The Late Medieval Balkans*: Ann Arbor: University of Michigan, 1996; str. 185.

²² Nicol: *The Relations of Charles of Anjou*; str. 179.

uspešni pri svojem delu. Prisotni so bili tudi konflikti med katoliki in pravoslavni ter med katoliškim draškim nadškofom in generalnim vikarjem.²³

Uspešno širjenje političnega vpliva na Balkanskem polotoku je Karel I. zavaroval s pridobitvijo političnih pravic, s katerimi je upravičil svoje pretenzije. Ob podpori papeža Klementa IV. – ta je skušal zavarovati Latince v preostanku »Romanije« in obnoviti latinsko cesarstvo v Konstantinoplu, katerega so smatrali za pomembno postojanko na poti do Svete dežele, obenem pa zaposliti Karla Anžuskega v tujini, kar bi sprostilo pritiske na papeško oblast v osrednjih italijanskih deželah²⁴ – je namreč Karel I. maja 1267 v Viterbu sklenil dva sporazuma, ki sta mu zagotovila pravice do nadaljnjega poseganja v grško oziroma bizantinsko območje.

24. 5. 1267 je Karel I. obljubil podporo in vojaško pomoč ahajskemu knezu Viljemu de Villehardouinu,²⁵ Ahaja in njene vazalne dežele pa so postale vazali sicilijanskega kralja. Knez Viljem je sicer obdržal pravico dosmrtnega uživanja svojih posesti in vodenja kneževine. Sestavni del tega sporazuma je predstavljala predvidena poroka med Viljemovo hčerjo Izabelo in enim od Karlovih sinov, ki naj bi na knežjem položaju nasledil Viljema. Če pa bi ta sin umrl brez dediča, bi se ahajska kneževina prenesla na Karla I. oz. na njegovega naslednika na sicilijanskem prestolu.²⁶ Če bi knez Viljem dobil sina, bi temu pripadla le petina kneževine.²⁷

V drugem sporazumu si je Karel I. od pregnanega latinskega cesarja Baldvina II. v zameno za vojaško pomoč pri morebitni odpravi zoper Konstantinopel zagotovil položaj suzerena nad ahajsko kneževino in egejskimi otoki (z izjemo tistih, ki so pripadali Benetkam) ter pravice do tretjine vseh ozemelj, ki bi jih morebiten vojaški pohod prinesel. Poleg tega je bila sklenjena zaroka med Baldvinovim najstarejšim sinom in prestolonaslednikom Filipom ter Karlovo hčerjo Beatrice. Baldvin II. in Karel I. sta se še dogovorila, da bi v primeru, če bi Filip umrl brez naslednikov, pravice do cesarstva pripadle Anžuvincu.²⁸

²³ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 146 in 147.

²⁴ Peter Lock: *The Franks in The Aegean 1204 - 1500*: London/New York, 1995; str. 84.

²⁵ Plemiča sta se spoznala na križarski vojni v Egiptu. Poleg tega je bila Viljemova prva soproga Karlova sestrična. Glej pri: *A History of the Crusades, Volume II - The later crusades, 1189 – 1311*, glavni urednik Kenneth M. Setton: Madison, Milwaukee, London, 1969; str. 255.

²⁶ *A History of the Crusades: The later crusades*, 1189 – 1311; str. 255.

²⁷ Lock: *The Franks*; str. 85.

²⁸ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 136 – 137.

Karel Anžujski pa se je preudarno začel povezovati tudi z ostalimi nasprotniki bizantinskega cesarstva. Sklenil je sporazum z madžarskim kraljem Belo IV. in poročil svojo hči Izabelo z Ladislavom, sinom prestolonaslednika in kasnejšega madžarskega kralja Štefana V., svojega sina Karla Salernskega (ki je kasneje kot Karel II. nasledil svojega očeta) pa s Štefanovo hčerko Marijo (posledica te poroke je bil kasnejši prihod Anžuvincev na madžarski prestol).²⁹ V začetku sedemdesetih let 13. stol. se je povezoval tudi z bolgarskim carjem Konstantinom Tihom (oz. Konstantinom Asenom), Janezom Tesalskim in Srbi.³⁰

2.2. Spopad z Mihaelom VIII. in sicilijanske večernice

Bizantinski cesar Mihael VIII. Paleolog pa se je izkazal za vrednega nasprotnika dejavnemu Anžuvincu. Ko je slednji že načrtoval napad na Konstantinopol, ki je bil predviden za poletje 1270, mu je Mihael VIII. s spretno diplomatsko potezo zvezal roke. Mihael VIII. je namreč skušal vzpostaviti pogovore o cerkveni uniji s francoskim kraljem Ludvikom IX. Svetim.³¹ Ta je sicer zavnil pogajanja o tej temi, vendar je bilo to dovolj, da se je pozornost starega križarskega kralja spet preusmerila v Sveto deželo. V svoje križarske načrte je vključil tudi svojega brata Karla I., ki je Ludvika IX. sicer spremljal že v sedmi križarski vojni. Karlu Anžujskemu pa je vendarle uspelo uveljaviti tudi lastne interese, saj je prepričal Ludvika Svetega v smotrnost zasedbe Tunisa, ki naj bi postal baza za napad na Egipt.³²

Francoska križarska vojska je poleti 1270 prispela v Tunizijo, kjer je Ludvik nato čakal na Karlov prihod. Med križarji sta začela razsajati griža in tifus, ki sta terjala tudi

²⁹ Runciman: *The Sicilian Vespers*: str. 138.

³⁰ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 185.

³¹ Sveta stolica je bila namreč v tem času prazna. Glej pri: Runciman: *The Sicilian Vespers* str. 140.

³² Jacques Le Goff sicer navaja, da je Ludvik IX. že leta 1268 javno razglasil, da se namerava na križarsko vojno podati maja l. 1270. Do trenutka odhoda so njegove komisije preverile delovanje kraljevih uradnikov, izdani so bili odloki, ki so skušali zagotoviti čimvečjo moralno neoporečnost kraljestva (npr. z omejevanjem svobode Judov, z ostrejšim kaznovanjem zločincev ter z izselitvami prostitutk iz mest), saj so uspeh pohoda povezovali z »čistostjo« monarhije. To vsekakor priča o tem, da Mihaelove diplomatske poteze niso bile glavni razlog za križarski pohod Ludvika Svetega. Le Goff tudi meni, da so na izbiro Tunisa kot cilja križarske vojne vplivali predvsem drugi dejavniki, ne Karlovo prepričavanje. Glej v Jacques Le Goff: *Saint Louis: Notre Dame, Indiana*, 2009; str. 221-222.

življenje francoskega kralja. Karel Anžuski je menda prispel v Tunizijo ravno na dan Ludvikove smrti (25. 8. 1270). Novembra 1270 je prisilil tuniškega vladarja Mustansirja v podpis sporazuma, s katerim se je ta obvezal k plačilu stroškov križarske odprave, k izpustitvi krščanskih ujetnikov ter k plačevanju letnega tributa Karlu I. Vendar pa je bil Karel I. vnovič prisiljen preložiti napad na Konstantinopol, saj je tudi njegovo vojsko razredčila bolezen. Poleg tega je njegovo ladjevje ob povratku močno prizadel vihar pred Sicilijo.³³

Dodaten udarec za Karlovo moč je bila izvolitev Rudolfa Habsburškega za cesarja Svetega rimskega cesarstva 1. 10. 1273 (okronan je bil 24. 10. istega leta), kar je znatno oslabilo Karlov vpliv v severni Italiji, kjer se je leto poprej zapletel v vojno z Genovo. Sedaj so se vsi severnoitalijanski gibellini dvignili proti Karlu I.; poleg tega je bil tudi Rudolf sam zainteresiran za okrepitev cesarskih pozicij v severni Italiji.³⁴

Mihaelu Paleologu je tudi uspelo zvabiti nekatere vladarje iz tabora zaveznikov Karla Anžuskega. Izboljšal je odnose z Bolgarijo – sklenjena je bila dinastična poroka med bolgarskim carjem Konstantinom Asenom in Mihaelovo nečakinjo Marijo Kantakuzeno. Sklenil je zavezništvo z madžarskim kraljem Štefanom V. (njegova najmlajša hči se je poročila z Mihaelovim prestolonaslednikom Andronikom, medtem ko sta bila zgoraj omenjena otroka, Ladislav in Marija, poročena z otrokoma Karla Anžuskega).³⁵ Za nadaljnji razvoj dogodkov pa je bila pomembna zlasti vzpostavitev stikov s Petrom III. Aragonskim, zetom ubitega Manfreda Sicilijanskega.³⁶

Največja ovira za Karlove ambicije je bila vzpostavitev pogajanj o cerkveni uniji. Papeštvo je bilo namreč v tem trenutku pripravljeno na pogajanja, saj se je zavedalo težavnosti morebitnega ponovnega poskusa nasilne podreditve pravoslavne cerkve – torej ravno tega, kar je zagovarjal Karel I. Leta 1274 so Mihaelovi odposlanci na cerkvenem koncilu v Lyonu sprejeli cerkveno unijo.³⁷ S tem je bizantinski cesar priznal primat papeštva in sprejel rimsko veroizpoved. Pravoslavna cerkev naj bi sicer obdržala lastno obredje, poleg tega pa naj bi ji bila zagotovljena svoboda odločanja glede imenovanja

³³ Runciman: *The Sicilian Vespers*: str. 140 - 144. Glej tudi pri: *A History of the Crusades: The later crusades*; str. 508 - 518.

³⁴ Runciman: *The Sicilian Vespers*: str. 155 in 156.

³⁵ Runciman: *The Sicilian Vespers*: str. 158 - 160.

³⁶ Nicol: *The Last Centuries of Byzantium*: str. 68.

³⁷ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 186.

duhovščine in glede vprašanj cerkvene uprave.³⁸ Karel Anžujski je moral začasno opustiti vse načrte, kajti: »V očeh zahodnega sveta je lyonska unija pomenila, da bizantinski cesar ni zgolj katoliški vladar, proti kateremu se ni mogoče bojevati v pravični vojni, temveč tudi legitimni dedič konstantinopelskega prestola.«³⁹ Papež je posredoval pri sklenitvi premirja med vladarjema. Odločil je, da Karel Anžujski ne sme napasti Konstantinopla. Premirje pa ni veljalo za grške in albanske posesti.⁴⁰ Mihael VIII. ni odlašal in je že v letu lyonskega koncila napadel albansko kraljestvo ter do leta 1276 osvojil večino albanske notranjosti.⁴¹ Oblegani obalni mesti Drač in Valono so rešile šele okrepitev iz Italije.⁴²

Svoji diplomatski spretnosti in iskrenim prizadevanjem za utrditev cerkvene unije navkljub, pa je Mihael VIII. imel vedno večje težave z lastnimi podložniki. Nasprotnikov unije ni mogel pomiriti oziroma jih utišati. Medtem ko so papeži Gregor X., Inocenc V. in Janez XXI. pokazali večje razumevanje in so Bizantincem do neke mere popuščali, saj so želeli predvsem obvarovati unijo, je papež Nikolaj III. (pontifikat je nastopil l. 1277.) od Mihaela VIII. pričakoval trdnejše dokaze o iskrenosti unije. Papeževo nezaupanje do bizantinske predanosti uniji je spodbudilo Karla I. k pripravljanju nove ofenzive. V Ahajo in Albanijo je v letih 1279 -1280 pošiljal orožje in zaloge. Avgusta 1280 je umrl papež Nikolaj III. Kolegij kardinalov, v katerem sta se prepirala francoska in italijanska stranka, kar šest mesecev ni mogel izvoliti novega papeža. Karel I. je izkoristil to priložnost in sprožil napad.⁴³

Bizantinski kronist Nikefor Gregoras je opisoval ekspedicijo »Rosonsula« (t.j. Hugo de Sully),⁴⁴ ki je začel poleti 1280 oblegati Berat. Osvojitev tega bi Karlovi vojski odprla pot v Makedonijo, Solun in nato Konstantinopel. Bizantincem je aprila 1281 uspelo zajeti de Sullyja,⁴⁵ kar je povzročilo preplah med Latinci in njihov umik.⁴⁶ Tej zmagi je sledilo bizantinsko zasedanje anžuvinskih posesti v Albaniji. Bizantinci so

³⁸ Nicholas Cheetham: *Mediaeval Greece*; New Haven, London, 1981; str. 101.

³⁹ Citat iz: Nicol: *The Last Centuries of Byzantium*; str. 58.

⁴⁰ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 167.

⁴¹ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 187.

⁴² Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 176.

⁴³ Nicol: *The Last Centuries of Byzantium*; str. 61 – 65.

⁴⁴ V tem času je nosil naziv kapitana in generalnega vikarja Albanije, Drača, Valone, Butrinta, Sybota in Krfa. Glej pri: Nicol: *The Relations of Charles of Anjou*; str. 188.

⁴⁵ Ko je bil leta 1290 de Sully izpuščen iz ujetništva, je dobil upravo nad Krfom. Glej pri Rodd: *The princes of Achaia*: Vol. 2; str. 3.

⁴⁶ Nikephoros Gregoras: *Rhömäische Geschichte: erster Teil*: Stuttgart, 1973; str. 137 - 139. Za podrobnejši opis dogajanj pri Beratu glej: Steven Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 195 in 196.

osvojili praktično celotno albansko kraljestvo. Po poročanju beneškega kronista Marina Sanuda so se polastili tudi Drača in Valone, ki sta se zagotovo branila vse do l. 1284. Ravno poraz pri Beratu in njegove posledice so prepričali Karla I., da bo za osvojitev Konstantinopla potreben napad po morju.⁴⁷

Novi papež Martin IV., ki je bil izbran februarja 1281, je bil Karlov pristaš. Martin IV. je obtožil Mihaela VIII., da ni izpeljal unije obeh cerkva in ga je zato razglasil za shizmatika ter ga izobčil. Karel I. je dobil pooblastilo, da cesarja Mihaela VIII. odstavi.⁴⁸

3.7. 1281 je bil v Orvietu med Karlom, titularnim latinskim cesarjem Filipom in beneškimi poslanci sklenjen sporazum, ki je predvideval »obnovo rimskega cesarstva, ki ga je bil uzurpiral Paleolog«.⁴⁹ Zavezništvu so se pridružili tudi Nikefor Epirski, srbski kralj Štefan Uroš II. in bolgarski car Jurij Terter I.⁵⁰

Skupna odprava podpisnikov sporazuma je bila predvidena za april 1282,⁵¹ a do nje ni prišlo, saj je na Siciliji 30.3. 1282 izbruhnil silovit protifrancoski upor, znan po imenu »sicilijanske večernice«. V tem uporu so delovali številni akterji, katerim je bilo skupno sovraštvo do francoske vladavine. Preprosto sicilijansko prebivalstvo je bilo nezadovoljno zlasti zaradi visokih davkov, zlorab, ki jih je trpelo pod oblastjo včerajšnjih pustolovcev in sedanjih oblastnikov predvsem pa zaradi pomanjkanja vsakega zanimanja za razmere na otoku. Karlu I. sicer ne gre očitati zanemarjanja ali nepoznavanja administrativnih zadev, kot tudi ne vodenja sicilijanskim mestom nenaklonjene politike, vendar je Sicilijo obiskal le na svojem povratku iz Tunizije. Poleg tega ni sklical nobenega otoškega parlamenta, ki je do njegove vladavine občasno zasedal.⁵² Nezadovoljni so bili tudi številni plemiči, katerim so zavojevalci zasedli obširne posesti. Nekateri vidnejši podporniki poraženega Manfreda, med katerimi sta bila pomembna zlasti Janez iz Procide, ki mu ljudsko izročilo pripisuje večino vseh zaslug pri organizaciji upora, in Ruggiero di Lauria, eden najboljših srednjeveških admiralov, so se

⁴⁷ Nicol: *The Relations of Charles of Anjou*; str. 190 – 191.

⁴⁸ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 193.

⁴⁹ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 194.

⁵⁰ *A History of the Crusades: The later crusades*; str. 260.

⁵¹ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 194.

⁵² Smith: *A History of Sicily*; str. 68 – 69.

bili prisiljeni zateči na aragonski dvor.⁵³ Upor pa je svoj uspeh dolgoval tudi Mihaelu VIII., ki je finančno podprl ne le Sicilijance,⁵⁴ temveč tudi Petra III. Aragonskega.⁵⁵

Zgodovinar Denis Mack Smith je prepričljivo trdil, da je šlo pri tem upor pravzaprav za zmago fevdalne aristokracije proti centralistični monarhiji. Sicilijansko plemstvo je namreč kmalu obrzdalo kmečki upor in gibanje mest, ki so skušala doseči večjo avtonomijo. Pri tem se je plemstvo zavedalo, da je bila za uspeh nujno potrebna zunanja pomoč, zato je spodbujalo proaragonsko gibanje.⁵⁶ Vendar pa si je sicilijansko plemstvo ob tem zagotovilo tudi veliko večjo moč kot jo je imelo pod prejšnjimi vladarji, ki so vodili centralistično politiko.⁵⁷

Če samo na kratko povzamem dogajanje med sicilijanskim uporom ter potek dolgotrajne vojne med Anžuvinci in Aragonci: v pokolih, ki so spremljali upor, je bilo pobitih veliko Francozov (celo otroci, ženske in menihi), uničena pa je bila tudi Karlova flota v Messini. Vse sile, ki jih je predtem že zbral za napad na Konstantinopol, je moral Karel Anžujski sedaj preusmeriti na Sicilijo.⁵⁸ Avgusta istega leta so na Sicilijo prišli Aragonci, ki so podprli upornike. Peter III. Aragonski je bil 4.9. 1282 razglašen za kralja Sicilije.⁵⁹ 11. 12. 1282 je umrl bizantinski cesar Mihael VIII. Paleolog.⁶⁰ Njegova prizadevanja za ubranitev Konstantinopla pred najmočnejšim nasprotnikom so se obrestovala; vendar pa se je izkazalo, da so tudi preobremenila finance cesarstva in prispevale – zlasti seveda zaradi sprejetja cerkvene unije - k še večji neenotnosti med pravoslavnimi državami (Bizancem, Epirom, Tesalijo in trapezundskim cesarstvom).⁶¹

5.6. 1284 je bil v poskusu preboja aragonske blokade Neapeljskega zaliva zajet salernski knez Karel, edini še živeči sin Karla I.⁶² 7.1. 1285 je Karel I. umrl. Predtem je odločil, da naj bi v primeru, če se Karel Salernski ne bi vrnil iz aragonskega ujetništva,

⁵³ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 201 – 202.

⁵⁴ Fine: *The Late Medieval Balkans*; str. 194.

⁵⁵ Nicol: *The Last Centuries of Byzantium*; str. 70.

⁵⁶ Smith: *A History of Sicily*; str. 73.

⁵⁷ Spet so zasedali otoški parlamenti; ko se aragonski kralj Jakob začel dogovarjati s papeštvom, da bi nadoblast nad otokom vrnil papeštvu (in s tem dejansko Anžuvincem), je sicilijanski parlament Jakoba odstavil in za kralja izbral njegovega mlajšega brata Friderika;... Glej pri Smith: *A History of Sicily*; str. 76 – 81.

⁵⁸ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 214 – 220.

⁵⁹ Prav tam; str. 227 in 228.

⁶⁰ Prav tam; str. 133.

⁶¹ Nicol: *The Last Centuries of Byzantium*; str. 71.

⁶² Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 247 in 248.

kraljestvo prešlo na njegovega najstarejšega vnuka Karla Martela. Dokler pa ta ne bi odrasel oz. dokler se iz ujetništva ne bi vrnil Karel Salernski, naj bi oblast nad kraljestvom kot regent prevzel Robert Artoiški.⁶³

Že Karel I. in Peter III. sta se sicer skušala izogniti dolgotrajni vojni – dogovorila sta se celo za dvoboj, ki naj bi odločil o sporu, a do tega ni prišlo.⁶⁴ Kronist Muntaner je v tem sicer videl predvsem dobro potezo Karla I., saj je ta s tem izzivom zaposlil Petra III. s pripravami na dvoboj in ga odvmil od nadaljevanja uspešnih vojaških operacij.⁶⁵ Boji so se s spremenljivimi uspehi nadaljevali.⁶⁶ Čeprav je imelo neapeljsko kraljestvo, ki se je uradno sicer še naprej imenovalo sicilijansko, veliko več prebivalcev kot otok in čeprav so Anžuvinci uživali nadaljnjo podporo papeštva, ki je izobčilo upornike in aragonske vladarje,⁶⁷ sta predvsem nadvlada v pomorskem bojevanju, za katero je bil zaslužen zlasti Ruggiero di Lauria, in odločnost otočanov, da se ne bodo uklonili ne Anžuvincem ne papeštvu, prispevali k ravnovesju sil. Boji, ki so potekali izmenoma na otoku in v južni Italiji, so se zavlekli vse do podpisa miru v Caltabellotti 31.8. 1302. Strani sta se tedaj dogovorili, da se Anžuvinci umaknejo iz otoka, Sicilijanci pa iz celine. Papeštvo je umaknilo izobčenje nad otočani in nad Friderikom III., ki je kot vladar Sicilije nasledil očeta Petra III. Aragonskega.⁶⁸ Friderik III. je obdržal Sicilijo, priznal papeško nadoblast in prevzel naziv kralja *Trinacrie* (po starem imenu za Sicilijo). Tako so Anžuvinci obdržali uradni naziv kraljev sicilijanskega kraljestva. Vendar je vojna ponovno izbruhnila že l. 1312 in se s spremenljivimi uspehi za obe strani in z vmesnimi premirji vlekla do l. 1372, ko se je moral tedanji sicilijanski kralj Friderik IV. spet zadovoljiti z naslovom kralja *Trinacrie*, se podrediti papeštvu in se obvezati k plačevanju letnega tributa.⁶⁹ Leta 1442 je Alfonz V. Aragonski osvojil južno Italijo z Neapljem in s tem dokončno pregnal Francoze iz neapeljskega kraljestva.⁷⁰

⁶³ Prav tam; str. 254 in 255.

⁶⁴ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 236 – 241.

⁶⁵ Vsekakor je izkušeni Karel I. med svojo odsotnostjo poskrbel za varnost svojih južnoitalijanskih posesti, kamor je v ta namen poslal okrepitev pod poveljstvom artoiškega grofa Roberta. Glej v *The Chronicle of Ramon Muntaner*: prevedla Lady Goodenough: Cambridge, 2000; str. 137 in naprej ter str. 173.

⁶⁶ Dogodke v aragonsko anžuvinski vojni dokaj obširno opisuje Muntanerova Kronika, ki je sicer tudi glavni vir za zgodovino t.i. »Katalonske kompanije«.

⁶⁷ Smith: *A History of Sicily*; str. 78.

⁶⁸ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 274 in 275.

⁶⁹ Smith: *A History of Sicily*; str. 79 in 83.

⁷⁰ Prav tam; str. 94.

Z izbruhom sicilijanskih večernic so torej propadli vsi Karlovi načrti za prodor proti Konstantinoplu, hkrati pa se je začel stoletni boj med Aragonci in Anžuvinci, ki je odločal tudi o razvoju dogodkov v grškem svetu.

3. Moreja

3.1. Politične razmere v Moreji pred nastopom Karla Anžuskega

V podpis viterbskega sporazuma, s katerim se je ahajska kneževina, ki je dotlej le formalno priznavala nadoblast oddaljenega in šibkega latinskega cesarstva,⁷¹ podredila v vazalni odnos do neapeljskih Anžuvincev, je bil knez Viljem II. iz rodbine de Villehardoiun prisiljen zaradi težavnega položaja, v katerem se je znašel zaradi krepitve bizantinske moči.

Viljem II. je bil bojevit knez, ki se je pogosto zapletal v konflikte. Ravno on je dokončal osvojitve Peloponeza, saj je Bizantincem iztrgal njihovo zadnje oporišče na Peloponezu - Monemvasio. Izven njegove knežje oblasti sta bili le beneški mesti Modon (gr. Methoni) in Koron (gr. Koroni), ki ležita v Meseniji. Na področjih, kjer je bila verjetnost protilatinskega upora večja, je Viljem II. zgradil nove gradove.⁷² Že njegova predhodnika, očeta Geoffreya I. in brata Geoffreya II., so za svoja suzerena priznavali vladarji kefalonsko-zakintske palatinske grofije, naksoške oz. arhipelaške vojvodine ter Evboje.⁷³

Viljem II. je poskušal vzpostaviti bolj neposredno oblast nad otokom Evbojo. V ta namen je zase terjal posesti, ki so pripadale njegovi soprogi Carintani delle Carceri, hčeri enega od evbojskih triarhov. Temu so se uprli otoški velikaši ter Benetke, Viljemovim

⁷¹ Peter Topping: *Feudal Institutions as revealed in the Assizes of Romania, the Law Code of Frankish Greece*: New York, 1980; str. 3.

⁷² Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 87.

⁷³ Harold E. Lurier: *Crusaders as Conquerors, The Chronicle of Morea*: New York, London, 1964; str. 17.

nasprotnikom pa so se nato pridružili še atenski gospod⁷⁴ Guy de la Roche, ki je bil sicer obvezan k podpori knezu, saj je bil njegov vazal za gospostvi Argos in Nauplia,⁷⁵ atenska vazala markiz Bodounitze in gospod Salone, baron Veligostija Viljem (slednji je bil brat atenskega gospoda Guya) in Geoffrey de Briel, gospod Karytaine. Knez Viljem II. je nasprotnike porazil v bitki pri Karydi in jih pregnal v Tebe, kjer jih je nato oblegal. Med stranema je prišlo do pogajanj, sklenitve miru in končno tudi slavja s turnirji. S tem se je končala vojna, ki je po navedbi avtorja morejske kronike terjala precej življenj vitezov in *serjeants*, zagotovo pa je povzročila tudi precejšnje opustošenje. Guy de la Roche je izvedel fevdalno zaprisego, s katero je priznal nadoblast kneza, in kot poraženec prepustil knezu, naj razsodi o njegovi krivdi.⁷⁶ Zanimivo je, da o prestopku poraženega atenskega gospoda ahajsko knežje sodišče ni hotelo odločati. Rzsodba je bila zato prepuščena francoskemu kralju Ludviku IX., ki naj bi upornemu atenskemu gospodu zaradi stroškov, ki jih je od njega terjala pot v Francijo, podelil vojvodski naslov.⁷⁷ Novejše študije sicer to epizodo smatrajo kot vprašljivo in podelitev vojvodske časti atenskim gospodom postavljajo v čas vladavine Anžvincev Karla I. ali Karla II.⁷⁸ Evboja je sicer ostala hkrati pod beneško in ahajsko nadoblastjo. Torej je v osnovi obveljal položaj, kakršnega je vzpostavil že latinski cesar, ko je v zahvalo za pomoč pri obrambi Konstantinopla Geoffroyu II., Viljemovemu bratu in predhodniku na položaju kneza, podelil nadoblast nad Evbojo in Kikladi – te posesti pa so že prej sodile tudi pod beneško nadoblast.⁷⁹

Leta 1259 je v bitki pri Pelagoniji vojska nikejskega vladarja Mihaela Paleologa (ki si je kasneje, po osvojitvi Konstantinopla leta 1261, nadel naziv bizantinskega cesarja), porazila kontingent Manfreda Sicilijanskega in ahajski oddelek, ki ga je vodil sam knez Viljem de Villehardouin. Ahajsko-sicilijanska vojska je prišla na pomoč epirskemu vladarju Mihaelu II.,⁸⁰ ki pa se je v noči pred bitko umaknil. Sicilijanci in Ahajci so se kljub temu naslednji dan odločili za spopad z Nikejci in njihovimi zavezniki.

⁷⁴ Pogosto imenovan tudi »megaskyr«. Ta naziv izvira iz gr. besed »megas« in »kyros«, ki dobesedno pomenita »veliki gospod«. Glej v William Miller: *Essays on the Latin Orient*: Cambridge, 1921; str. 111.

⁷⁵ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 166 (op. št. 31).

⁷⁶ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 168 - 171.

⁷⁷ Cheetham: *Mediaeval Greece*: str. 89 – 90.

⁷⁸ Topping: *Feudal Institutions*; str. 4.

⁷⁹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 84 – 86 in 95.

⁸⁰ Viljem je bil, tako kot Manfred, zet Mihaela II. Epirskega. Glej pri: Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 91.

Latinci so utrpeli hud poraz. Ahajski knez je bil zajet in odpeljan v bizantinsko ujetništvo. Ta zmaga je omogočila Nikejcem sicer zgolj začasno osvojitve Epira, a je Nikeja kljub temu prevladala v tekmi za bizantinsko dediščino.⁸¹ Usodnejše so bile posledice za nadaljnji razvoj dogodkov na Peloponezu.

V zameno za izpustitev dragocenih ujetnikov – poleg kneza je bilo namreč zajetih veliko pomembnih ahajskih plemičev – je Mihael Paleolog terjal predajo Mistre, Monemvasie in Maine. Temu je Guy de la Roche, tedanji regent kneževine, odločno nasprotoval, saj je bilo očitno, da bi s tem Bizantinci pridobili pomembna izhodišča za verjeten poskus ekspanzije na Peloponezu. Vendar je moral, kot je veljalo že za ostale vladarje Ahaje pred njim, pomembne odločitve sprejemati skupaj z ostalimi baroni (toliko bolj je to seveda veljalo za Guya, saj je bil le regent, pravi knez pa je čakal na svojo osvoboditev). Ker je bila večina slednjih tedaj v bizantinskem ujetništvu, so o Mihaelovem predlogu odločile njihove soproge. Te so si želele vrnitve svojih mož in so zato na zboru ahajskega parlamenta⁸² pristale na cesarjeve zahteve.⁸³ Preden je Mihael Paleolog (oz. Mihael VIII.) izpustil kneza Viljema, sta se vladarja obvezala k večnemu miru.⁸⁴ Vendar so se že takoj na obeh straneh začele priprave za nadaljevanje boja.

Po osvojitvi Konstantinopla julija 1261 je skušal Mihael VIII. razširiti svojo oblast nad grškimi ozemlji: Epirom, Tesalijo in Morejo. Pri tem je računal na odpor morejskih Grkov proti latinskemu plemstvu.⁸⁵ V tri pridobljene utrdbe je cesar pošiljal vojake, opremo in zaloge. Slovani iz gorovja Taygetos in t.i. *Tzakones*⁸⁶ so se pridružili Bizantincem. Ko so spopadi spet izbruhnili, je bila pobuda na strani slednjih. Gotovo tudi zato, ker ahajskemu knezu niso priskočili na pomoč vladarji Evboje in atenski veliki gospod – morda so morali skrbeti za obrambo lastnih posesti ali pa so bili naklonjeni upadanju moči kneza,⁸⁷ ki je pred porazom v bitki pri Pelagoniji užival položaj hegemonu med latinskimi državami v grških deželah.

⁸¹ Fine: *The Late Medieval Balkans*; str. 161–164.

⁸² Več o tej instituciji v drugem delu diplomske naloge.

⁸³ Fine: *The Late Medieval Balkans*; str. 166.

⁸⁴ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 95.

⁸⁵ Fine: *The Late Medieval Balkans*; str. 165.

⁸⁶ Ime je morda popačenka oznake »Lakonci«. *Tzakones* prebivajo na JV Peloponeza. Glej pri: William Miller: *Essays on the Latin Orient*; Cambridge: Cambridge University Press, 1921; str. 60.

⁸⁷ Lock: *The Franks*; str. 83 in 84.

Latinci so morali zapustiti rta Maleo in Maino. Izgubljeni sta bili prvi baroniji: Geraki in Passava, ki sta bili v lasti rodbin Nivelet in de Neuilly.⁸⁸ Leta 1263 je bizantinska vojska pod poveljstvom Sebastokratorja Konstantina iz Monemvasie vdrla na latinske posesti, vendar je bila pri tem odbita. Podobno so bili Bizantinci poraženi pri poskusu, ki je sledil leto kasneje. Od leta 1264, ko je papež Urban IV. zapovedal pridiganje za formiranje nove križarske vojske v zahodni Evropi, a tamkajšnji vladarji in plemstvo za to niso pokazali zanimanja,⁸⁹ večjih vojaških operacij ni bilo več, vendar so mir prekinjali gverilski napadi⁹⁰ in stalni pritiski s strani Bizantincev, ki so zdaj pridobivali tudi naklonjenost domačih lokalnih veljakov - *arhontov*. Bizantinci so v tem času svojim posestim v Moreji posvetili večjo pozornost in jim podelili višji administrativni položaj. Tako so upravo namesto kapitanov oz. vojaških poveljnikov (t.i. *kephalai*) poslej vodili upravitelji.⁹¹

Latinci so skušali zavarovati svoja področja z gradnjo novih gradov in stolpov, katere so morali tudi oskrbeti s posadkami. Vse to je terjalo precejšnja sredstva. Na mejnih območjih med kneževino in bizantinskimi posestvi pa so se lahko začeli osamosvajati in uveljavljati napol neodvisni obmejni poglavarji, kot so bili na primer voditelji rodbin Spani oz. Spano in Zassi, ki so imeli pristaše in zaveznike tudi med slovanskimi plemeni.⁹² Poleg tega sta bila v obmejnih področjih zaradi konflikta prizadeta poljedelstvo in trgovina.⁹³ O težkih razmerah v Moreji v tem času priča poročilo kronista Marka Sanuda, ki omenja neko žensko, ki je med temi spopadi kar sedemkrat ovdovela.⁹⁴

⁸⁸ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 96. Vse prvotne baronije so našteve v Miller: *Essays*; str. 72.

⁸⁹ Lock: *The Franks*; str. 83.

⁹⁰ Veliko informacij o tedanjem bizantinskem načinu vojskovanja podaja Nikefor Gregoras. Bizantinci so zaradi porazov v bitkah na odprtem polju, kjer je imela premoč latinska viteška vojska, prešli na gverilsko vojskovanje: postavljali so zasede, napadali pratež in komunikacije. V opisu dogodkov, ki spremljajo obleganje Berata, kronist omenja tudi obstreljevanje vodnjakov in napajališč, s čimer so nasprotnikom skušali preprečiti dostop do vode. Glej pri Gregoras: *Rhomäische Geschichte: erster Teil*; str. 138.

⁹¹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 153.

⁹² Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 163.

⁹³ Prav tam; str. 96 - 98.

⁹⁴ Lock: *The Franks*; str. 83.

Vseeno pa je meja med rivaloma na polotoku doživljala tudi pogosta obdobja miru in tu so nastala celo t.i. *terres de parchon*, območja pod skupno latinsko in bizantinsko oblastjo. Prihodke s teh posesti so si zemljiški gospodje obeh strani najverjetneje delili.⁹⁵

3.2. Začetek anžuvinske oblasti nad Morejo

Kot je bilo omenjeno že prej, je po podpisu viterbskega sporazuma Karel Anžujski pridobil nadoblast nad Ahajo. Vendar pa je večjo skrb namenjal svojim albansko-epirskim posestim. Od tod je namreč proti Konstantinoplu tekla via Egnatia, stara rimska cesta, ki je prestolnico bizantinskega cesarstva povezovala z Dračem, pomembnim trgovskim središčem na jadranski obali. Moreja pa je kljub temu postala pomembno anžuvinsko oporišče, saj je Karel Anžujski že od leta 1269 v ahajsko kneževino pošiljal zaloge, konje in denar. Vendar mu razmere niso dovoljevale začetka vojaških operacij.⁹⁶

Bizantinska oblast se je do konca šestdesetih let že razširila čez velik del Lakonije.⁹⁷ Mihael VIII. se je zavedal, da bi utrditev in širitev bizantinske posesti na Peloponezu bistveno otežila morebitni anžuvinski napad na njegovo prestolnico.⁹⁸ Večja bizantinska napada na latinsko Arkadijo sta se zgodila v letih 1270 in 1275.⁹⁹ Kljub porazu Latincev l. 1275 v bitki pri Arachovi, ki je utrdila bizantinsko oblast nad Lakonijo,¹⁰⁰ je uspelo knezu Viljemu s Karlovo pomočjo ubraniti Arkadijo, ne pa tudi preprečiti pustošenja, ki je doletelo kneževino. Povrh vsega so se v teh spopadih bojevali predvsem najemniki, ki so izkazali bolj malo obzirnosti do lokalnega prebivalstva in do njegove lastnine.

Stalno vojskovanje je bolj oslabilo Latince, saj so fevde številnih padlih plemičev nato vodile njihove vdove, ki seveda niso sodelovale v vojskovanju, večjega dotoka novih vitezov z zahoda pa ni bilo, ker se ozemlja kneževine niso širila in se zato niso

⁹⁵ Rodd: *The Princes of Achaia* Vol. 2; str. 26.

⁹⁶ *A History of the Crusades: The later crusades*; str. 256.

⁹⁷ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 168.

⁹⁸ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 101.

⁹⁹ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 168.

¹⁰⁰ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 178.

oblikovali novi fevdi. Kljub vsemu so bili Latinci v bitkah na odprtem polju še naprej uspešnejši.¹⁰¹ Še več, anžuvinska prisotnost v Moreji je do neke mere le odvrnila ambicije bizantinskega cesarja od tega območja in jih preusmerila v Tesalijo in Evbojo.¹⁰² V letih 1275 in 1276 sta dve vojski Mihaela VIII. napadli Karlovega zaveznika, tesalskega vladarja Janeza Doukasa. Čeprav so bili Bizantinci obakrat hudo poraženi v kopenskih bitkah, za kar je bil zaslužen tudi atenski vojvoda Janez de la Roche, ki je pomagal Tesalcem, je napadalcem uspelo vzpostaviti nadvlado nad Egejskim morjem. Leta 1275 so v pomorski bitki pri mestu Demetrias porazili beneško evbojsko ladjevje, potem ko se je že skoraj potolčeni bizantinski mornarici pridružila v kopenski bitki poražena vojska, ki ji je poveljeval Janez Paleolog.¹⁰³ Nadaljnjo bizantinsko prevlado na morju je omogočil prihod ubožnega viteza Licaria v Mihaelovo službo. V dveh letih je za Bizanc osvojil vso Evbojo z izjemo glavnega mesta Negropont ter nekatere egejske otoke. Porazil je ahajsko vojsko pod poveljstvom kneza Viljema II., ki ga je hotela pregnati. V podobnem poskusu je bil kasneje zajet in v bizantinsko ujetništvo odveden atenski vojvoda Janez de la Roche, a se je že naslednje leto (1276) lahko odkupil iz ujetništva.¹⁰⁴ Kljub izrednim uspehom je Licario kmalu izginil s prizorišča in Latinci so spet pridobili izgubljene pozicije.¹⁰⁵

Februarja 1277 je umrl Filip, Karlov sin, ki se je bil poročil z Izabelo de Villehardouin, 1.5. 1278 pa knez Viljem de Villehardouin. Moških potomcev nista zapustila ne Anžuvinec Filip ne Viljem II., zato je Karel I. sam privzel naziv ahajskega kneza in zavladal Ahaji,¹⁰⁶ Viljemovo hči Izabelo pa je dal zapreti v Castel dell' Uovo v Neapeljskem zalivu.¹⁰⁷ Karel I. svoje oblasti nad kneževino ni izvajal neposredno, temveč je nastavljal bajule,¹⁰⁸ ki so v njegovem imenu upravljali z novopridobljeno križarsko državo. Prvi anžuvinski bajul in generalni vikar Ahaje, senešal Sicilije Galeran d'Ivry, je

¹⁰¹ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 168.

¹⁰² Lock: *The Franks*; str. 86.

¹⁰³ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 176 - 177.

¹⁰⁴ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 103.

¹⁰⁵ *A History of the Crusades: The later crusades*; str. 272.

¹⁰⁶ *A History of the Crusades: The later crusades*; str. 258 - 259.

¹⁰⁷ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 112.

¹⁰⁸ Angleški avtorji to funkcijo imenujejo "bailie" oz. "baillie". Pri tem je šlo za nekakšnega upravnika, ki je nadomeščal odsotnega vladarja in upravljal ozemlja, ki mu jih je ta zaupal. Zdi se, da so bile naloge in pooblastila bajula zelo podobna tistim, ki so jih imeli vikarji. Več o tem uradu v nadaljevanju. Benečani so poznali podobno funkcijo, ki je imela tudi zelo podobno ime -- namreč *bailo*. Na ustreznih mestih v besedilu uporabljam ta termin (v kurzivi).

skušal centralizirati upravo, toda pri tem je naletel na odločen odpor morejskega plemstva. Ostrih kritik je bil deležen tudi zato, ker mu ni uspelo obrzdati anžuvinskega vojaštva, ki je zaradi nerednih plačil izsiljevalo, plenilo in zasegalo lastnino prebivalstva.¹⁰⁹ Povrhu vsega se je njegova vojaška ekspedicija v Taygetos končala s hudim porazom. Leta 1280 je odposlanstvo ahajskih baronov odšlo v Neapelj, kjer je zahtevalo Galeranovo razrešitev.¹¹⁰ Že avgusta 1280 je tako Galerana zamenjal Filip de Lagonesse, pod katerim se je stanje v kneževini umirilo in izboljšalo.¹¹¹

Izbruh sicilijanskih večernic je povzročil, da je Karel I. iz Moreje v južno Italijo in Sicilijo prepeljal velik del anžuvinskih sil. Iz Ahaje so bili na pomoč v Sicilijo poklicani celo bajul Filip de Lagonesse in morejski baroni.¹¹² Vendar slednji niso dovolili, da bi se ogrožena kneževina v korist Neaplju odrekla večjemu delu domačih vojakov in sredstev.¹¹³ Baroni, že dalj časa nezadovoljni z upravo tujcev – pritoževali so se nad samovoljo neapeljskih uradnikov, neizkušenostjo in netaktnostjo novih prejemnikov fevdov, Italijanov in Francozov iz območij pod anžuvinsko vladavino, ki niso poznali jezika, tradicije in navad¹¹⁴ -, so dosegli imenovanje domačina na položaj bajula Ahaje. To funkcijo je namreč prevzel Guy de Dramelay, baron Chalandritze.¹¹⁵ Karel Anžujski je s to potezo verjetno pomiril domačine, kar je hkrati pomenilo tudi opustitev prizadevanj za centralizacijo anžuvinske oblasti v ahajski kneževini. S pomiritvijo morejskega plemstva si je lahko zagotovil nadaljnjo podporo v kneževini in se bolj posvetil težavam znotraj samega sicilijanskega kraljestva.

Gotovo pa je za Latince prinesla veliko olajšanje smrt cesarja Mihaela VIII. Paleologa. Njegov naslednik Andronik II. ni premogel očetove politične spretnosti, poleg tega pa so Bizanc ogrožale ambicije Srbov, Tesalcev in Epircev.¹¹⁶ Čeprav večjih ofenziv po Mihaelovi smrti ni bilo več, so morejski Bizantinci Latincem iztrgali osrednjo kotlino Arkadije.¹¹⁷

¹⁰⁹ A History of the Crusades: The later crusades; str. 259.

¹¹⁰ Runciman: The Sicilian Vespers; str. 196.

¹¹¹ A History of the Crusades: The later crusades; str. 259.

¹¹² A History of the Crusades: The later crusades.; str. 260.

¹¹³ Runciman: The Sicilian Vespers; str. 253.

¹¹⁴ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 112–113.

¹¹⁵ A History of the Crusades: The later crusades; str. 260.

¹¹⁶ A History of the Crusades: The later crusades; str. 261.

¹¹⁷ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 113.

3.3. Karel II. in vrnitev rodbine de Villehardouin na knežji položaj

Smrt Karla Anžijskega januarja 1285 ni prinesla večjih sprememb v odnosu neapeljskega dvora do Moreje. Regentstvo pod vodstvom Roberta Artoiškega je upoštevalo lokalne razmere in je na položaj bajulov in generalnih vikarjev Ahaje v tem času še naprej nastavljalo domače barone. Zaradi vojne z Aragonci in prestolonaslednikovega ujetništva si neapeljski dvor ni mogel privoščiti zaostrovanja odnosov z morejskimi plemiči. Zgoraj omenjenemu Guyu de Dramelayu so na položaju bajula in generalnega vikarja sledili atenski vojvoda Viljem de la Roche, ki je imel do svoje smrti l. 1287 skoraj neomejeno oblast nad Ahajo,¹¹⁸ gospod polovice Teb Nikolaj II. de St. Omer¹¹⁹ ter Guy de Charpigny, baron Vostitze.¹²⁰ V času njihove uprave je v Moreji vladal mir, Latinci pa so predvsem utrjevali svoje pozicije.¹²¹ Zanimiva je naslednja Lockova ugotovitev: »Not only were indigenous lords felt to be essential but were lords of sufficient standing to compel respect where it was not given freely. Here was a tacit acknowledgement on the part of the Angevins both of the position of the dukes of Athens within Greece and of the thwarted ambitions of the de la Roche as heirs to the Villehardouin.«¹²²

Izpušitev Karla Salemskega, ki je bil nato na binkošti l. 1289 v Rieti kot Karel II. kronan za kralja Sicilije,¹²³ je za Morejo prinesla novo dobo. Karel II. (imenovan še Karel II. Neapeljski oz. Sicilijanski ali tudi Karel Šepasti) je namreč upošteval želje svojih morejskih pristašev¹²⁴ in je ahajsko kneževino vrnil Izabeli de Villehardouin in njenim legitimnim potomcem. Izabela, kateri je kralj vrnil knežji gospostvi Karytaina in Araklova, je zdaj skupaj s svojim drugim soprogom Florentom Hainautskim¹²⁵

¹¹⁸ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 258.

¹¹⁹ Oba predstavnika vodilnih rodbin atenske vojvodine sta financirala gradnje novih gradov v kneževini. Glej v Lock: *The Franks*; str. 96.

¹²⁰ *A History of the Crusades: The later crusades*; str. 261.

¹²¹ Prav tam.

¹²² Lock: *The Franks*; str. 94 - 95.

¹²³ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 266.

¹²⁴ Omenjata se Janez de Chauderon in Geoffrey de Durnay, ki sta se na strani Karla I. bojevala pri Tagliacozzu in sta ga kasneje spremljala na turnir v Bordeaux, kjer naj bi se Karel I. in Peter III. Aragonski z izbranimi vitezi na nekašni mešanice turnirja in oborožene razsodbe spora spopadla za Sicilijo. Glej pri: Cheetham: *Medieval Greece*; str. 113.

¹²⁵ Florent, daljni sorodnik Karla II., je bil sprva v anžuvinski službi v južni Italiji. Karel II. je bil naklonjen poroki svojega zvestega vazala in z Izabelo de Villehardouin. Glej v: Lock: *The Franks*; str. 95.

(imenovan tudi Florent d'Avesnes) zavlada Ahaji kot kneginja.¹²⁶ Odločitev je morejsko plemstvo zadovoljno sprejelo, saj je dinastija de Villehardouin še vedno uživala velik ugled.¹²⁷ Karel II. pa je odločil, da se Izabela v primeru Florentove smrti ne sme poročiti brez njegovega dovoljenja. Enako je bilo njegovo privoljenje v poroko potrebno tudi za njene hčere, ki bi podedovale kneževino. V nasprotnem primeru bi Izabela oz. njene naslednice izgubile pravice do Ahaje.¹²⁸

Florent se je izkazal kot sposoben vladar. Takoj je začel odpravljati napake v upravi. Odstavil in kaznoval je nepoštene uradnike ter jih zamenjal s svojimi sorodniki in možmi iz svojega spremstva – kar je sicer naletelo na občasno neodobravanje domačinov –, obiskoval je obmejne utrdbe ter iz Apulije uvažal žito, ki ga je v Moreji začelo primanjkovati.¹²⁹ Da bi omogočil hitrejše okrevanje kneževine, je sklenil mirovni sporazum z bizantinskim cesarjem Andronikom II., ki se je sicer nanašal le na Morejo, ne pa tudi na ostale latinske posesti – Florent je tako lahko brez pridržkov sklepal zaveznitva s sovražniki Bizanca.¹³⁰ Moreja si je res kmalu gospodarsko opomogla.¹³¹ Florent je uspešno posredoval v Epiru, kamor je odšel na pomoč Nikeforju, katerega so napadali Bizantinci in njihovi zavezniki Genovežani.¹³²

Kljub uspešni in v zgodovino pisju na splošno pozitivno ocenjeni vladavini se je Florent spopadal tudi s težavami. Največja med temi je bil spor z atensko vojvodino. Ta je namreč v času Karla Anžujuškega prešla med vazale ahajske kneževine, čeprav je bila v preteklosti neodvisna – viterbski sporazum namreč ni zadeval Aten samih,¹³³ temveč le ahajsko kneževino, in atenski gospod oz. kasneje vojvoda je bil dejanski vazal Ahaje le za gospodstvu Argos in Nauplio. Helena Komnena Dukaina (vdova Viljema de la Roche) in njen drugi soprog Hugo de Brienne¹³⁴ sta hotela obnoviti neodvisnost atenske vojvodine in sta vztrajala, da bosta prisegla direktno Karlu II., ne pa knezu Florentu. Spor

¹²⁶ A History of the Crusades: The later crusades; str. 262.

¹²⁷ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 2.

¹²⁸ A History of the Crusades: The later crusades; str. 262.

¹²⁹ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 4.

¹³⁰ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 5.

¹³¹ A History of the Crusades: The later crusades; str. 262.

¹³² A History of the Crusades: The later crusades; str. 263.

¹³³ Lock: The Franks; str. 86 in 93.

¹³⁴ Hugo je padel kot poveljnik anžuvinskih sil v bitki z Aragonci. Glej pri: Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 97. Rodbina de Brienne je bila sicer ena najvidnejših v zgodovini križarskih vojn.

se je vlekkel od l. 1291 do l. 1296, ko se je Filip Tarentski¹³⁵ odpovedal neposredni prisegi atenskih vladarjev in s tem podprl kneza Florenta.¹³⁶

Poleg tega je moral Florent vsaj ob dveh različnih priložnostih na neapeljskem dvoru upravičiti svoja dejanja pred obtožbami morejskih baronov – npr. zaradi razdelitve vojnega plena, pridobljenega v pohodu proti Bizantincem v Epiru.¹³⁷ Nad njim so se zaradi omejitve svobodne trgovine v najpomembnejšem morejskem pristanišču Glarentza pritoževali tudi beneški poslanci.¹³⁸ Verjetno je šlo pri tem za poskus povečanja dohodkov kneževine na račun povišanja pristojbin, čemur so Benečani seveda ugovarjali. Slednjič se je v Moreji zaradi zasebnega spora med nekim francoskim vitezom in grškim trgovcem, kateremu je uspelo maščevati žalitev tako, da se je polastil gradu Sveti Jurij v dolini reke Alpheios in ga nato predal mistrskim Bizantincem, znova začelo bojevanje.¹³⁹

Florent je kmalu zatem umrl (verjetno 23.1. 1297). Z Izabelo sta imela triletno hčer Matildo (oz. Mahaut). Izabela je za bajula Ahaje imenovala kefalonsko-zakintskega palatinskega grofa Riharda Orsinija, sama pa se je umaknila v Nisi in nato v Kalamato, kjer se je posvečala utrjevanju obrambnega sistema Mesenije.¹⁴⁰ Leta 1299 so Izabelino hči Matildo zaročili s prav tako mladoletnim Guyem II. de la Roche, bodočim atenskim vojvodo. Karel II. je temu sprva nasprotoval, saj so ti poročni dogovori stekli mimo njegove odobritve, poleg tega pa bi ta poročna zveza lahko precej oslabila anžuvinsko gospostvo nad latinskimi državami v grškem svetu, vendar je po intervenciji papeža Bonifacija VIII. zaroko le dovolil.¹⁴¹ Naslednje leto je Izabela odpotovala v Rim, kamor je na praznovanje prvega jubileja leta 1300 papež pozval vse vernike. Romarjem, ki so odšli na jubilej, so bili sicer obljubljeni razni duhovni blagri,¹⁴² Izabela pa je tam spoznala mladega plemiča Filipa Savojskega, s katerim se je naslednje leto poročila.¹⁴³ Tokrat je Karel II. ravnal bolj odločno, saj ni hotel dopustiti, da bi njegova rodbina na ta

¹³⁵ Filip Tarentski je namreč v tem času Florentov in Izabelin senior. Več o tem spodaj.

¹³⁶ A History of the Crusades: The later crusades; str. 263-264.

¹³⁷ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 15 in 25.

¹³⁸ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 15.

¹³⁹ A History of the Crusades: The later crusades; str. 264.

¹⁴⁰ A History of the Crusades The later crusades; str. 265.

¹⁴¹ Prav tam.

¹⁴² Kenneth M. Setton: The Papacy and the Levant (1204 - 1571): Volume I.: The thirteenth and fourteenth centuries: Philadelphia, 1976; str. 151.

¹⁴³ A History of the Crusades The later crusades; str. 265.

način postopno izgubila vso oblast nad Morejo. Zato je 6.2. 1301 Izabeli odvezel kneževino in jo podelil svojemu sinu Filipu, tarenskemu knezu.¹⁴⁴

Karel II. je že veliko prej začel s pripravami na ponovno utrditev položaja svoje družine na Balkanu. Leta 1294 je namreč svojega sina Filipa Tarenskega poročil s Tamaro (Thamar), hčerjo Nikeforja Epirskega. Karel II. je sinu podelil nadoblast nad Albanijo, Krfom, ahajsko kneževino, atensko vojvodino in naksoško oz. arhipelaško vojvodino. Vse te posesti je Filip užival kot fevd pod vrhovno oblastjo svojega očeta, neapeljskega kralja.¹⁴⁵ Od Nikeforja Epirskega pa so kot Tamarino doto Anžuvinci prejeli epirska mesta Vonitzo, Angelokastron, Naupaktos in Vrachori oz. Agrinion.¹⁴⁶ V tem obdobju je nadoblast Filipa Tarenskega priznal tudi tesalski despot.¹⁴⁷

Nova organizacija oblasti naj bi na ta način jasneje poudarila anžuvinsko oblast nad albanskimi in grškimi deželami, ki so za Anžuvince še naprej pomenile po eni strani branik samega neapeljskega kraljestva, po drugi pa izhodišče za morebitni prodor na vzhod.¹⁴⁸ Vendar so ta prizadevanja Karla II. stabilili spori, ki so zadevali hierarhična vprašanja anžuvinskih grških vazalov; npr. zgoraj omenjeni ahajsko-atenski, ki se je razrešil šele po dolgotrajnem posredovanju neapeljskih vladarjev.¹⁴⁹

Načrt Karla II., da kneževino podeli svojemu sinu Filipu, je propadel. Neapeljski kralj je namreč potreboval podporo papeštva, ki je zagovarjalo poroko Izabele in Filipa Savojskega, in ker je bil Filip Tarenski v tem času ujetnik Aragoncev¹⁵⁰ - zajet je bil l. 1299 v pomorski bitki pri Falconarii¹⁵¹ -, se je moral Karel II. ponovno ukloniti. Priznal je poroko Izabele de Villehardouin in Filipa Savojskega. 23.2. 1301 je v Lateranu Filipu Savojskemu podelil v fevd ahajsko kneževino.¹⁵²

Novi knez, katerega so spremljali piemontski pustolovci, se je že kmalu po prihodu sprl z morejskimi plemiči zaradi neupoštevanja domačih navad. V nekem trenutku je med prišlekom in domačim plemstvom celo grozil oborožen spopad.¹⁵³ Zaradi izrednega

¹⁴⁴ A History of the Crusades: The later crusades; str. 266.

¹⁴⁵ A History of the Crusades: The later crusades; str. 264.

¹⁴⁶ Nicol: The Relations of Charles of Anjou; str. 194.

¹⁴⁷ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 97.

¹⁴⁸ Kelly: The New Solomon; str. 209.

¹⁴⁹ Lurier: Crusaders as Conquerors; str. 25.

¹⁵⁰ Cheetham: Mediaeval Greece; str.123.

¹⁵¹ Runciman: The Sicilian Vespers; str. 273. Glej tudi v The Chronicle of Ramon Muntaner str. 234.

¹⁵² A History of the Crusades: The later crusades; str. 266.

¹⁵³ A History of the Crusades: The later crusades; str. 266.

davka, ki ga je terjal Filip Savojski, je izbruhnil upor v arkadijski Skorti oz. Gortyni. Bizantinci iz Mistre so skupaj z lokalnimi arhonti (slednji se pred tem niso upirali Latincem) porušili gradova Sv. Helena in Crevecour. Ahajski knez je l. 1302 proti njim popeljal vojsko, a so se Bizantinci in uporni Grki umaknili.¹⁵⁴ Ko je bil po sklenitvi miru v Caltabellotti iz aragonskega ujetništva izpuščen Filip Tarentski, se je nepriljubljeni knez zavedel, da so dnevi njegove vladavine šteti, zato je začel izžemati Morejo, da bi si pred odhodom lahko priskrbel čim večje bogastvo.

3.4. Oživitev anžuvinske dejavnosti v grškem prostoru

Karel II. je dobil zadosten razlog za odstavitev Filipa Savojskega, ko se je ta spomladi 1305 izognil pohodu v Epir.¹⁵⁵ Epirsko vladarico Ano Kantakuzeno je neapeljski kralj sprva podpiral in ji leta 1302 pomagal v boju s tesalskim vladarjem Konstantinom.¹⁵⁶ Leto kasneje pa je Epirka Ana v imenu mladoletnega sina Tomaža zavrnila fevdalno zaprisego Filipu Tarentskemu za vso epirsko državo in priznala le anžuvinsko nadoblast nad južnim Epirom, katerega je njen zet Filip Tarentski dobil kot doto žene Tamare. S tem dejanjem je bilo prekinjeno dvajsetletno vazalstvo Epira. Ana se je skušala zavarovati s povezovanjem z Bizancem.¹⁵⁷

Filip Savojski se je sicer leta 1304 na čelu ahajskega viteštva že udeležil anžuvinskega pohoda v Epir, kjer so Latinci neuspešno oblegali Arto ter Rogoi in se nato umaknili. Karel II. je načrtoval pohod tudi za leto 1305,¹⁵⁸ vendar se je Filip Savojski temu izognil s sklicem parlamenta v Korintu, katerega so zaznamovali turnirji in

¹⁵⁴ A History of the Crusades: The later crusades; str. 266- 267.

¹⁵⁵ Lock: The Franks; str. 103.

¹⁵⁶ Ana Epirska se je po Konstantinovi smrti zapletla v spopad z atenskim vojvodo Guyem II. de la Roche. Guyu II. je namreč tesalski vladar Konstantin zaupal regentstvo za svojega mladoletnega sina Janeza. Epirska vojska je zasedla pomemben grad v severni Tesaliji, na kar sta s protinapadom odgovorila atenski vojvoda in Nikolaj III. de St. Omer, gospod polovice Teb, ki je tedaj opravljal tudi funkcijo maršala Moreje in se je tega pohoda udeležil kljub prepovedi Karla II. Ana je bila prisiljena plačati odškodnino. Glej v Lock: The Franks; str. 101.

¹⁵⁷ Lock: The Franks; str. 102.

¹⁵⁸ Prav tam; str. 102.

razkošne slovesnosti.¹⁵⁹ Zaradi nepokornosti kneza, pa tudi zaradi konflikta med Savojscem in Karlom II. v Piemontu,¹⁶⁰ kjer je zmagal neapeljski kralj, je slednji 5.6. 1306 dokončno odstavil Filipa Savojskega s knežjega položaja. Tudi Izabeli de Villehardouin je bil odvzet naziv kneginje. Kljub protestom se je morala umakniti.¹⁶¹ Odšla je k hčeri Matildi, ki je po Florentu podedovala njegove belgijske posesti.¹⁶²

Filip Tarentski je zdaj zavladal vsem vzhodnim anžuvinskim ozemljem, vendar je dejanska oblast »despotata Romanije« obsegala zgolj preostala ozemlja albanskega kraljestva ter ozemlja v Akarnaniji in Etoliji, ki jih je Filip dobil kot doto epirske neveste Tamare.¹⁶³ Kot suzeren je Filip Tarentski prišel l. 1306 v Morejo na čelu mogočne vojske¹⁶⁴ in ob podpori domačega plemstva osvojil nekaj gradov na Peloponezu. Leto zatem je bil imenovan še za ahajskega kneza.¹⁶⁵ Svojo vojsko je razdelil na dva dela - del naj bi se naprej boril na polotoku, sam pa je s preostalimi silami vdrl v Epir. Vendar so njegovo vojsko zdesetkale bolezni in Filip se je umaknil v Italijo. Za bajula Ahaje je imenoval Guya II. de la Roche, ki je bil soprog Matilde Hainautske (t.j. hčere Izabele de Villehardouin in Florenta Hainautskega).¹⁶⁶

Atenski vojvoda je bil v tem času najmočnejši anžuvinski vazal v grških deželah, saj so bile pod njegovo oblastjo poleg Atike, Bojotije in Megaride še severna Moreja, Tesalija, katere regent je bil, in deloma tudi Evboja.¹⁶⁷ Guy II., poslednji moški potomec rodbine de la Roche, pa je umrl že 5.10.1308, star le 28 let. Nasledil ga je njegov bratranec, Valter de Brienne, grof južnoitalijanske Lecce. Valter je bil sin Izabele de la Roche in Huga de Brienne.¹⁶⁸ Guyevo vdovo Matildo so zaročili s Karlom Tarentskim, najstarejšim sinom Filipa Tarentskega in Tamare. Ker je bil anžuvinski vazal, je njegova

¹⁵⁹ A History of the Crusades: The later crusades; str. 267. Dodati je treba, da se tudi ostali domači plemiči menda niso navduševali nad pohodom. Lock: The Franks; str. 102.

¹⁶⁰ Karel II. je s to zmago pridobil še piemontsko grofijo. Glej v Kelly: The New Solomon; str. 220.

¹⁶¹ A History of the Crusades: The later crusades; str. 268.

¹⁶² Cheetham: Mediaeval Greece; str. 129.

¹⁶³ A History of the Crusades: The later crusades; str. 273.

¹⁶⁴ Zgodovinarji (npr. Lock, Fine, Cheetham) navajajo, da je Filipa spremljalo kar 10.000 mož - 4000 konjenikov in 6000 pešakov.

¹⁶⁵ Lock: The Franks; str. 103.

¹⁶⁶ A History of the Crusades: The later crusades; str. 269.

¹⁶⁷ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 130.

¹⁶⁸ A History of the Crusades: The later crusades; str. 269.

kandidatura na vodilni položaj atenske vojvodine uživala toliko večjo podporo neapeljskega dvora.¹⁶⁹

Maja 1309 je Filip Tarentski v Morejo poslal Tomaža iz Marzana, ki je kot bajul Ahaje zamenjal Bertina Viscontija. Ahajo so torej ponovno upravljali francoski in italijanski bajuli. Tomaž je prišel na čelu velike vojske, a ga je na prelazu Makryplagi porazil bizantinski poveljnik Kantakuzen,¹⁷⁰ ki je zmago izkoristil za osvojitve ozemelj, ki jih je Bizantincem predtem iztrgal Filip Tarentski.¹⁷¹

Leta 1309 je umrl Karel II. Neapeljski. Nasledil ga je njegov sin Robert Neapeljski, imenovan tudi Robert Modri.¹⁷² Tudi njega so zaposlovale zlasti razmere v italijanskih deželah: leta 1312 se je spopadel z nemškim kraljem Henrikom Luksemburškim (kot cesar Henrik VII.);¹⁷³ v 30-ih letih 14. stol. se je Robert povezal s t.i. »pan-italijansko ligo«¹⁷⁴ proti Janezu Češkemu, še enemu cesarskemu tekmecu za vpliv nad severno Italijo. Stalna so bila tudi trenja z Benetkami, ki so obtožile Roberta, da je v Apuliji, ki je bila pomembna žitnica Italije, favoriziral njene tekmece Firenčane. Skozi vso Robertovo vladavino so beneške ladje zato občasno napadale anžuvinske, s tem pa so dodatno ogrožale oblast neapeljskih Anžuvincev na jugu Balkanskega polotoka.¹⁷⁵ Robertovo pozornost so zahtevali tudi konflikti med gvelfi in gibelini v Genovi ter v Firencah in v ostali Toskani.¹⁷⁶ Obema omenjenima mestoma je nekaj časa tudi vladal.¹⁷⁷

¹⁶⁹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 132.

¹⁷⁰ Oče kasnejšega cesarja Janeza VI. Kantakuzena.

¹⁷¹ *A History of the Crusades: The later crusades*; str. 270.

¹⁷² Kelly: *The New Solomon*; str. 1.

¹⁷³ Nemškemu kralju je Robert blokiral dostop do Rima, kjer naj bi bil Henrik Luksemburški kronan za cesarja. Robert je svoje dejanje sicer upravičeval s strahom pred Henrikovim morebitnim vdorom v neapeljsko kraljestvo, saj bi slednji lahko na tak način skušal uveljaviti cesarsko nadoblast nad neapeljskim dvorom – pri tem se je sicer šlo za staro vprašanje položaja cesarja nasproti ostalim monarhom. Glej v Kelly: *The New Solomon*; str. 195 in Villani's *Chronicle*; str. 410 – 413. V Robertovih oddelkih naletimo na Katalonce, ki so sicer prišli na Sicilijo v aragonski službi. Najverjetneje so se pri Anžuvincu udinjali kot plačanci.

¹⁷⁴ Kelly: *The New Solomon*; str. 207.

¹⁷⁵ Kelly: *The New Solomon*; str. 214 – 219.

¹⁷⁶ Med boji v Toskani je padel tudi Robertov brat Peter, poveljnik anžuvinskih sil, ki so odšle na pomoč tamkajšnjim gvelfom proti pisanskemu vladarju Ugucioneju della Faggiuola. Glej v Kelly: *The New Solomon*; str. 228.

¹⁷⁷ Več o tem v Kelly: *The New Solomon*; str. 220 – 232.

4. Katalonska kompanija

Mir v Caltabellotti ni prinesel olajšanja vsem, ki so sodelovali v anžuvinsko-aragonski vojni. Katalonski in aragonski plačanci, katere je vodil sicilijanski viceadmiral Roger de Flor,¹⁷⁸ so se bali vrniti v lastno domovino.¹⁷⁹ Pred sklenitvijo miru je namreč na Siciliji prišlo do prevrata, v katerem so otočani odstavili svojega kralja Jakoba II. in na prestol povabili njegovega brata Friderika, kateremu je potem služila tudi katalonska kompanija. Tako sta se v tej fazi vojne proti Sicilijancem na strani Anžuvincev in papeštva bojevala tudi aragonski kralj Jakob II. in slavni admiral Ruggiero di Lauria! Kljub temu otočanov niso mogli poraziti.¹⁸⁰ Po drugi strani najemnikov Friderik Sicilijanski ni mogel več plačevati. Zato so ti leta 1302 vstopili v službo bizantinskega cesarja Andronika II., čigar maloazijske posesti so ogrožali Turki.¹⁸¹ Na vzhod so jih spremljale tudi njihove soproge oziroma priležnice ter otroci.¹⁸²

Bizantinski zgodovinar Nikefor Gregoras in Aragonec Roger Muntaner sta nazorno opisala prigode katalonske kompanije.¹⁸³ Takoj po prihodu je cesar Andronik II. »Rontzeriosu« - tako je Gregoras imenoval de Flora - dal za ženo svojo nečakinjo Marijo in mu podelil naziv *megas dux* (veliki vojvoda).¹⁸⁴ Kasneje je Roger de Flor privzel cesarsko čast.¹⁸⁵ Kljub uspešnemu bojevanju proti Turkom so se Katalonci kmalu lotili plenjenja Andronikovih podložnikov – predvsem morda zaradi neporavnanih obveznosti z bizantinske strani. Plačanci so prečkali Marmarsko morje in začeli pleniti še evropske

¹⁷⁸ Sin hohenstaufovskega sokolarja Riharda Bluma, ki je padel pri Tagliacozzu. Kasneje se je Roger pridružil templjarjem, a je bil obtožen, da si je prisvojil del zaklada, ki ga je rešil iz obleganega Akona. Glej v Lock: *The Franks*; str. 104 - 105 in *The Chronicle of Ramon Muntaner*; str. 389 in naprej.

¹⁷⁹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str.134.

¹⁸⁰ Runciman: *The Sicilian Vespers*; str. 272.

¹⁸¹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str.134.

¹⁸² *The Chronicle of Ramon Muntaner*; str. 405.

¹⁸³ Glej pri: Gregoras: *Rhomäische Geschichte: erster Teil*; od str. 176 dalje. Veliko informacij tudi pri Cheetham: *Mediaeval Greece* v poglavju *The Catalans*. Seveda je glavni vir Ramon Muntaner, ki je bil tudi eden od voditeljev kompanije. Pojem kompanija uporabljam, ker se s tem nazivom v zgodovinopisju prevaja latinski srednjeveški pojem *societas*. Oznaka *societas* oz. kompanija se sicer nanaša na eno od organizacijskih oblik srednjeveške trgovine, a jo srednjeveški avtorji in dokumenti uporabljajo tudi v drugih kontekstih - tudi pri poimenovanju te združbe pretežno katalonskih najemnikov in njihovih družin. Člane Katalonske kompanije poenostavljeno označujem tudi kot »Katalonce« (tudi po razpadu kompanije, do katerega pride po stalni naselitvi). Enako bom ravnal v primeru »Navarske kompanije«, ki jo prav tako tvorijo predstavniki iz različnih dežel.

¹⁸⁴ Gregoras: *Rhomäische Geschichte: erster Teil*; str. 177.

¹⁸⁵ Bizantinski cesarji so sicer nosili naziv »basileus«.

posesti Bizanca. Ko se je na Zahodu razvedelo o podvigih kompanije, se je Kataloncem pridružilo še več rojakov, pa tudi oddelki Turkov.¹⁸⁶ Slednjič je skušal Andronikov sin Mihael zastrašiti Katalonce z umorom Rogerja de Flora in pobojem skupine, ki ga je spremljala na gostijo (1306). Katalonci so se grozovito maščevali in še naprej pustošili po Trakiji.¹⁸⁷

S Katalonsko kompanijo je skušal navezati stike Karel Valoiški,¹⁸⁸ ki je bil poročen s titularno latinsko cesarico Katarino I. de Courtenay. S pomočjo Kataloncev je nameraval osvojiti Konstantinopol.¹⁸⁹ Vendar mu je načrt spodletel, saj so Katalonci medtem stopili v službo atenskega vojvode, ki je v tem času izgubil regentstvo v Tesaliji. Mladi tesalski vladar Janez II. Doukas se je namreč povezal z Andronikom II. in razglasil neodvisnost od atenske vojvodine.¹⁹⁰ Valter de Brienne je skušal s pomočjo najemnikov ponovno vzpostaviti nadoblast nad severno sosedo. Katalonska kompanija¹⁹¹ je v njegovi službi res zasedla številne tesalske utrdbe, a jih niso izročili vojvodi, saj jih ta ni izplačal. Pozimi 1310 -1311 so Katalonci zasedli del Bojotije. Marca 1311 jih je Valter napadel, a je bil v bitki pri Kephissosu ubit.¹⁹² Poleg vojvode je padla večina atenskega plemstva in Katalonci so brez večjih težav osvojili atensko vojvodino.¹⁹³ Ker so Valterju na pomoč prišli tudi številni prijatelji in vazali iz italijanskih in grških dežel, je poraz v precejšnji meri neposredno prizadel tudi neapeljsko kraljestvo in njihove vazale.¹⁹⁴

Večji del Latincev francoskega (oz. burgundskega) porekla se je umaknil iz izgubljene vojvodine, del pa je ostal. Med ubežniki sta bila tudi ovdovela vojvodinja in njen sin, ki se je tako kot njegov oče imenoval Valter.¹⁹⁵ Gregoras pa po drugi strani

¹⁸⁶ Odnosi med Katalonci in Turki so se sčasoma izboljšali. Kompanija je sklenila zavezništva z nekaterimi turškimi maloazijskimi emirati. Glej v Lock: *The Franks*; str. 113.

¹⁸⁷ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 232 -233.

¹⁸⁸ Karel Valoiški je bil novi anžujski grof. Bil je začetnik nove, valoiške, veje anžujske dinastije. Glej v Rodd: *The Princes of Achaia*: Vol. 2; str. 14.

¹⁸⁹ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 233.

¹⁹⁰ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str.139.

¹⁹¹ V tem času jo tvori 3500 konjenikov in 3000 pešakov.

¹⁹² Bitka, imenovana tudi bitka pri Halmyrosu, je pomembna tudi zato, ker so v njej zmagali slabše oboroženi, a bolj disciplinirani in dobro izurjeni katalonski bojovníki. Lahko oboroženi pešaki, imenovani »almogavari« so z ustrezno izbiro in pripravo bojišča ter defenzivno taktiko porazili viteško konjenico, ki je dotlej na odprtem bojišču veljala za praktično nepremagljivo. Bitka pri Kephissosu je našla svoje mesto v vseh obširnejših študijah o poznosrednjeveškem vojskovanju. Sočasno poročilo o bitki v: Gregoras: *Rhomäische Geschichte: erster Teil*; str. 194 -195.

¹⁹³ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 242.

¹⁹⁴ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 271

¹⁹⁵ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str.143.

poroča, da so osvajalci poleg dežele pridobili tudi vdove in sirote poražencev.¹⁹⁶ Tudi epizoda s Rogerjem Deslauirom, v bitki zajetim Francozom, kateremu so Katalonci sprva podelili formalno oblast nad njimi, govori o tem, da so vsaj nekateri Latinci francoskega porekla ostali tu še po bitki. Rogerjeva vladavina naj bi pred tujimi silami nekako upravičila zavzetje vojvodine. Deslaura so sicer že kmalu odstavili, obdržal pa je gospostvo Salona, ki so mu ga Katalonci podelili.¹⁹⁷ Muntaner piše, da je bitko sicer preživel le še en atensko-evbojski plemič – Bonifacij dalle Carceri (oz. da Verona)¹⁹⁸ –, a so za čas po osvojitvi še izpričani nekateri drugi atenski plemiči - npr. Nikolaj III. de St. Omer, ki se bitke verjetno ni udeležil in je umrl leta 1314, in Anton le Flamenc, ki je celo ostal v kneževini in je leta 1313 še živel.¹⁹⁹ Po pokolu atenskih vitezov v bitki so torej Katalonci verjetno do neke mere sprejeli dotedanji vladajoči sloj. Vendar pa zaradi pomanjkanja podatkov o deležu pobeglih oz. tistih, ki so ostali, ne moremo sklepati. Ubežniki, tako Latinci kot Grki, so se umikali v sosednje dežele, zlasti na Evbojo,²⁰⁰ gotovo pa tudi v svoje matične dežele v zahodni Evropi.

Osvajalci so svoj položaj skušali zavarovati s sprejetjem tujega zaščitnika. Morda so se pri tem zgledovali po primeru ahajske kneževine, ki si je pridobila zaščitništvo Anžuvincev. Obrnili so se na nekdanjega delodajalca Friderika Sicilijanskega. Ta je za vojvodo imenoval svojega mladoletnega sina Manfreda, za regenta pa Berenguerja de Estañol, enega od vodij Katalonske kompanije.²⁰¹ Pod Katalonci se je ureditev vojvodine precej spremenila. Medtem ko je bila vodilna vloga viteštva v času burgundske osvojitve v začetku 13. stol. nesporna, je v Katalonski kompaniji pehota igrala zelo pomembno vlogo. Poleg tega je med to najemniško vojsko vladala precejšnja povezanost – čeprav je tudi med njimi prihajalo do strankarskih bojov in oblikovanja struj (predvsem plemiške proti »almogavarski«), ki so skušale uveljaviti lastne interese²⁰² -, saj so imeli za sabo dolga leta preizkušenj in spopadov.

¹⁹⁶ Gregoras: Rhomäische Geschichte: erster Teil; str. 195. »Durch ihren unerwarteten Angriff eroberten sie diese Städte leicht, samt ihrem Reichtum, Frauen und Kinder.«

¹⁹⁷ Cheetham: Mediaeval Greece; str.143.

¹⁹⁸ The Chronicle of Ramon Muntaner; str. 482.

¹⁹⁹ Lock: The Franks; str. 122.

²⁰⁰ Lock: The Franks; str. 114.

²⁰¹ Cheetham: Mediaeval Greece; str.143.

²⁰² Cheetham: Mediaeval Greece; str.137 in naprej.

Zaradi dotedanje narave Katalonske kompanije in vpliva ureditve, kakršne so bili vajeni iz katalonskih mest, so vzpostavili nekakšno demokracijo na lokalnem nivoju. Tako so Katalonci lahko sami imenovali upravitelje okrožij, ki so imeli nekajletni mandat. Sami so tudi izbirali predstavnike skupnosti. Njihovi predstavniki so se občasno zbrali na splošnem zboru. Kljub temu, da je vodilne može nove države imenoval sicilijanski dvor, je bila katalonska atenska vojvodina v veliki meri neodvisna. Zgodilo se je celo, da so atenski Katalonci sami imenovali generalnega vikarja, kar je bil sicer prerogativ njihovega vojvode, ki je navadno prebival na Siciliji in je le redko obiskal atensko vojvodino. Ta demokratičnost pa je le počasi vključevala tudi domače grško prebivalstvo. Sprva so bile na primer prepovedane poroke med Grki in Katalonci, prav tako pa posestne transakcije med njimi v mestih. Zanimivo pa je, da so se v času svojega dolgotrajnega izobčenja Katalonci brez večjih pomislekov obrnili na domačo pravoslavno duhovščino.²⁰³

Posledice bitke pri Kephissosu so bile torej obsežne. Izginila je najpomembnejša vazalna (vsaj formalno) država ahajske kneževine, kar je izredno oslabilo francoski oz. anžuvinski vpliv v grškem prostoru. Avtoriteta kneževine je po letu 1311 močno upadla, saj se je tudi zmanjšal njen vpliv nad mejno grofijo Bodonitsa in nad Evbojo, kjer je prevladal beneški vpliv. Bodonitso so Katalonci prisilili v plačevanje tributa.²⁰⁴ Staro rivalstvo med Aragonci in Anžuvinci se je preneslo še na en del Sredozemlja. Tokrat na območje, kateremu neapeljski dvor ni namenjal večje pozornosti in je bilo zato toliko bolj ogroženo. Katalonci so postali uspešni pirati in so pogosto vpadali v kneževino,²⁰⁵ vendar pa smrtnega udarca anžuvinski Moreji niso zadali. Pomembnejši nasprotnik so za ahajsko kneževino ostali Bizantinci.

²⁰³ Več podatkov o ureditvi atenske vojvodine pod Katalonci v Miller: *Essays*; str. 122 - 123 ter Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 137 - 151.

²⁰⁴ *A History of the Crusades: Volume III: The fourteenth and fifteenth centuries*: Madison/London, 1975; str. 121.

²⁰⁵ Lock: *The Franks*; str. 109 in 113.

5. Slabenje ahajske kneževine

5.1. Burgundsko-aragonski spopad

Neapeljski Anžuvinci so bili v skrbeh, da bi Ahajo napadli Katalonci – bodisi sami ali pa s pomočjo sicilijanskega kralja. Francoski kralj Filip IV. (Filip Lepi) se je zavzel za ohranitev tradicionalne francoske prevlade v Moreji²⁰⁶ in prevzel pobudo pri sklepanju dinastičnih zarok, ki bi to utrdile. Glavni cilj teh zarok je bil predvsem pomiritev rivalstev za različne posesti in dostojanstva med pomembnimi francoskimi rodbinami. 29. 7. 1313 se je Filip Tarentski poročil s titularno latinsko cesarico Katarino Valoiško. Že leta 1309 je namreč obtožil Epirko Tamaro prešuštva (verjetno je bila tega obtožena po krivem) in jo zaprl v ječo, kjer je kmalu zatem umrla. V pogajanjih je Filip pristal v to, da se sam odreče nazivu ahajskega kneza in ta naziv preda Matildi Hainautski, hčeri Izabele de Villehardouin. Z Matildo se je poročil Ludvik Burgundski, brat burgundskega vojvode Huga V.²⁰⁷ Anžuvinci pa so si pridržali pravico, da bi Matilda v primeru Ludvikove smrti – če par ne bi imel otrok - imela pravico zgolj do doživljenjske oblasti nad kneževino. Prav tako bi morala v primeru ponovne poroke za to pridobiti dovoljenje Filipa Tarentskega. Če bi v morebitnem drugem zakonu dobila otroka, bi pravice do Ahaje vseeno pripadle burgundski dinastiji.²⁰⁸ Filip Tarentski je sicer obdržal nadoblast nad Ahajo, Ludvik Burgundski pa mu je prisegel zvestobo in pomoč pri morebitnem napadu na Konstantinopol.²⁰⁹

Priprave novega kneza in kneginje so se zavlekle. Ludvik se je v Morejo odpravil šele v začetku l. 1316. Že poleti leta 1315 se je v Glarentzi izkrcal infant Ferdinand Majorški,²¹⁰ mlajši sin Jakoba I. Majorškega. Svoje pravice do Ahaje je Ferdinand utemeljeval s poroko z Izabelo de Sabran, hčerjo Margarete de Villehardouin (in vnukinje

²⁰⁶ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 143. O pomenu in ugledu francoskega kraljestva v državah latinskega cesarstva glej v Lock: *The Franks*; str. 87.

²⁰⁷ Poleg tega sta se zaročila še burgundski vojvoda in Ivana, vnukinja Filipa Lepega, ter Ivana Burgundska in Filip Valoiški. Glej v *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*: str. 109.

²⁰⁸ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 109.

²⁰⁹ Prav tam; str. 110.

²¹⁰ Ta je dotlej že dokazal svojo sposobnost in pogum v boju z Mavri in Anžuvinci. Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 144.

kneza Viljema II.). Margareta je po smrti svoje sestre Izabele I. 1311 zaprosila neapeljskega kralja Roberta za oblast nad kneževino oz. vsaj oblast nad petino teh posesti. Pri tem je bila neuspešna. Roko svoje hčere Izabele de Sabran je zato februarja 1314 oddala infantu Ferdinandu.²¹¹ Mladoporočencema je odstopila baronijo Akova (oz. Matagriffon) in večino svojih ostalih posesti v Moreji, pa tudi vse svoje pravice do kneževine oziroma do petine le-te.²¹² Mnogi ahajski baroni so ji to potezo ostro očitali. Ko se je Margareta vmila v Akovo, so zasegli njena posestva in jo zaprli v grad Clermont v Elidi, kjer je marca 1315 umrla.²¹³ Friderik Sicilijanski, stari nasprotnik Anžuvincev, je Ferdinandu posodil vojsko, v zameno pa je od njega dobil fevdalno prisego za ahajsko kneževino, ki si jo je Ferdinand moral še osvojiti. Ferdinandov napad je bil zaradi ženine smrti prestavljen. Izabela de Sabran je na smrtni postelji vse svoje pravice do Moreje in do baronije Akova predala svojemu novorojenemu sinu Jakobu, v primeru njegove smrti pa Ferdinandu.²¹⁴

Pri Glarentzi je torej poleti 1315 Ferdinand pregnal branilce in hitro osvojil pokrajino Elido. Podredili se mu vsi okoliški baroni, tudi tisti, ki so predtem zaprli baronico Margareto.²¹⁵ V njegovi oblasti je bila tudi Andravida, prestolnica ahajske kneževine. Aragonska verzija Morejske kronike navaja, da je pred soprogom v Morejo na čelu tisoč vojakov prišla ahajska kneginja Matilda. Izkrcala se je v Navarinu (mesto se je imenovalo tudi Pont de Jonc; današnji Pylos) v jugozahodni Meseniji. Kneginjo so podprli bajul Ahaje Nikolaj le Maure, kefalonsko-zakintski palatinski grof, naksoški oz. arhipelaški vojvoda in številni drugi vazali. Vendar je v bitki pri Picotinu zmagal Ferdinand Majorški.²¹⁶ Aragonci pa zmage niso mogli izkoristiti, saj je v Morejo kmalu prispel Ludvik Burgundski.²¹⁷ Ta je najprej neuspešno oblegal grad Chalandritso, nato pa je svoje vojake odvedel v Patras, da so si tam odpočili. Po nasvetu tamkajšnjega nadškofa

²¹¹ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 110 – 111.

²¹² Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 137.

²¹³ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 111.

²¹⁴ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 111. Ramon Muntaner je dojenčka varno privedel k Ferdinandovi materi v Perpignan. Glej v The Chronicle of Ramon Muntaner; str. 536 in naprej. Pozneje bo Ferdinandov sin dobil stransko vlogo na morejskem prizorišču. Več o tem sicer v nadaljevanju.

²¹⁵ Cheetham: Mediaeval Greece; str.145.

²¹⁶ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 112.

²¹⁷ Cheetham: Mediaeval Greece; str.145.

se je Ludvik povezal z mistrskimi Bizantinci,²¹⁸ ki so za sosede imeli rajši morejske Latince kot zloglasne Aragonce in Katalonce, ki so se v preteklosti tako zelo »izkazali« z nasiljem nad Bizantinci v ostalih pokrajinah cesarstva.²¹⁹

5. 7. 1316 sta se pri Manoladi spopadli vojski Ludvika Burgundskega in Ferdinanda Majorškega. Ferdinand, ki je v Glarentzi čakal na prihod okrepitev, se je spustil v bitko kljub številčni premoči burgundske stranke. Infant je v bitki padel, Glarentza in preostale posesti pa so se vdale Burgundcu. V času pogajanj z aragonskimi posadkami gradov in mest pa je umrl tudi Ludvik. Ni povsem jasno ali je šlo pri tem za umor ali bolezen. Ahaji je zavladala kneginja Matilda de Hainaut. Moreja se je v tem času soočala z grožnjami atenskih Kataloncev, notranjimi težavami in napadi mistrskih Bizantincev.²²⁰

V začetku 20-ih let 14. stol. je mistrski despot Andronik Asen Paleolog²²¹ zasedel sedeža baronij Karytaina in Akova ter grad Sv. Jurij. V bitki pri Akovi je porazil ahajske sile in zajel velikega konetabla Bartolomeja Ghisija in škofa Olene. V spopadu je bil ubit komtur nemškega viteškega reda.²²² S temi uspehi je večina Peloponeza prešla v bizantinske roke. Ahajska kneževina je bila omejena na zahodni in severni obalni predel Peloponeza, na pas torej, ki sega od Mesenije do Argolide.²²³ Vodilno ahajsko plemstvo je skušalo zaščititi svoja posestva tako, da je junija 1321 prosilo za zaščito Benetke, v zameno pa jim je ponudilo mesto Navarino z istoimenskim zalivom. V morebitna pogajanja, do katerih sicer zaradi pomanjkanja interesa z beneške strani ni prišlo, so sicer nameravali povabili tudi neapeljskega kralja in papeža.²²⁴

Katalonci, katere je vodil novi generalni vikar Alfonz Fadrique, so ogrožali Evbojo, nad katero sta imela vpliv Ahaja in Benetke. Leta 1318 so zasedli evbojsko središče Negropont ter vpadli v ahajsko kneževino, kjer so ogrozili predvsem Korint, sicer pa so se zadovoljili s plenjenjem.²²⁵ Benetke so se poleg izgube Evboje bale možnosti utrditve novih konkurentov, trgovcev iz katalonske Barcelone, v egejskem in

²¹⁸ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 113.

²¹⁹ Cheetham: Mediaeval Greece; str.145.

²²⁰ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 113 – 114.

²²¹ Nečak cesarja Andronika II. in sin odstavljenega bolgarskega carja Ivana Asena III.

²²² Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 157.

²²³ Cheetham: Mediaeval Greece; str.154 - 155.

²²⁴ Lock: The Franks; str. 128.

²²⁵ Kelly: The New Solomon; str. 218 in Cheetham: Mediaeval Greece; str.147.

vzhodnosredozemskem prostoru.²²⁶ Proti Kataloncem so se povezale z ahajsko kneginjo Matildo, neapeljskim kraljem, ivanovci in družino d'Enghien,²²⁷ ki je imela od pregnane atenske vladarske rodbine de Brienne v fevdu Argos in Nauplio. Po hujših spopadih je slednjič uspelo večji beneški floti leta 1319 odvrniti nevarnost in pregnati Katalonce iz Evboje.²²⁸ Mir pa je zahteval tudi sicilijanski kralj Friderik, ki si ni želel vojne z Benetkami.²²⁹ Atenski Katalonci so zato pristali na beneške zahteve in drastično omejili svoje pomorske kapacitete, v zameno pa dobili proste roke v južni Tesaliji.²³⁰ Opustili so pirejsko пристanišče in sploh vsa pristanišča v Saronskem zalivu ter svojo pomorsko dejavnost omejili na mali pristan Livadostro v Korinskem zalivu.²³¹

Ti spopadi so precej razredčili domače plemiške rodbine. Oblikovati se je začel nov vladajoči sloj, ki so ga predstavljali italijanski aristokrati. Ti so pogosto spreminjali fevdalne vojaške obveznosti v denarno odkupnino in sledili predvsem lastnim ekonomskim interesom. Za obrambo kneževine so poslej skrbeli pretežno oddelki plačancev.²³² To pa ne pomeni, da je novi vladajoči sloj zanemarjal svoje posesti v Moreji in drugih grških deželah. Najvidnejši predstavniki novega vodilnega sloja v kneževini so člani rodbin Acciajuoli, Orsini, Zaccaria in Tocco, ki so kazali močno zanimanje za ta področja.

²²⁶ Lock: *The Franks*; str. 115 -116.

²²⁷ Prav tam; str. 117.

²²⁸ Prav tam; str. 116.

²²⁹ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 114.

²³⁰ Lock: *The Franks*; str. 116.

²³¹ Lock: *The Franks*; str. 155. Sicer je arheologinja Joanita Vroom opozorila na to, da je pomen severnobojskih pristanišč v času po latinski osvojitvi upadel, medtem ko so postala pomembnejša majhna južnobojska pristanišča, ki so ležala ob Korinskem zalivu, saj so imela ugodnejši dostopa do zahodnega Sredozemlja. Toliko bolj to velja za čas, ko so Bojotiji vladali Katalonci, ki so jim Benetke prepovedovale uporabo pristanišč v Egejskem morju. Glej v: Joanita Vroom: *After Antiquity – Ceramics and Society in the Aegean from the 7th to the 20th Century*: Leiden, 2003; str.246 - 247.

²³² Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 31.

5.2. Poskus obnove anžuvinske hegemonije

Gotovo so težavne razmere v Moreji vzbudile večjo pozornost neapeljskega dvora, verjetno pa je tudi, da so k večji angažiranosti Anžuvincev pripomogle osebne ambicije članov vladarske dinastije. Vsekakor sta v letu 1321 o rešitvi situacije v Moreji bolj intenzivno začela razpravljati Neapelj in avignonski papež.²³³ Neapeljski kralj Robert, ki si je med leti 1311 in 1316 celo prizadeval, da bi albanske posesti in ahajsko kneževino zamenjal z Aragonci za Sicilijo,²³⁴ je skušal zdaj vzpostaviti direkten nadzor nad Ahajo, zato je od kneginje Matilde zahteval, naj se poroči z njegovim bratom, grofom Janezom Gravinskim. Matilda se je temu odločno uprla, zato jo je Robert Neapeljski konec leta 1321 odstavil in kneževino oddal svojemu bratu Janezu, ta pa je za prejeto posest izplačal Filipa Tarentskega s 40.000 florinti. Slednji je sicer še ostal ahajski knez, medtem ko je bil Janez Gravinski imenovan za generalnega vikarja.²³⁵ Janez Gravinski je začel pripravljati veliko vojaško odpravo, katere naloga je bila iztrgati Bizantincem morejske posesti.²³⁶ Matilda je umrla v anžuvinskem ujetništvu leta 1331.²³⁷

Medtem so uspehi Andronika Asena spodbudili mnoge latinske naseljence v Arkadiji, da so prestopili v pravoslavno cerkev. Morda je šlo pri tem pretežno za sinove grških mater, vseeno pa je bil to boleč udarec za papeža Janeza XXII., ki je oktobra 1322 pozval vodilna latinska prelata na tem območju, titularnega latinskega patriarha Nikolaja in patraškega nadškofa Viljema Frangipanija, naj ukrepata proti spreobrnjencem.²³⁸ Povrh tega so se Bizantincem podredili še številni manjši obmejni fevdalci.²³⁹ Morejski baroni so bili nezadovoljni z nezadostno zaščito, ki so jim jo nudili neapeljski Anžuvinci, zato so začeli iskati novega zaščitnika, čeprav Benetke nad takšnim predlogom junija 1321 niso bile navdušene.²⁴⁰

²³³ Lock: *The Franks*; str. 115.

²³⁴ Kelly: *The New Solomon*; str. 210 (op, št. 54).

²³⁵ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 115 -- 116.

²³⁶ *Prav tam*; str. 122.

²³⁷ *Prav tam*; str. 117.

²³⁸ *Prav tam*; str. 117 – 118.

²³⁹ Rodd: *The princes of Achaia*: Vol. 2; str. 155.

²⁴⁰ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 118.

Leta 1321 je Andronika Asena v Moreji zamenjal veliki domestik in kasnejši cesar Janez Kantakuzen, ki pa je bil večino časa odsoten, saj je sodeloval v državljanski vojni med cesarjema Andronikom II. in Andronikom III.²⁴¹

Ko je Janez Gravinski l. 1322 neposredno zavladal kneževini,²⁴² je ta obsegala le še Mesenijo, Elido, Ahajo, Korint in Argolido z mestoma Argos in Naupliá, katerima je vladala rodbina d'Enghien. Izumrle so že vse moške linije prvotnih baronskih rodbin. V Moreji tudi ni ostalo dovolj spremljevalcev Ludvika Burgundskega, da bi se francoski element lahko obdržal kot vodilni. S francoskimi vdovami in dedinjami so se poslej poročali pretežno Italijani.²⁴³

Kljub vsemu pa Anžuvinci niso bili nepomemben dejavnik v jonsko-egejskem prostoru, saj so še vedno ohranjali svojo nadoblast nad ahajsko kneževino, markizatom Bodonitso (le-ta pa je bil hkrati podrejen tudi Kataloncem),²⁴⁴ delom Evboje, naksoško vojvodino ter kefalonsko-zakintsko palatinsko grofijo. In čeprav je bila ta nadoblast pogosto zgolj nominalna, so si Anžuvinci v času večje intenzivnosti svoje »vzhodne politike« lahko zagotovili podporo svojih vazalov.

To pa ne pomeni, da močnejši regionalni vladarji niso imeli lastnih ambicij. Očitno je bilo na primer kljubovanje palatinskih grofov Kefalonije in Zakinta, Nikolaja in nato njegovega brata in naslednika Janeza II. Orsinija, ki sta v prvi tretjini 14. stol. celo ogrožala posesti Anžuvincev. Brata Filip Tarentski in Janez Gravinski sta zato začela pripravljati veliko ekspedicijo, s katero sta nameravala ne samo kaznovati predrzna Orsinija, ampak sta celo upala na možnost prodora do Konstantinopla in na obnovo latinskega cesarstva, ki naj bi pripadlo titularni cesarici Katarini Valoiški in njenemu soprogu Filipu Tarentskemu.²⁴⁵ Janez Gravinski si je skušal zagotoviti ustrezna denarna sredstva, zato je zastavil številne ahajske fevde firenški bankirski rodbini Acciajuoli.²⁴⁶ Med letoma 1322 in 1324 so v Morejo iz južne Italije pošiljali precejšnje količine denarja in opreme. Maja 1323 sta se brata dogovorila, da bo vsak zbral 200 vitezov, 500 pešakov

²⁴¹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str.155.

²⁴² Filip Tarentski je ostal kot "despot Romanije" njegov senior.

²⁴³ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 118 - 120.

²⁴⁴ William Miller: *The Latins in the Levant, A History of Frankish Greece*, New York, Cambridge, 1908; str. 248.

²⁴⁵ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 122.

²⁴⁶ Rodd: *The princes of Achaia: Vol. 2*; str. 157. Sredstva za podvige Anžuvincev na vzhodu sta sicer prispevali tudi bankirski družini Bardi in Peruzzi. Cheetham: *Mediaeval Greece*; str.166.

in 10 ladij.²⁴⁷ Ker bi bila za osvojitev Konstantinopla nujno potrebna močna mornarica, je Robert Neapeljski za podvig skušal pridobiti beneško pomoč, vendar pri tem ni bil uspešen.²⁴⁸

Januarja 1325 je iz Brindisija izplula anžuvinska vojska, kateri je poveljeval Janez Gravinski. Zasedla je Kefalonijo in Zakint, kjer je Janez Gravinski razglasil Orsinije za odstavljenе. Janez II. Orsini se je umaknil in utrdil v svojih epijskih posestih.²⁴⁹ Anžuvinske sile²⁵⁰ so se zatem izkrcale v Glarentzi, kjer se je zbralo morejsko plemstvo in priseglo zvestobo Janezu Gravinskemu.²⁵¹ Sem so prišli tudi ostali anžuvinski vazali: naksoški vojvoda Nikolaj I. Sanudo, patraški nadškof, škofa Korinta in Olene, evbojska triarha Peter delle Carceri in Bartolomej Ghisi, predstavniki beneških mest Modon in Koron ter preceptorja ivanovcev in tevtonskih vitezov.²⁵² Anžuvinska vojska je zatem napadla arkadijsko trdnjavo Karytaino. Medtem ko so jo oblegali, so bizantinski oddelki pustošili po Moreji. Zaradi zime se je moral Janez Gravinski umakniti v Glarentzo, od koder pa je spomladi odpotoval nazaj v Neapelj. V Morejo se ni vrnil nikoli več. Edini uspeh je dosegel naksoški vojvoda, ki je pri gradu St. Omer v Elidi porazil Bizantince — vendar to ni prineslo nikakršnega preobrata.²⁵³

Anžuvincem je uspelo ponovno ukloniti Janeza II. Orsinija šele leta 1331, ko si je Valter de Brienne,²⁵⁴ sin ubitega atenskega vojvode, skušal priboriti odvzeto zapuščino. Sicer je bil pri tem neuspešen,²⁵⁵ a je za Anžuvince, ki so podpirali njegov podvig, vseeno podredil kefalonsko–zakintskega palatinskega grofa.²⁵⁶ Ahajsko kneževino so v tem obdobju ponovno vodili nastavljeni bajuli.

²⁴⁷ Številke so precej nižje od tistih, s katerimi se ocenjuje število anžuvinskih vojakov v morejskem pohodu Filipa Tarentskega I. 1306.

²⁴⁸ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 122.

²⁴⁹ Prav tam; str. 122.

²⁵⁰ Lock navaja, da je pod poveljstvom Janeza Gravinskega v Morejo prišlo 25 galej, 4000 vitezov in 1000 pešakov. To je bila zadnja velika odprava proti mistrskim Bizantincem. Glej v Lock: The Franks; str. 129.

²⁵¹ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 122.

²⁵² Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 159.

²⁵³ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 123.

²⁵⁴ Valter de Brienne je bil tesno povezan z Anžuvinci, saj je bil poročen z Margareto, hčerjo Filipa Tarentskega in Tamare Epirske. Poleg tega je bil eden od njihovih najpomembnejših vazalov v neapeljskem kraljestvu in je zato v njihovi službi opravljal pomembne naloge. Nekaj časa je bil npr. anžuvinski vikar v Firencah, katerim je kasneje za kratek čas tudi zavladal. Padel je v bitki pri Poitiersu leta 1356. Glej v Ferdinand Gregorovius: Geschichte der Stadt Athen, Stuttgart, 1889; str. 378 in 390. Za njegovo vladavino nad Firencami. Glej v Kelly: The New Solomon; str. 234 – 235.

²⁵⁵ Več o pripravah in vojskovanju v Gregorovius: Geschichte der Stadt Athen; str. 378 – 382.

²⁵⁶ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 173 – 174.

26.12. 1331 je v Neaplju umrl Filip Tarentski. Ker so njegovi sinovi iz zakona s Tamaro umrli že pred njim, je svoje posesti in nazive prepustil Robertu Tarentskemu, svojemu sinu iz zakona s Katarino Valoiško. Zaradi Robertove mladoletnosti je regentstvo prevzela njegova mati. Prišlo je sicer do kratkotrajnega spora z Janezom Gravinskim, ki ni hotel podati vazalne prisege za Ahajo mladoletnemu nečaku, a sta se strani ob posredovanju kralja Roberta Neapeljskega decembra 1332 dogovorili, da Janez odstopi ahajsko kneževino²⁵⁷ v zameno za albanske in epirske posesti (z izjemo Lepanta), ki so po Filipovi smrti pripadle Robertu in Katarini.²⁵⁸ Janez Gravinski je privzel naziv draškega vojvode in gospoda albanskega kraljestva (ne pa tudi kraljevskega naziva). Verjetno je bila njegova dejanska oblast v Albaniji omejena zgolj na mesto Drač z bližnjim zaledjem.²⁵⁹ Poleg tega so Janeza izplačali s 5000 unčami zlata.²⁶⁰

Robert Tarentski je nosil naziv ahajskega kneza od l. 1333 do l. 1364, čeprav je do svoje smrti l. 1346 dejansko vladala njegova mati Katarina Valoiška. Sprva je upravljala kneževino v odsotnosti, torej prek bajulov, ki pa so imeli precejšnje težave pri uklanjanju domačega plemstva.²⁶¹ Šele Bertrand des Baux, tretji bajul po vrsti, je bil pri tem uspešnejši.²⁶² Glavni nasprotnik knežje oblasti v Ahaji je bil patraški nadškof Viljem Frangipani, ki je ozemlje nadškofije smatral za nekakšno mestno državo. Viljem, kot kasneje njegovi nasledniki na patraškem nadškofovskem sedežu, ni priznal Katarininih bajulov, pač pa nadoblast papeštva.²⁶³ Zato ni presenetljivo, da je Bertrandovo obleganje Patrasa sprožilo oster protest papeža, ki je naročil škofoma Korona in Olene, naj izobčita vso Ahajo.²⁶⁴ Katarina Valoiška je jeseni l. 1338²⁶⁵ prispela v Ahajo s svojimi sinovi

²⁵⁷ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 124.

²⁵⁸ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 178.

²⁵⁹ Fine.: The Late Medieval Balkans; str. 248.

²⁶⁰ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 124. Janez Gravinski je umrl leta 1335 med pripravami na vojaški pohod, s katerim si je želel podrediti albanska plemena, ki so prestopila pod oblast bizantinskega cesarja Andronika III. Karel Draški, Janezov najstarejši sin, je bil še mladoleten, zato je oblast prevzela Janezova vdova Agnes de Perigord. Glej v Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 178.

²⁶¹ Njen odposlanec Nikolaj de Boyano, katerega naloga je bila preveriti stanje na Katarininih posestih, je tako poročal o nepokornosti številnih veljakov, med katerimi so bili našteti baron Chalandritse Centurione I. Zaccaria, gospod Arkadije Erard III. Le Maure, kefalonsko-zakintski palatinski grof Leonardo I. Tocco in tudi veliki maršal Ahaje Nikolaj Acciajuoli. Glej v: A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 138.

²⁶² A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 124.

²⁶³ Fine.: The Late Medieval Balkans; str. 248.

²⁶⁴ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 124 – 125.

²⁶⁵ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 180.

Robertom, Ludvikom in Filipom. Poleg vojaštva jo je spremljal tudi Nikolaj Acciajuoli, ki je zaradi storjenih uslug (predvsem denarnih posojil) postal eden najpomembnejših mož na neapeljskem dvoru in kmalu zatem tudi eden od baronov ahajske kneževine.²⁶⁶ Katarina je ukazala Bertrandu, naj opusti obleganje. Na to odločitev je gotovo vplival Nikolaj, saj so bili Acciajuoliji v dobrih odnosih s papeštvom. Po drugi strani pa je Katarina potrebovala papeško podporo, da bi lahko ubranila Morejo pred napadi sovražnih sosedov. Patras je tako ostal pod papeško pristojnostjo.

Katarina in Nikolaj sta ostala v kneževini nekaj let. V tem času sta skušala zavarovati kneževino pred Bizantinci, Katalonci in Turki.²⁶⁷ Enako pomembna naloga je bila zagotoviti poslušnost domačega plemstva, ki je predvsem skušalo razširiti svoja posestva. Knežja oblast je bila tik pred zlomom, saj nekateri fevdalci niso več priznavali Katarinine avtoritete (poleg patraškega nadškofa, kateremu sta skušala slediti tudi škofa Olene in Korona, še npr. Centurione Zaccaria), drugi niso opravljali svojih fevdalnih dolžnosti (npr. viteški redovi), spet tretji pa so odkrito podpirali tuje pretendente. Nastali sta celo dve stranki, od katerih je ena kot legitimnega dediča podpirala Jakoba II. Majorškega, Ferdinandovega sina,²⁶⁸ druga pa se je povezala z Bizantinci.²⁶⁹ Razmere so bile tako kaotične, da je še v času, ko je bila Katarina še v kneževini, Robert Neapeljski pisal morejskim baronom in prelatom in od njih zahteval poslušnost do svakinje in svojih nečakov.²⁷⁰ Junija 1341 se je Katarina s svojimi sinovi vrnila v Neapelj, to pa je spet spodbudilo ambicije ahajskega plemstva in razkroj centralne oblasti.²⁷¹

²⁶⁶ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 125.

²⁶⁷ Prav tam; str. 126.

²⁶⁸ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 179 - 180.

²⁶⁹ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 128.

²⁷⁰ Prav tam; str. 128.

²⁷¹ Prav tam; str. 128.

6. Širjenje bizantinske oblasti

6.1. Morejsko plemstvo išče nove rešitve

Leta 1328 se je končal dolgotrajni boj za prestol med Andronikom II. in njegovim vnukom Andronikom III. v prid slednjega. Andronik III. je bil bojevit vladar, ki ga upravne zadeve niso zanimale preveč,²⁷² zato ne preseneča, da so Bizantinci postali podjetnejši in so pospešeno širili svojo oblast. Ko je l. 1333 umrl pomemben tesalski velikaš, sebastokrator Štefan Gabrielopoulos, sta se za ozemlja pokojnika spopadla Andronik III. in Janez II. Orsini,²⁷³ ki se je že dodobra utrdil v Epiru in Akarnaniji. Andronik III. je pregnal Orsinija iz Tesalije.²⁷⁴ Kmalu zatem je mladi bizantinski cesar dobil priložnost za nadaljnje osvajanje severnih grških dežel, saj je po izgubi Tesalije v Orsinijevem Epiru prevladala probizantinska stranka. Med voditelji te je bila Janezova žena Ana, ki je l. 1335 zastrepila soproga in prevzela regentstvo za svojega mladoletnega sina Nikeforja.²⁷⁵ Ana je skušala doseči, da bi Nikefor še naprej vladal, čeprav pod bizantinsko nadoblastjo, toda Andronik III. je odločno zahteval pripojitev Epira in Akarnanije cesarstvu. Ana se je podredila.²⁷⁶ Cesar je njej in njenima mladoletnima hčerama podaril hišo in posesti v Solunu, Nikeforja pa je nameraval zaročiti s hčerjo Janeza Kantakuzena.²⁷⁷

Vendar si je del plemstva želel ponovne neodvisnosti Epira. Nikeforja so odpeljali h Katarini Valoiški ter v Akarnaniji in Epiru zanetili upor.²⁷⁸ Upornike so podprla le mesta Arta, Thomokastron in Rhogoi.²⁷⁹ Katarina Valoiška je zaročila Nikeforja z eno od svojih hčera in ga poslala v Thomokastron, katerega so oskrbovale anžuvinske ladje. V Epir je bila odposlana tudi anžuvinska vojska.²⁸⁰ Andronik III. in Janez Kantakuzen sta

²⁷² Nicol: *The Last Centuries of Byzantium*; str. 167.

²⁷³ Morda je Janez II. Orsini to storil zaradi anžuvinske podpore. Glej pri: Nicol: *The Last Centuries of Byzantium*; str. 180.

²⁷⁴ Johannes Cantacuzenus: *Geschichte, zweiter Teil*: Stuttgart, 1986; str. 107.

²⁷⁵ Nicol: *The Last Centuries of Byzantium*; str. 180.

²⁷⁶ Cantacuzenus: *Geschichte, zweiter Teil*; str. 124 – 126.

²⁷⁷ Nicol: *The Last Centuries of Byzantium*; str. 181.

²⁷⁸ Upor traja od 1339 do 1340. Glej pri Nicol: *The Last Centuries of Byzantium*; str. 181.

²⁷⁹ Nicol med upornimi mesti navaja tudi Ioannino.

²⁸⁰ Cantacuzenus: *Geschichte, zweiter Teil*; str. 126 in 130 – 131.

dosegla vdajo mest -- najdlje se je branil Thomokastron, a se je tudi to mesto okoli l. 1340 vdalo.²⁸¹ Andronik III. je držal dano obljubo in je Nikeforja zaročil z Marijo Kantakuzeno ter mu podelil naziv *panhypersebastosa*.²⁸² Večini severnih grških dežel so poslej vladali Bizantinci.

Na strani Anžuvincev so v uporabi sodelovali tudi ahajski fevdalci in vojaki. Nanje sta bizantinski cesar in Janez Kantakuzen naredila velik vtis, zato so navezali stike s Kantakuzenom in, nezadovoljni z anžuvinsko nadoblastjo, ponudili podreditev ahajske kneževine bizantinskemu cesarju.²⁸³ Janez Kantakuzen je bil temu vsekakor zelo naklonjen, saj je že v nekem javnem govoru izjavil: »Če se nam bo z božjo pomočjo posrečilo podjarmiti na Peloponezu živeče Latince, tedaj se bodo tudi Katalonci v Atenah in v Bojotiji zlepa ali zgrda pridružili nam. Tedaj bo oblast Romejev, kakor v starih časih, segala od Peloponeza do Bizantiona in lahko bomo tudi od Srbov in drugih sosednih barbarskih narodov dobili zadoščenje za vse žalitve, ki so nam jih tako dolgo povzročali.«²⁸⁴ Te namere je preprečila smrt Andronika III. poleti l. 1341, ki je sprožila državljansko vojno med regentom Janezom Kantakuzenom, ki naj bi vladal dokler mladoletni Andronikov sin Janez Paleolog ne bi odrasel, in njegovimi vplivnimi nasprotniki – cesarico materjo Ano Savojsko, bizantinskim patriarhom Janezom Kalekasom ter Aleksijem Apokaukosom.²⁸⁵ Državljsko vojno so izkoristili Srbi, ki so se neovirano pollaščili bizantinskih posesti. Štefan Dušan je brez večje bitke zasedel skoraj polovico dežel bizantinskega cesarstva.²⁸⁶

Načrti morejskih zarotnikov za podreditev Bizancu so sicer propadli, vendar so se že od l. 1338 nekateri plemiči zavzemali za prihod Jakoba II. Majorškega, Ferdinandovega sina.²⁸⁷ Patraški nadškof ter petnajst baronov in vitezov z oprodami se je oktobra 1344 sestalo v Elidi (v kraju Roviada), kjer so Jakoba II. povabili v Morejo kot legitimnega naslednika na položaj kneza. Vendar je bil Jakob II. ubit v boju za oblast nad Aragonijo.²⁸⁸

²⁸¹ Cantacuzenus: Geschichte, zweiter Teil; str. 145.

²⁸² Nicol: The Last Centuries of Byzantium; str. 182.

²⁸³ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 129.

²⁸⁴ Citat iz: Georgij Ostrogorski: Zgodovina Bizanca; Ljubljana, 1961; str. 478.

²⁸⁵ Nicol: The Last Centuries of Byzantium; str. 186 - 187.

²⁸⁶ Ostrogorski: Zgodovina Bizanca; str. 488.

²⁸⁷ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 182 in 187.

²⁸⁸ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 130 - 131.

Razmere v kneževini, ki so silile domače plemstvo in cerkvene dostojanstvenike v takšno ravnanje, so bile namreč vedno bolj nevzdržne. Po odhodu Katarine Valoiške se v kneževino ni vrnil niti njen sin Robert Tarentski, ahajski knez in titularni latinski cesar. Tudi pod Robertom so kneževino vodili njegovi bajuli in ne on osebno,²⁸⁹ saj so ga zaposlovale zadeve v italijanskih in francoskih deželah. Aragonska kronika poroča, da je v Morejo poslal štiri bajule, preden ga je zajel Ludvik I. Veliki, ki je bil sicer Robertov bratranec.²⁹⁰ Ker je Robert zgolj občasno imenoval svojega bajula, so pogosto na ta položaj vodilni ahajski plemiči sami izbrali koga iz svojih vrst.²⁹¹ Ahajski fevdalci so lahko sledili lastnim interesom, s tem pa se je spodbujala avtoriteta odsotnega kneza. Vedno pogostejši in drznejši pa so postali napadi turških piratov.²⁹²

S tem pa še ni bilo konec nevarnosti za oblast neapeljskih Anžuvincev na Peloponezu, saj so te posesti zahtevali tudi otroci Izabele de Villehardouin in Filipa Savojskega, ki se je v začetku 14. stoletja tako neslavno izkazal s svojo vladavino v kneževini. Njihove zahteve, ki so sicer v kneževini ostale nepriznane, je podpiral madžarski kralj Ludvik I., ki je skušal tako spodbirati moč Neaplja.²⁹³

Ludvik I. Veliki je l. 1348 napadel neapeljsko kraljestvo, s čimer je hotel maščevati umor svojega brata Andreja, prvega soproga kraljice Ivane Neapeljske, ki je bil umorjen leta 1345. Madžarski kralj je namreč sumil, da je bila Ivana odgovorna za bratovo smrt.²⁹⁴ Neapeljska kraljica Ivana in njen drugi soproga Ludvik Tarentski sta pobegnili k papežu v Avignon.²⁹⁵ Ludvik I. Veliki je opustošil južno Italijo, zajel več članov vladajoče dinastije²⁹⁶ - tudi Roberta Tarentskega, ki je bil skupaj z bratom Filipom in še z dvema sinovoma Janeza Gravinskega²⁹⁷ od leta 1348 do 1352 v ujetništvu na Madžarskem - in ob tem sprožil tudi notranje spore med plemstvom in mesti, ki so se

²⁸⁹ Robert se je sicer potegoval za roko mlade vdove, neapeljske kraljice Ivane (1343 – 1382), a je bil pri tem uspešnejši njegov brat Ludvik, ki je postal kralj. Robert se je septembra 1347 poročil z Marijo, hčerjo burgundskega vojvode Ludvika.

²⁹⁰ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 132.

²⁹¹ Lurier: Crusaders as Conquerors; str. 31.

²⁹² A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 130.

²⁹³ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 188 -189.

²⁹⁴ Kelly: The New Solomon; str. 287.

²⁹⁵ Gregorovius: Geschichte der Stadt Athen; str. 385.

²⁹⁶ Kelly: The New Solomon; str. 287.

²⁹⁷ Ludvikom in Robertom; njunega brata Karla Draškega (kasneje je sicer neapeljskemu kraljestvu vladal Karel III., ki se tudi označuje kot Karel Draški!) je dal madžarski kralj usmrtiti. Glej v A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 132.

razdelili v različne struje, ki so podpirale težnje različnih pretendentov na neapeljski prestol. Avignonski papež Klement VI. je pozval ahajske prelate, gospodo, uradnike in meščane, naj ostanejo zvesti ujetemu Robertu.²⁹⁸

Tudi po povratku Roberta Tarentskega v Neapelj so turški plenilci še naprej resno ogrožali Morejo. Predvsem avignonski papeži,²⁹⁹ katere je neapeljsko kraljestvo priznavalo in podpiralo, so si prizadevali, da bi se proti maloazijskim piratom oblikovala koalicija krščanskih sil. Leta 1344 je uspelo t.i. »Sveti ligi«, katero so tvorile Benetke, ciprsko kraljestvo in rodoški ivanovci, osvojiti mestno trdnjavo v Smirni, kar je v zahodni Evropi sprožilo znatno navdušenje. Večja podpora nadaljnjemu vojskovanju proti Turkom pa ni bila mogoča, saj sta bili Francija in Anglija zapleteni v stoletno vojno. Kasnejši uspehi zaradi skromnega obsega angažiranih krščanskih sil niso mogli dokončno zavreti turškega plenjenja.³⁰⁰ Kasneje je bila zaradi izbruha beneško–genovske vojne l. 1350, ki je prizadela tudi Morejo,³⁰¹ moč »svete lige« Benetk, Cipra in ivanovcev, ki so se povezali še l. 1350, 1353 in 1357, še bolj okrnjena. Inocenc VI. pa je moral še naprej pozivati neapeljske Anžuvince, naj kneževini posvetijo več pozornosti.³⁰²

6.2. Nastop italijanske aristokracije

V teh negotovih časih se je za Morejo še najbolj zanimal Nikolaj Acciajuoli, ki je imel pomemben položaj na neapeljskem dvoru, kjer je nosil naziv dednega velikega senešala Sicilije, poleg tega pa je bil tudi eden najpomembnejših veljakov ne le v južni Italiji,³⁰³ temveč tudi v ahajski kneževini, kjer je z nakupi in z darovnicami Katarine Valoiške postal lastnik številnih posestev v Elidi, Meseniji in Argolidi.³⁰⁴ Leta 1358 mu je knez Robert prepustil še predvsem od Turkov ogrožano kastelanstvo Korint, ki ga je

²⁹⁸ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 132.

²⁹⁹ Klement VI. (1342 – 1352), Inocenc VI. (1352 – 1362) in Urban V. (1362 – 1370).

³⁰⁰ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 133.

³⁰¹ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 197.

³⁰² A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 134.

³⁰³ Grof Malte in Goza ter grof Melfija. Glej pri: Cheetham: Mediaeval Greece; str. 167.

³⁰⁴ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str.125. Glej tudi v Cheetham: Mediaeval Greece; str.167.

Nikolaj nato utrdil.³⁰⁵ Leta 1356 je Robert pooblastil Nikolaja za reformiranje kneževine. Nikolaj in njegovi podporniki in vazali so bili oproščeni plačevanja dajatev v knežjo blagajno; poleg tega so bile vojaške obveznosti, ki jih je bil Nikolaj dolžan za svoje posesti v kneževini, precej omejene. Prek Nikolaja je družina Acciajuoli dobila pomembno vlogo pri upravi anžuvinskih posesti na Peloponezu.³⁰⁶ Maja 1360 je tako papež za patraškega nadškofa nastavil Nikolajevega sorodnika Janeza, v Morejo pa je prišel tudi Nikolajev posinovljenec in Janezov brat Nerio, za katerega sta skušala njegova vplivna sorodnika pridobiti roko Fiorenze Sanudo, dedinje naksoške vojvodine.³⁰⁷ Benečani, ki so imeli nadoblast nad naksoško vojvodino, pa niso želeli, da bi le-ta prešla pod anžuvinske varovance, zato so Fiorenzo ugrabili in jo poročili z Nikolajem Sanudom.³⁰⁸

V začetku 14. stol. se v kneževini začel vzpon genovske družine Zaccaria, ki je pred tem vladala na otoku Chiosu. Ustanovitelja te rodbine sta bila Genovežana Manuel in Benedikt Zaccaria,³⁰⁹ ki sta leta 1275 je v bližini Fokaje prejela monopol nad rudniki galunovca, katerega so na Zahodu uporabljali za barvanje sukna. Leta 1304 je Benedikt zasedel bizantinski Chios.³¹⁰ Andronik II. je sicer l.1329 ponovno vzpostavil svojo nadoblast nad otokom, a se je je kasneje ena od vej rodbine Zaccarie spet otrešla,³¹¹ drugi člani rodbine pa so svojo svetlo prihodnost našli v Moreji. Martin Zaccaria, kateremu sta Filip Tarentski in njegova soproga Katarina Valoiška, titularna latinska cesarica, zaradi uspehov v bojih s turškimi pirati in varovanja latinskih trgovcev in romarjev podelila laskavo, a prazno dostojanstvo »kralja in despota Male Azije« (to »kraljestvo« je obsegalo otoke Chios, Samos in Kos ter še nekaj manjših otokov) se je namreč poročil z Jacqueline de la Roche, dedinjo baronije Damala, katere oče Renaud je padel v bitki pri Kephissosu.³¹² Njegov sin Centurione I. Zaccaria je prevzel te morejske posesti. Kupil je še baronijo Chalandritsa.³¹³ Bil je eden od bajulov v času, ko je ahajski kneževini v

³⁰⁵ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str.135.

³⁰⁶ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str.136 -- 137.

³⁰⁷ Prav tam; str.139 - 140.

³⁰⁸ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 202 - 203.

³⁰⁹ Lock navaja, da sta bila sicer nemškega porekla. Lock: The Franks; str. 157.

³¹⁰ Miller: Essays; str. 284 - 287.

³¹¹ Prav tam; str. 291 - 293.

³¹² Lock: The Franks; str. 110.

³¹³ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 120.

odsotnosti vladal Filip II. Tarentski.³¹⁴ Njegov sin, Andronik Asen Zaccaria je bil lastnik baronij Arkadija in Chalandritsa³¹⁵

Pomembno vlogo v kneževini je dobila tudi Marija Bourbonska, kateri je njen soprog Robert Tarentski podelil številne posesti v kneževini, npr. kastelanstvo Kalamata, sama pa je kupila še baroniji Vostitso in Nivelet.

Zanimivo je, da so se konec 50-ih let 14. stol. proti Turkom z mistrskim despotom Manuelom Kantakuzenom povezali ahajski bajul Valter de Lor, Benečani in rodoški ivanovci. Leta 1359 je ta koalicija z zmago v pomorski bitki pri Megari zadala hud udarec turški pomorski moči. Turški napadi so za nekaj časa prenehali.³¹⁶ Ta zveza med Latinci in morejskimi Bizantinci je bila namenjena tudi obrambi pred atenskimi Katalonci.

K takšnemu sodelovanju med mistrskim despotatom in ahajsko kneževino je poleg boja proti skupnim sovražnikom veliko prispeval tudi ugled despota Manuela, ki je naraščal tudi med latinskim prebivalstvom.³¹⁷ Poleg tega je že dalj časa prihajalo do spreobračanja Latincev in t.i. »gasmoulov«, otrok iz mešanih latinsko-grških zakonskih zvez, v pravoslavje. V kneževini se je tudi večal pomen grških uradnikov in zemljiških posestnikov.³¹⁸

³¹⁴ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 143.

³¹⁵ Prav tam; str. 156.

³¹⁶ Prav tam; str. 135.

³¹⁷ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 198.

³¹⁸ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 162.

7. Zaton latinske Moreje

7.1. Ivanovci in Navarska kompanija

Septembra 1364 je v Neaplju umrl Robert Tarentski. Ahajo, Krf in titularne pravice do latinskega cesarstva je zahteval njegov brat Filip II. Tarentski. Njegov tekmeč za ta ozemlja in titularne pravice je bil Hugo Lusignanski, titularni knez Galileje. Hugo je bil sin Marije Bourbonske iz njenega prvega zakona. Marija Bourbonska se je vdrugo poročila z Robertom Tarentskim. Marija in Hugo sta v začetku leta 1366 v Morejo poslala najemniške vojake, a je večina domačega plemstva podprla Filipa II. Tarentskega.³¹⁹ Marija in Hugo sta uživala naklonjenost mistrskega despota Manuela, ki je bil poročen z eno od pripadnic rodbine Lusignan, ter ciprskega kralja Petra Lusignanskega.³²⁰ V kneževini sta se stranki spopadli, a je bilo po posredovanju Amadeja VI. Savojskega, ki je tedaj potoval v Konstantinopel, sklenjeno premirje. V Neaplju sta se marca 1370 Hugo in Marija sporazumela s Filipom II. Tarentskim in se odpovedala Ahaji v zameno za letno odškodnino 6000 florintov, Marija pa je tudi obdržala baronijo Kalamata in titularne pravice do latinskega cesarstva.³²¹

Interesi Filipa II. Tarentskega so bili usmerjeni zlasti v neapeljsko kraljestvo, zato je bilo v času njegove vladavine nad ahajsko kneževino (1364 – 1373) v Morejo poslañih sedem bajulov in nek posebni odposlanec. Zaradi pogoste menjave bajulov in samovolje nekaterih od teh je bilo v kneževini precej nestabilnosti.³²² Leta 1373 je Filip II. Tarentski umrl brez potomcev. Ahajsko kneževino in titularne pravice do latinskega cesarstva je prepustil svojemu nečaku Jakobu des Bauxu³²³ oz. njegovi materi (svoji sestri) Margareti ter njenemu soprogu Francu des Bauxu, ki sta zahtevala tarentsko kneževino in grške posesti in nazive, ki so prej pripadali Filipu II. Tarentskemu. Neapeljska kraljica Ivana je odločno ukrepala proti temu. Franca in Margareto je obtožila izdaje ter zasegla njune

³¹⁹ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 141 - 142.

³²⁰ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 171.

³²¹ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 142- 143.

³²² Prav tam; str. 143 – 144.

³²³ Gregorovius: Geschichte der Stadt Athen; str. 413.

posesti. Ahajsko plemstvo je v sporu podprlo Ivano,³²⁴ saj je rajši videlo, da knežji položaj dobi nekdo, ki bo gotovo odsoten in bo vladal prek bajulov, ki ne bi mogli ogroziti avtoritete domačih veljakov.³²⁵

Ivana je za bajula Ahaje imenovala Franca di Sanseverino, ki je skušal osvojiti pomemben grad Gardiki. Porazil je sicer bizantinsko vojsko, ki je poskušala razbremeniti oblegance, a gradu ni osvojil.³²⁶ S tem napadom se je končalo dolgotrajno obdobje miru med kneževino in mistrskim despotatom. Franc je nadlegoval tudi Benečane in njihovi mesti Modon in Koron.³²⁷

Po poroki z Otonom Brunswiško-Grubenhabskim marca 1376 je Ivana istega leta oddala kneževino v najem viteškemu redu ivanovcev za dobo petih let ob letni renti 4000 dukatov. Ivanovci so verjetno želeli te posesti zato, da bi skušali zaustaviti turško prodiranje.³²⁸ Poleg turških pa so kneževino ogrožali še katalonski in albanski roparji, ki so pustošili po podeželju in s tem se še naprej spodbujali za 14. stol. značilni trend depopulacije in posledičnega zmanjšanja prihodkov v Moreji.³²⁹

Vendar pa je oddaja kneževine ivanovcem vzbudila nasprotovanje pri nekaterih sorodnikih pokojnega Filipa II. Tarentskega, ki so zato spet podprli pretenzije Jakoba des Bauxa na ahajsko kneževino.³³⁰ Konec l. 1377 je iz Neaplja v severno Grčijo odrinil Juan Fernandez de Heredia, novi veliki mojster ivanovcev. V tem času je red pridobil akamanijsko пристanišče Vonitsa.³³¹ Nato so ivanovci, ki so verjetno nameravali zasesti nekdanje anžuvinske utrdbe, ki so bile pridobljene leta 1294, a so se jih kasneje polastili Albanci, napadli Epir. Vendar je pri Arti velikega mojstra Heredio zajel Ghin Bova Spata, s čimer so se operacije ivanovcev v Epiru končale.³³² Heredio so sicer kmalu odkupili iz ujetništva.³³³

Spomladi 1378, v času Heredievega ujetništva torej, je Gaucher de la Bastide, komtur ivanovcev v Moreji, najel dve manjši najemniški vojski, sestavljeni iz Navarcev,

³²⁴ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 145 - 146.

³²⁵ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 171.

³²⁶ Prav tam; str. 172.

³²⁷ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 146.

³²⁸ Prav tam; str. 147.

³²⁹ Lock: The Franks; str. 132.

³³⁰ Fine.: The Late Medieval Balkans; str. 401.

³³¹ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 147.

³³² Fine.: The Late Medieval Balkans; str. 401.

³³³ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 147.

Gaskonjcev, Kataloncev in prebivalcev Roussillona.³³⁴ Najemnike sta vodila Mahiot de Coquerel in Janez de Urtubia.³³⁵ Ti plačanci so že predtem, poleti 1376, urejeni v 4 kompanije osvojili Drač³³⁶ v imenu Ludvika d'Evreuxa, brata navarskega kralja Karla II. ter soproga Ivane, vnukinje Janeza Gravinskega, ki je podedovala pravice do Drača in albanskega kraljestva.³³⁷ Ludvik d'Evreux pa je umrl kmalu po osvojitvi Drača. Plačanci so nato Drač zapustili. Del jih je vstopil v službo k ivanovcem, ostali pa so se zbrali v t.i. »Belo kompanijo« in se na lastno pest napotili v katalonsko atensko vojvodino. Marca 1378 so osvojili Tebe,³³⁸ nato pa (konec 1380/ začetek 1381) še Livadio, a so se slednje Katalonci kasneje ponovno polastili. Tebe so bile kmalu za tem v lasti Neria Acciajuolija, zato je verjetno, da mu je mesto Urtubia odstopil.³³⁹

Večina članov Bele kompanije je iz Bojotije odšla v Morejo, kjer so se pridružili tistim, ki so jih v prvi polovici leta 1378 najeli ivanovci.³⁴⁰ Organizirali so se v enotno kompanijo, katero so vodili Mahiot de Coquerel, Peter Bordo de San Superano in Bernard de Varvassa.³⁴¹ Zavladali so Elidi, zahodni Skorti in Meseniji. Središče njihove oblasti je postalo mesto Androusa.³⁴² Po utrditvi na Peloponezu so Navarci sklenili mir z beneškima mestoma Modon in Koron ter s Katalonci,³⁴³ ki so po odhodu Navarcev spet dobili oblast nad atensko vojvodino.³⁴⁴ Nasprotno pa so bili v slabih odnosih z Neriom Acciajuolijem, kateremu so iztrgali³⁴⁵ Vostitso, in z despotom Teodorjem Paleologom.³⁴⁶

Septembra 1381 je Karel Draški, imenovan tudi Karel Mali, vnuk Janeza Gravinskega in pretendent na neapeljski prestol, ki ga je papež Urban VI. okronal kot

³³⁴ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 173.

³³⁵ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 147 – 148.

³³⁶ Drač je imel predtem v svoji posesti Karel Thopia. Glej v Gregorovius: *Geschichte der Stadt Athen*; str. 416.

³³⁷ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 148.

³³⁸ George T. Dennis: *The Capture of Thebes by the Navarrese (6 March 1378) and Other Chronological Notes in Two Paris Manuscripts*; v *Orientalia Christiana Periodica*; Pont. institutum orientalium studiorum; Roma, 1960; str. 45.

³³⁹ Fine.: *The Late Medieval Balkans*; str. 402.

³⁴⁰ Možno pa je tudi, da so ivanovci Navarce najeli šele potem, ko so ti že osvojili Tebe. Tako je del pripadnikov navarske kompanije ostal v Bojotiji, del pa je odšel v Morejo, kamor so kasneje odšli tudi preostali bojotijski Navarci. Glej v Dennis: *The Capture of Thebes*; str. 46.

³⁴¹ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 148.

³⁴² Prav tam; str. 150.

³⁴³ Gregorovius: *Geschichte der Stadt Athen*; str. 427 in 430.

³⁴⁴ Miller: *Essays*; str. 128.

³⁴⁵ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 152.

³⁴⁶ Lock: *The Franks*; str. 133.

Karla III., zajel in odstavil kraljico Ivano. Ta je bila julija 1382 usmrčena v Muru. Ivana, ki je bila sicer brez otrok, pa je že junija 1380 posvojila vojvodo Ludvika Anžijskega (ta je bil član rodbine Valois, medtem ko so potomci Karla Anžijskega pripadali rodbini Capet) in ga imenovala za svojega naslednika. Ludvikova intervencija je bila sicer prepozna, da bi še lahko rešila Ivano,³⁴⁷ a se je s to Ivanino potezo v južnoitalijanski prostor zanesel še konflikt med anžuvinskima vejama Kapetingov in Valoisov, ki sta poslej tekmovali za prevlado v neapeljskem kraljestvu.

Navarska kompanija je podprla Jakoba des Bauxa, Karlovega pristaša. Jakob je privzel naziv »despota Romanije«, tarentskega in ahajskega kneza ter titulame pravice do latinskega cesarstva. Jakoba je za svojega gospoda priznalo tudi krfsko plemstvo. Zanj so Navarci osvojili velik del Mesenije, a ker je Jakob že poleti 1383 umrl, v tem času pa so se iz Moreje umaknili tudi ivanovci, so tem ozemljem zavladali Navarci sami. Kmalu so še razširili svojo oblast. Za ahajskega kneza so razglasili Petra Borda de San Superano,³⁴⁸ ki je po smrti Mahiota de Coquerela l. 1386 prevzel vodstvo nad kompanijo.³⁴⁹ Verjetno je v zameno za podporo že Jakob des Baux vodilnim možem navarske kompanije podelil določena dostojanstva v kneževini.³⁵⁰ Zdi se, da so Anžuvinci sprejeli realno stanje, saj ni podatkov o kakšnem anžuvinskem protikandidatu ali o poskusu iz Neaplja, da bi San Superana odstavili.

Nasprotno pa je bilo obilo drugih pretendentov. Jakob des Baux je svojo oblast nad Ahajo in latinskim cesarstvom zapustil Ludviku Anžijskemu iz hiše Valois. Ta je sicer umrl že kmalu za Jakobom, toda njegove pretenzije je podedoval njegov sin Ludvik II. Anžijsko-Valoiški imenovan tudi Ludvik II. Neapeljski. Neapeljskemu kraljestvu sta de jure in de facto sicer še naprej vladala predstavnika draške hiše Anžuvincev - Karel III. (oz. Karel Draški; kralj neapeljskega kraljestva od 1381 do 1386) in Ladislav I. (kralj neapeljskega kraljestva od 1386 do 1414). Podobno je veljalo za vazalne države v grškem svetu, vendar je bila tu njuna oblast povsem nominalna, saj neapeljska kralja pravzaprav nista imenovala več niti ahajskih bajulov. Poleg tega so jima nekateri tekmeči oporekali oblast nad Ahajo in ostalimi grškimi ozemlji ali pa so jima hoteli to posest celo iztrgati.

³⁴⁷ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 149.

³⁴⁸ Fine.: The Late Medieval Balkans; str. 402.

³⁴⁹ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 151.

³⁵⁰ Prav tam; str. 149. Mahiot de Coquerel je bil imenovan za bajula Ahaje, Peter Bordo in Bernard de Varvassa pa sta dobila funkciji kapitanov.

Tako je Marija Bretanjska, mati mladoletnega Ludvika II. Anžijsko-Valoiškega, prodala sinove pravice do Ahaje Ivanovcem. Za oblast nad kneževino pa so se v zadnjih desetletjih 14. stol. potegovali tudi Amadej VII. Savojski, burbonski vojvoda Ludvik II. in celo papež Urban IV, vendar do realizacije njihovih načrtov ni prišlo.³⁵¹

Vsekakor je Ladislavu I. uspelo že l. 1396 pridobiti priznanje formalne podreditve s strani Petra Borda de San Superano, katerega je neapeljski kralj nato potrdil za ahajskega kneza v zameno za plačilo 3.000 dukatov, ki mu jih Peter Bordo de San Superano sicer nikoli ni izplačal.³⁵² Ko je novembra 1402 Peter Bordo de San Superano umrl, je regentstvo nad kneževino prevzela njegova vdova Marija Zaccaria, ki si je za pomočnika pri vladanju izbrala svojega nečaka Centuriona II. Zaccario. Centurione II. pa se je leta 1404 pogodil z Ladislavom I. Neapeljskim, ki mu je v zameno za dotlej neizplačano odkupnino 3.000 dukatov podelil knežje dostojanstvo, ob tem pa odvezel pravice otrokom Petra Borda de San Superana in Marije Zaccaria.³⁵³ Ozemlje, kateremu je neposredno vladal Centurione II., je obsegalo le še jugozahodni del Peloponeza (Mesenijo in Elido).³⁵⁴ Vodilni položaj v grških deželah so v tem času imeli kefalonsko-zakintski palatinski grofje in atenski vojvode.³⁵⁵

7.2. Uničenje ahajske kneževine

Turški general Evrenos Beg je že l. 1387 prodril vse do Modona in Korona.³⁵⁶ Kmalu po zmagi na Kosovu so Turki v letih 1393–1394 zasedli katalonski kneževini Neopatras in Salona ter s tem postali neposredni sosedje atenske vojvodine. Nerio Acciajuoli je v tem času začel Turkom plačevati tribut, že l. 1387 pa je mistrski despot Teodor postal vazal Murata I., saj se je nadejal turške pomoči v boju proti Latincem in

³⁵¹ Prav tam; str. 149 – 152.

³⁵² A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 158.

³⁵³ Prav tam; str. 160 – 161.

³⁵⁴ Lock: The Franks; str. 134.

³⁵⁵ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 141.

³⁵⁶ Prav tam; str. 157.

upornim arhontom, ki so se odkrito povezovali z njegovimi nasprotniki.³⁵⁷ Zaradi sultanovih zahtev pa je svoje vazalstvo l. 1394 preklical.³⁵⁸

Generalni vikar Peter Bordo de San Superano je v začetku l. 1394 obiskal sultana in si zagotovil njegovo podporo pri napadu na atenskega vojvodo Neria in mistrskega despota. Na koncu tega in na pričetku naslednjega leta so se Turki res pridružili Navarcem in skupaj zasedli Akovo, ki je bila v lasti Bizantincev. Turki so se nato umaknili, navarsko–bizantinski spopadi pa so se nadaljevali. Poleti 1395 je bil San Superano poražen in zajet skupaj s svojim svakom, velikim konetablom Ahaje Andronikom Asenom Zaccario. Po beneškem posredovanju je despot izpustil svoja dragocena ujetnika proti znatni odkupnini 50.000 hiperper.³⁵⁹

V letu 1397 so Turki izvedli obsežno roparsko ekspedicijo na Peloponez, v kateri so opustošili Argos in zaslužnili njegovo prebivalstvo.³⁶⁰

Leta 1401 je umrl Andronik Asen Zaccaria. Njegov sin Centurione II. je postal baron Arkadije, najmlajši sin Štefan pa patraški nadškof.³⁶¹ Centurione II. je teti in mladoletnemu bratrancu iztrgal oblast nad ahajsko kneževino, kateri je nato vladal med letoma 1404 in 1432. Sprva ga je ogrožal zlasti despot Teodor, ki pa je l. 1407 umrl.³⁶² Ker ni imel potomcev, je njegov brat, cesar Manuel II. Paleolog, za njegovega naslednika imenoval svojega mladoletnega sina Teodorja.³⁶³ Mladoletnost bodočega despota je omogočila ahajskemu knezu Centurionu II. predah v boju z mistrskimi Bizantinci.

Medtem pa je prišlo do spora med knezom in Leonardom Toccom, bratom kefalonsko-zakintskega palatinskega grofa Karla I. Fajda med bratoma Tocco in Centurionom II. je izbruhnila, ko je slednji Leonardu leta 1404 iztrgal nekatere morejske posesti, katerih ni vrnil niti na zahtevo neapeljskega kralja Ladislava. Leonardo se je leta 1407 uspešno maščeval z zasedbo Glarentze, najpomembnejšega ahajskega pristanišča.³⁶⁴

³⁵⁷ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 194.

³⁵⁸ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 157.

³⁵⁹ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 157 - 158.

³⁶⁰ Prav tam; str. 159.

³⁶¹ Sicer ima še dva sinova: Erarda in Benedikta. Glej v: *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 160.

³⁶² *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 160 - 161.

³⁶³ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 194.

³⁶⁴ Tega leta so Benečani dobili pomembno pristanišče Naupakt oz. Lepanto, katerega so odkupili od nekega albanskega poglavarja, ki se je mesta predtem polastil. S to pridobitvijo so skušali pred Turki

V nadaljnjih spopadih,³⁶⁵ ki jih je začasno prekinjala turška nevarnost, pa je Centurione II. uspešno porazil svoja kefalonsko-zakintska rivala in si po mirovnem posredovanju Benetk spet pridobil pomembno пристanišče.³⁶⁶

V letih 1417-1418 se je ponovno razplamtela vojna med ahajskim knezom in Bizantinci. Ti so zavzeli mesto Androusa, kar jim je omogočilo zasedbo Mesenije. Leta 1421 je Centurione II. vnovič zgubil Glarentzo. Istega leta se je obnovila vojna z Bizantinci, ki jo je vmes dušila grožnja turškega napada na Morejo.³⁶⁷ Kmalu zatem so se sovražnosti zopet prekinile, saj so se vsi peloponeški veljaki v zimi 1422-1423 osredotočili na pogajanja z Benetkami, katerim so ponudili nadoblast nad polotokom. Na teh pogajanjih so tako sodelovali predstavniki mistrskega despota Teodora II., kefalonsko-zakintskega palatinskega grofa Karla I. Tocca, ahajskega kneza Centuriona II. in patraškega nadškofa Štefana Zaccarie. Vendar so Benetke to ponudbo zavrnile.³⁶⁸ Vtem pa so Turki l. 1423 ponovno izpeljali obsežen roparski napad.³⁶⁹

Junija leta 1424 je Teodor II. zajel Centuriona II.³⁷⁰ Tri leta zatem so Bizantinci Karlu I. Toccu iztrgali Glarentzo, ki so jo nato razrušili ter pustili nenaseljeno. Zasedli so vso Elido.³⁷¹ V obdobju 1429-1430 se je Bizantincem vdal Patras. Bizantinci so nadaljevali z napadi na preostale posesti kneževine, poslej omejene na baroniji Chalandritsa in Arkadija. Predtem izpuščeni Centurione II. se je že kmalu ponovno vdal. Despotovemu bratu Tomažu Paleologu je oddal svojo najstarejšo hči Katarino za ženo in ji kot doto nameni vse posesti z izjemo Arkadije, ki ji je do svoje smrti l. 1432 vladal sam. Še naprej je sicer nosil naziv ahajskega kneza. Leta 1432 so vse latinske posesti v Moreji prešle v bizantinske roke³⁷² – izjema so ostale tamkajšnje beneške postojanke Modon, Koron, Navarino, Argos in Nauplia.³⁷³ Navarino so od Centuriona II. leta 1427

zavarovati tako svoje, kot tudi latinsko-grške pozicije na Peloponezu. Glej v: Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 196.

³⁶⁵ Tekom fajde je Centurione II. poleg Glarentze začasno izgubil tudi precejšen del Elide. Glej v Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 193.

³⁶⁶ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 161-162.

³⁶⁷ Prav tam; str. 162 - 163.

³⁶⁸ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 164.

³⁶⁹ Prav tam; str. 164.

³⁷⁰ Januarja istega leta je umrl patraški nadškof Štefan Zaccaria. Glej v Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 205.

³⁷¹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 205.

³⁷² *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 164 - 165.

³⁷³ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 206.

odkupile Benetke in si z nakupom te pomembne postojanke zagotovile oblast nad vso obalo Mesenije.³⁷⁴

Bizantinska zmaga v dolgotrajnem spopadu s kneževino je bila popolna, a kratkotrajna, saj so polotok do leta 1458 svojemu imperiju pripojili Turki. Leta 1500 so osvojili Koron in Modon, leta 1540 pa še poslednji beneški oporišči - Nauplio in Monemvasijo.³⁷⁵

8. Vazalne države ahajske kneževine

8.1. Družina Acciajuoli zavlada atenski vojvodini

Novembra leta 1365 je umrl Nikolaj Acciajuoli. Večji del italijanskih in grških posesti - v Moreji je posedoval kar 14 gradov, kar je le en grad manj, kot jih je tedaj pripadalo knežji oblasti³⁷⁶ - je zapustil najstarejšemu sinu Angelu, preostalo pa drugima sinovoma in svojim posinovljencem. Angelo se na Peloponezu ni mogel uveljaviti, zato je prepustil Korint bratrancu Neriu. Nerio je kmalu obvladoval vso severovzhodno Morejo,³⁷⁷ saj je od Marije Bourbonske odkupil še baroniji Vostitso in Nivelet,³⁷⁸ leta 1374 pa je katalonski atenski vojvodini iztrgal Megaro.³⁷⁹ V tem času je namreč atenska vojvodina izgubila svojo nekdanjo moč. Če so Katalonci kmalu potem, ko so zavladali Atiki, Bojotiji in Megari, ogrožali sosednje latinske posesti, so se zdaj posvečali predvsem notranjim sporom in nasprotjem med Tebami, Atenami in Sicilijo.³⁸⁰

³⁷⁴ Lock: *The Franks*; str. 155.

³⁷⁵ Prav tam; str. 134.

³⁷⁶ Setton: *The Papacy and the Levant (1204 - 1571): Volume I.*; str. 161.

³⁷⁷ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 144.

³⁷⁸ Gregorovius: *Geschichte der Stadt Athen*; str. 400.

³⁷⁹ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 144.

³⁸⁰ Že ahajski bajul Ludvik d'Enghien, grof Conversana, je s pomočjo svojih bratov Janeza, grofa Lecce, in Guya, gospoda Argosa in Nauplie, leta 1371 napadel atensko vojvodino ter zasedel Atene, ne pa tudi atenske Akropole. Zaradi bolezni se je moral nato umakniti. Glej v *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 143 in Gregorovius: *Geschichte der Stadt Athen* str. 417 - 418. Pravice do atenske vojvodine ter Argosa in Nauplie so prešle na rodbino d'Enghien po poroki Valterja

Ko so Korint začeli ogrožati Navarci, se je Nerio v letih 1384-1385 povezal z nekaterimi vplivnimi vladarji v grškem prostoru. Leta 1388 je sklenil zaveznitvo z mistrskim despotom Teodorjem Paleologom, kateremu je tudi oddal za ženo svojo hčer Bartolomejo,³⁸¹ medtem ko se je Francesca, njegova druga hči, poročila s kefalonsko-zakintskim palatinskim grofom Karlom Toccom.³⁸² Pripravljati se je začel za napad na atensko vojvodino, ki ga je sprožil leta 1385. Še predtem si je zagotovil beneško podporo.³⁸³ Zasedel je večino Atike in Bojotije – tudi Tebe in Livadio.³⁸⁴ Katalonci so se obdržali le na atenski Akropoli, vendar je tudi ta po daljšem obleganju l. 1388 padla. Leta 1390 je Nerio osvojil še katalonsko kapitanijo Neopatras,³⁸⁵ s tem pa postal vladar vse atenske vojvodine, čeprav so Katalonci še vladali Saloni in Bodonitsi³⁸⁶ ter posedovali nekaj gradov, ki so postali predvsem roparska gnezda.³⁸⁷

Nerio je odpravil fevdalno ureditev in nameščal plačane uradnike, ki so bili pretežno ljudje italijanskega, pa tudi grškega rodu. Grščina je bila uradni jezik njegove pisarne in v Atene se je lahko vrnil grški nadškof.³⁸⁸ Pod Neriom so se nadaljevali intenzivni grško-italijanski stiki, ki so bili vzpostavljeni v času vladavine Anžuvincev in so se nato še krepili v času Nikolaja Acciajuolija.³⁸⁹

Atenski vojvoda pa je storil napako, ko skušal pridobiti Argos in Nauplio. Leta 1388 je namreč Marija d'Enghien predala gospostvo nad Argosom Benetkam. Toda še preden so Benečani lahko prišli v to mesto, se ga je polastil mistrski despot po prigovarjanju svojega tasta Neria. Benetke so zato ukazale Navarcem, naj Neria zajamejo, kar so ti tudi storili. Vojvoda je moral za svojo izpustitev plačati visoko odškodnino. Veliko bolj resno nevarnost pa so predstavljali Turki, ki so v tem obdobju pričeli vdirati v Atiko. Nerio je pristal v plačevanje tributa in na ta način odvrnil Turke od plenjenja. Istočasno pa si je skušal zagotoviti pomoč papeštva in neapeljskega kralja

d'Enghien z Izabelo, sestro Valterja de Brienne. Poleg tega je katalonsko atensko vojvodino v tem obdobju napadel tudi viteški red ivanovcev. Glej v: Miller: *Essays*; str. 125.

³⁸¹ Fine: *The Late Medieval Balkans*; str. 402 – 403.

³⁸² Gregorovius: *Geschichte der Stadt Athen*; str. 445.

³⁸³ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 180.

³⁸⁴ Lock: *The Franks*; str. 131.

³⁸⁵ Neopatras so leta 1393 zasedli Turki. Glej v Lock: *The Franks*; str. 131.

³⁸⁶ Lock: *The Franks*; str. 131.

³⁸⁷ Fine: *The Late Medieval Balkans*; str. 404.

³⁸⁸ Prav tam; str. 404.

³⁸⁹ Gregorovius: *Geschichte der Stadt Athen*; str. 441.

Ladislava.³⁹⁰ Slednji je najprej imenoval Neria za bajula³⁹¹ Ahaje, kjer so imeli sicer vso realno oblast v tem času sicer Navarci,³⁹² leta 1394 pa ga je priznal za atenskega vojvodo, hkrati pa je vojvodino podredil neposredno neapeljski kroni. S tem je bilo konec formalne nadoblasti ahajske kneževine nad Atenami. Septembra istega leta pa je Nerio umrl.³⁹³ Večino svojih posesti je zapustil svoji hčeri, kefalonsko-zakintski palatinski grofici, ki je dobila Megaro, Korint in Sikyon, medtem ko je Tebe in Livadio dobil njegov sin Antonio. Benetke je pred smrtjo prosil za pomoč pri varovanju teh posesti. Del Neriove zapuščine pa si je želel tudi despot Teodor, drugi Neriov zet, ki je zato iztrgal Korint Karlu Toccu.³⁹⁴

Atenam³⁹⁵ so za kratek čas zavladali Turki, nato Benečani.³⁹⁶ Slednjc je leta 1402 pregnal Neriov sin Antonio, ki se je, prav tako kot njegov oče pred njim, oprl na Ladislava Neapeljskega.³⁹⁷ Njegova dolga in mirna vladavina, za katero je zaslužna tudi njegova politična spretnost,³⁹⁸ je omogočila nadaljevanje grško-italijanskih stikov (atenski dvor so obiskovali npr. predstavniki rodbin Medici,³⁹⁹ Pitti in Machiavelli, za katere je bila florentinska atenska vojvodina očitno privlačna dežela,⁴⁰⁰ Italijo pa nekateri njegovi grški podložniki) in ponovno oživitev gradbene dejavnosti v Atenah.⁴⁰¹

Po Antoniovi smrti leta 1435 je bila vojvodina razdeljena med njegova oddaljena sorodnika, brata Neria II. in Antonia II., ki sta se prepirala za oblast nad Atenami. Nerio II. je bil pregnan iz vojvodine, vendar je osmanski sultan Mehmed II. leta 1455 oblast nad Atenami izročil njegovemu sinu Frančišku I. Že naslednje leto so Turki prevzeli Atene, Frančišek I. pa je dobil v fevd Tebe. Leta 1460 je bil ta poslednji grški vladar iz rodbine

³⁹⁰ Miller: Essays; str 138.

³⁹¹ Oziroma generalnega vikarja. Za generalnega vikarja je bil po Neriovi smrti imenovan njegov brat, kardinal Angelo. Glej v: A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 156.

³⁹² Cheetham: Mediaeval Greece; str. 184.

³⁹³ Miller: Essays; str 136 - 138.

³⁹⁴ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 186.

³⁹⁵ Atene je Nerio prepustil tamkajšnjemu stolničnemu kapitlju in jih zaupal varstvu Benečanov. Glej v Lock: The Franks; str. 131.

³⁹⁶ Miller: Essays; str 140.

³⁹⁷ Prav tam; str 142 - 143.

³⁹⁸ Občasno celo odkrit oportunizem. Tako je npr. sodeloval s Turki pri plenjenju po Atiki ko ta še ni bila pod njegovo oblastjo – in kasneje pri turškem plenjenju po Peloponezu. Glej v: Cheetham: Mediaeval Greece; str. 193 in 208.

³⁹⁹ Kot številne druge latinske družine, se je veja Medičejcev, ki se je naselila v Grčiji, helenizirala. Svoj priimek so spremenili oz. prevedli v »Iatros«. Glej v: Cheetham: Mediaeval Greece; str. 209.

⁴⁰⁰ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 209.

⁴⁰¹ Miller: Essays; str 144 - 145.

Acciajuoli na sultanov ukaz umorjen, njegove posesti pa so bile pripojene osmanskemu cesarstvu.⁴⁰²

8.2. Naksoška vojvodina

Marco Sanudo je leta 1207⁴⁰³ zasedel Naksos, nato pa še ostale kikladske otoke, katerih večino je podelil v fevd svojim spremljevalcem, in se oklical za vojvodo egejskega morja (gr. »Αιγαίο Πέλαγος«; kasneje se je prvotno ime popačilo v »arhipelaška« vojvodina).⁴⁰⁴ Vojvodski naziv mu je priznal latinski cesar, ki je bil Marcov senior, saj arhipelaški oziroma naksoški vojvoda ni bil beneški vazal.⁴⁰⁵

V naksoško vojvodino je prišlo v začetku 13. stol. precej Italijanov, ki so že prej imeli tesnejše stike z vzhodnim Sredozemljem in so bili do domačega prebivalstva in njegove religije tudi strpnejši kot so bili Francozi. Tu se je vzpostavila vzporedna, ne dominantna, latinska cerkvena hierarhija. Glavni dejavnosti prebivalstva naksoške vojvodine sta bili trgovina in gusarstvo, ki pa je potekalo v omejenem obsegu, da ne bi sprožilo maščevalnih ekspedicij in da ne bi preusmerilo ustaljenih trgovskih poti stran od obal in pristanišč vojvodine.⁴⁰⁶

Leta 1227 je Marca nasledil njegov sin Angelo, ki je bil prav tako zvest vazal latinskega cesarja. Z ahajskim knezom Geoffroyem de Villehardouinom sta leta 1236 pomagala ubraniti Konstantinopol pred nikejsko vojsko Janeza III. Vatatzesa. Cesar Balduin je sicer Angela Sanuda po tem podredil ahajskemu knezu, s čimer je Angelo postal eden vodilnih vazalov kneževine, a se zdi, da Angelo temu formalnemu znižanju svojega položaja ni nasprotoval. Angelo je pomagal knezu Viljemu II. pri napadu na Tzakonce in na Monemvasio, poslednjo bizantinsko utrdbo na Peloponezu, leta 1259 pa

⁴⁰² Lock: *The Franks*; str. 134.

⁴⁰³ *A History of the Crusades: The later crusades*; str. 238.

⁴⁰⁴ *A History of the Crusades: The later crusades*; str. 202.

⁴⁰⁵ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 225. Marco Sanudo je skušal l.1212 Benetkam celo iztrgati Kreto, a je bil pri tem neuspešen.

⁴⁰⁶ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 226 – 227.

je spremljal kneza v bitko pri Pelagoniji, kjer je bil zajet, a kmalu zatem tudi izpuščen. Umrli je leta 1263.⁴⁰⁷

Bizantinska admirala Licario in Philantropenos sta za krajši čas zasedla večino otokov naksoške vojvodine, a jih je Marcu II. Sanudu (1262 – 1303) kasneje spet uspelo pridobiti.⁴⁰⁸ Kljub drugačnim interesom Benetk, ki so skušale uveljaviti svojo nadoblast nad vojvodino, je Marco II. Sanudo ostal vazal Karla Anžujkega, saj mu je to omogočilo bolj neodvisno vladavino. Vendar se je v tem času zelo okrepilo piratstvo, ker je prejšnji bizantinski napad oslabil vojvodino, nato pa so tudi Bizantinci sami zaradi visokih stroškov opustili pomorski nadzor nad Egejskim morjem. Tako so nekateri egejski otoki postali oporišča piratov, spet druge pa je zaradi napadov prebivalstvo zapustilo.⁴⁰⁹

V vojvodini je tudi prišlo do zaostritve rivalstva med rodbinama Sanudo in Ghisi. Leta 1293 je celo izbruhnil oborožen spopad⁴¹⁰ v katerega se je vmešalo tudi ladjevje Karla II. Neapeljskega. Boji so izčrpali obe strani in šele po posredovanju beneškega Negroponta je bil sklenjen mir. Kiklade je močno prizadel tudi roparski pohod aragonsko-sicilijanskega admirala Ruggiera di Laurie.⁴¹¹ Ko je l. 1296 izbruhnila vojna med Benetkami in Genovo, se je naksoški vojvoda pridruži Benetkam in tudi do neke mere sprejel njihovo nadoblast, čeprav je ostal ob tem tudi anžuvinski vazal. Vojvoda in različni pustolovci so se polasčali ozemelj genovskega zaveznika Bizanca.⁴¹²

Marco II. je nasledil njegov sin Viljem, ki je pomagal ivanovcem osvojiti Rodos. Tudi Viljem in njegov sin Nikolaj (očeta je nasledil l. 1323) sta bila v tesnih stikih z ahajsko kneževino. Prvi se je tako na primer udeležil velikega turnirja v korintski ožini, drugi pa se je bojeval v bitki pri Kephissosu in bil eden redkih, ki jo preživel – za razliko od svojega tekmeca, Giorgia Ghisia. Nikolaj se je na strani kneginje Matilde in njenega soproga Ludvika Burgundskega boril tudi proti silam Ferdinanda Majorškega v bitki pri Manoladi leta 1316. Nekaj let kasneje se je Nikolaj s kontingentom vojakov iz naksoške vojvodine pridružil morejskemu pohodu svojega fevdalnega gospoda Janeza Gravinskega. Ko je ta že odšel v neapeljsko kraljestvo, se je Nikolaj odlikoval kot

⁴⁰⁷ Prav tam; str. 227 - 228.

⁴⁰⁸ A History of the Crusades: The later crusades; str. 272.

⁴⁰⁹ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 230.

⁴¹⁰ Povod za spor je bila kraja plemenskega osla, ki ga je vojvodov sin Viljem odkupil od gusarjev in ga ni hotel vrniti Ghisijem, ki so osla skušali dobiti nazaj. Glej v: Cheetham: Mediaeval Greece; str. 231.

⁴¹¹ Prav tam; str. 230 - 231.

⁴¹² Prav tam; str. 231.

poveljnik anžuvinske vojske in porazil Bizantince v bitki pri gradu Sv. Omer v Elidi.⁴¹³ Tudi sicer je bila za Nikolaja značilna njegova bojevitost, saj se je spopadal še z Bizantinci (tudi mistrskimi⁴¹⁴), Turki, rodbino Zaccaria, ki je vladala Chiosu, in Ghisiji. Stroški teh spopadov, pa tudi plenjenja turških in katalonskih piratov, so od vojvodine terjala precej sredstev.⁴¹⁵

Nadoblast Anžuvincev sta priznavala tudi Nikolajev sin in naslednik Janez I. Sanudo⁴¹⁶ ter Janezova hči Fiorenza Sanudo, ki se je leta 1349 poročila z vodilnim evbojskim triarhom Nikolajem dalle Carceri. Slednji je leta 1358 umrl.⁴¹⁷ Benečani so si po njegovi smrti lahko zagotovili odločilen vpliv in politično nadvlado nad naksoško vojvodino. Vojvodinjo so namreč leta 1364 ugrabili in jo poročili z njenim bratrancem Nikolajem Sanudom – Spezzabando,⁴¹⁸ s katerim je Fiorenza vladala do svoje smrti leta 1371. Fiorenza je bila poslednja vojvodinja iz rodu Sanudo. Nasledil jo je sin Nikolaj dalle Carceri iz njenega prvega zakona z evbojskim triarhom, vendar so zaradi njegove neodgovorne in slabe vlade Benečani podprli njegovega tekmeča, Frančiška Crispi, ki je Nikolaja leta 1388 umoril. Oblast nad naksoško vojvodino je prevzela rodbina Crispi, ki pa je bila manj vplivna kot njena predhodnica.⁴¹⁹

8.3. Jonski otoki

Matej Orsini, imenovan tudi Maio Orsini, je zavladal Kefaloniji, Zakintu in Itaki že pred letom 1204. Na te otoke se je naselilo tudi precej Matejevih rojakov iz Apulije. Palatinski grof Kefalonije in Zakinta je sprva sprejel nadoblast beneške republike,⁴²⁰ nato epirskih vladarjev, kasneje (l. 1236) pa se je podredil ahajskim knezom, katerim je nudil vojaško pomoč in nasvete.⁴²¹

⁴¹³ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 122 - 123.

⁴¹⁴ Verjetno je sodeloval v operacijah Anžuvincev oz. njihovih bajulov.

⁴¹⁵ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 232.

⁴¹⁶ Prav tam; str. 233.

⁴¹⁷ Lock: The Franks; str. 148.

⁴¹⁸ Lock: The Franks; str. 148.

⁴¹⁹ Glej v Cheetham: Mediaeval Greece; str. 242 – 243 in Lock: The Franks; str. 148.

⁴²⁰ A History of the Crusades: The later crusades; str. 239.

⁴²¹ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 233 - 234.

Še bolj vpliven je bil na latinskem Peloponezu Matejev sin, palatinski grof Rihard Orsini, ki je imel v kneževini tudi številne posesti. Bojeval se na strani kneza Viljema de Villehardouina v bitki pri Pelagoniji.⁴²² Rihardova prva soproga je bila iz družine salonskih baronov Stromoncourtov, druga pa Margareta de Villehardouin, gospa Akove. Bil je tudi tast treh pomembnih morejskih baronov.⁴²³ V obdobju od l. 1297 do l. 1300 je v imenu Izabele de Villehardouin upravljal kneževino.⁴²⁴

Riharda je nasledil njegov sin Janez I. Orsini, ki je palatinski grofiji pripojil otok Levkado (Lefkas), katerega je Nikefor Epirski oddal kot doto svoje hčere Marije. Leta 1304 se je udeležil t.i. »korintskega parlamenta«, ki ga je sklical knez Filip Savojski, leta 1316 pa je, tako kot naksoški vojvoda Nikolaj, tudi Janez I. sodeloval v bitki pri Manoladi.. Njegova prepirljivost in samovolja – tipični že za njegovega očeta – sta ga pripeljala v konflikt z ahajskim plemstvom. Očitani so mu celo, da je po bitki zastrupil Ludvika Burgundskega. Umrli je leta 1317.⁴²⁵

Brata Nikolaj in Janez II. Orsini sta usmerila svojo pozornost v Epir. Vpliv Orsinijev v Moreji se je v tem obdobju zmanjšal, ogroženi pa so tudi njihovi interesi v epirskih deželah. Ponovno je namreč začelo naraščati zanimanje Anžuvincev za njihove grške posesti. Ko sta Filip Tarentski in Janez Gravinski načrtovala napad na Epir, ju je skušal Nikolaj Orsini prehiteti. Leta 1318 je zasedel Epir, umoril svojega strica Tomaža Epirskega in se poročil z njegovo vdovo Ano Paleologino, vnukinjo Andronika II.⁴²⁶ Da bi se prikupil svojim grškim podložnikom, je Nikolaj prestopil v pravoslavno vero in se tudi naučil grškega jezika.⁴²⁷ Leta 1319 je odklonil zahtevo Filipa Tarentskega, naj za svoje jonske in epirske posesti prizna anžuvinsko nadoblast.⁴²⁸ Leta 1323 je Nikolaja umoril njegov brat Janez II. Orsini, ki je spoznal, da se mora pobotati bodisi z Neapljem ali pa z Bizancem (odnose s slednjim je zaostрил napad Nikolaja Orsinija na območje severnega Epira).⁴²⁹ Janez II. ni le vztrajno zavračal podreditve Anžuvincem, ampak je

⁴²² Prav tam; str. 234.

⁴²³ Njegovi zeti so bili Janez Chauderon, Janez de Durnay in Engelbert de Liedekerke. Glej v: Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 234.

⁴²⁴ *A History of the Crusades: The later crusades*; str. 265.

⁴²⁵ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 235.

⁴²⁶ Prav tam; str. 235 - 236.

⁴²⁷ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 121.

⁴²⁸ Prav tam; str. 122.

⁴²⁹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 236 - 237.

celo ogrožal anžuvinski Krf in druge posesti »despotata Romanije«. ⁴³⁰ Anžuvinci niso mogli kaznovati nepokornih Orsinijev vse do l. 1325, ko se je Janez Gravinski izkrcal na Kefaloniji in Zakintu in razglasil dotedanje vladarje za odstavljenе. ⁴³¹ Naslednja tri desetletja so bili Jonski otoki pod anžuvinsko vladavino. Janez II. Orsini se je pobotal z Bizantinci in priznal njihovo nadoblast, v zameno pa je v upravo dobil ves (torej tudi severni) Epir. ⁴³² Poročil se je z Ano Paleologino. ⁴³³

Leta 1357 je Robert Tarentski imenoval Leonarda I. Tocco za palatinskega grofa Kefalonije in Zakinta ⁴³⁴ ter za vojvodo Levkade. ⁴³⁵ Po Leonardovi smrti je njegova vdova Magdalena Buondelmonti uspešno vladala namesto svojega mladoletnega sina kar dve desetletji. ⁴³⁶ Kefalonsko-zakintski palatinski grof Karel I. je po smrti svojega tasta Neria Acciajuolija l. 1394 pridobil nekatere pomembne posesti v atenski vojvodini, ⁴³⁷ po smrti svojega strica Ezava Buondelmontija pa je postal še vladar Epira. Medtem ko se je Karel I. Tocco zapletal v spore v Moreji, so Epir in Jonski otoki pod njegovo oblastjo doživljali razcvet. Za to je zaslužna tudi Karlova soproga, Francesca Acciajuoli, ki je vodila grškim podložnikom naklonjeno politiko. ⁴³⁸

Karlov brat Leonardo, ki je v apanažo prejel Zakint, se je sprl s tedanjim ahajskim knezom Centurionom II. Zaccario, ker mu je ta zasegel posesti v Moreji. Konec leta 1407 se je Leonardo maščeval z nekajletno zasedbo Glarentze, najpomembnejšega pristaniškega mesta kneževine, a jo je Centurione ponovno pridobi l. 1414. Že 1421 pa je Karel I. Tocco od pustolovca Oliverja Franca, Centurionejevega zeta, Glarentzo odkupil. ⁴³⁹ Karel I. Tocco je postal po zajetju Centuriona II. Zaccarie najmočnejši latinski

⁴³⁰ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 122. Donald M. Nicol v svojem delu The Last Centuries of Byzantium sicer navaja, da si je naziv »despota Romanije« nadel že Nikolaj. Str. 179

⁴³¹ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 122. Svoj fevd, ki je obsegal polovico Zakinta, je lahko obdržala le Margareta Orsini, Nikolajeva in Janezova sestra. Glej v Cheetham: Mediaeval Greece; str. 237.

⁴³² Nicol: The Last Centuries of Byzantium; str. 180.

⁴³³ Ta ni istovetna s soprogo Teodorja Epirskega in nato Nikolaja Orsinija. Gre za hči generala Andronika Paleologa in ne za vnukinjo cesarja Andronika II. Glej pri: Nicol: The Last Centuries of Byzantium: str. 180.

⁴³⁴ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 146.

⁴³⁵ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 239.

⁴³⁶ Prav tam; str. 240.

⁴³⁷ Prav tam; str. 186.

⁴³⁸ Prav tam; str. 240 – 241.

⁴³⁹ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 161 - 163.

velikaš na Peloponezu. V letih 1427 - 1428 ga je iz Moreje uspešno izrinil bizantinski cesar Janez VIII. Paleolog.⁴⁴⁰

Karla I. Tocca je nasledil njegov nečak Karel II. (1429-1448), s katerim so za oblast nad Epirom tekmovali nezakonski otroci Karla I. V spor se je vmešal sultan, ki je dovolil Karlu II., da kot turški vazal obdrži Arto in jug Epira. Njegov naslednik Leonardo je obdržal Jonske otoke, a pod beneškim protektoratom.⁴⁴¹

8.4. Krf

Otok Krf je imel nekoliko drugačen razvoj kot ostale jonske posesti. Otoku so l. 1267 Anžuvinci neposredno zavladali. Tu so vzpostavili upravo, ki je črpala elemente tako iz fevdalne ureditve, kot tudi iz birokratskega sistema, ki je bil značilen za južno Italijo in Sicilijo od normanske osvojitve naprej. Na čelu uprave je bil kapitan oz. generalni vikar, kateremu je pri upravljanju pomagal svet (*curia*), svojo oblast pa je izvajal prek številnih uradnikov in sodnikov.⁴⁴² Čeprav je bila višja uprava povsem v rokah Latincev, režim na Krfu ni bil izrazito nenaklonjen do grškega prebivalstva. Pravoslavna cerkev je bila sicer podrejena latinski, a je domača duhovščina obdržala večino starih privilegijev in imunitet. Voditelja tukajšnje pravoslavne cerkve so tako izbirali domačini. Pod Anžuvinci so se sem naselili nekateri provansalski in italijanski plemiči, a kaže, da do večjih sporov z domačini ni prihajalo.⁴⁴³

Krf je bil za Anžuvince pomemben predvsem kot oporišče za vojaške operacije v severnogrškem prostoru in postojanka na poti do njihovih epirskih posesti. Strateškega pomena otoka se je zavedal Filip Tarentski, ki je otočanom podelil nekatere privilegije. Poleg tega je bil Krf pomembno trgovsko vozlišče, ki je k trgovini prispevalo tudi domače olje, vino, sadje, sol in ribe.⁴⁴⁴

⁴⁴⁰ Prav tam; str. 164.

⁴⁴¹ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 241 - 242.

⁴⁴² Cheetham: Mediaeval Greece; str. 238.

⁴⁴³ Prav tam; str. 238.

⁴⁴⁴ Prav tam; str. 239.

V zadnjih letih vladavine neapeljske kraljice Ivane, ko je prišlo do boja za prestol med njo in Karlom Draškim in nato tudi do spora med slednjim in Jakobom des Bauxom - ta je tudi zasedel Krf s pomočjo Navarske kompanije, a so plačance kmalu zatem od tod pregnali podporniki Karla Draškega -, so se otočani odločili, da bodo razmere na otoku spet stabilnejše le, če neapeljsko nadoblast zamenjajo z beneško.⁴⁴⁵ Benetke so sicer že prej večkrat poskušale pridobiti otok.⁴⁴⁶ Do tega je prišlo l. 1386, ko je umrl neapeljski kralj Karel III.⁴⁴⁷ Krf se je formalno podredil Benetkam januarja 1387. Ladislav Neapeljski je to 16.8. 1402 priznal,⁴⁴⁸ saj je bil zapleten v druge, resnejše konflikte. V zameno je neapeljski dvor prejel skromno odkupnino.⁴⁴⁹

8.5. Evboja

Otok je leta 1205 osvojil Jakob d'Avesnes. Bonifacij Montferratski, njegov senior, je Evbojo razdelil na tri velike fevde, katerih središča so bila Karystos, Negropont in Oreos.⁴⁵⁰ Ta gospostva so dobili lombardski plemiči iz Verone.⁴⁵¹ Kmalu je vsa tri gospostva prevzel Ravanno dalle Carceri, a je leta 1209 zaradi spora z latinskim cesarjem Henrikom sprejel beneško nadoblast in zaščito.⁴⁵² Na otoku se je vzpostavila beneška skupnost pod vodstvom *baila*, katerega sedež je bil v Negropontu. Beneški *bailo* je imel pomemben vpliv ne le nad otokom samim, ampak tudi v širši regiji. Kljub privilegiranemu položaju Benečanov in njihovem velikemu vojaškemu pomenu pa Evboja ni postala beneška kolonija, ampak so ji neposredno vladali lokalni velikaši.⁴⁵³

Evbojsko plemstvo je bilo hkrati pod beneško in ahajsko nadoblastjo. Kot vazali ahajskega kneza so sodelovali npr. pri obleganju Monemvasie v letih 1247–1249.⁴⁵⁴ Ko

⁴⁴⁵ Prav tam; str. 239 - 240.

⁴⁴⁶ Heinrich Kretschmayr: Geschichte von Venedig, Zweiter Band: Gotha, 1920; str. 271.

⁴⁴⁷ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 240.

⁴⁴⁸ Kretschmayr: Geschichte von Venedig; str. 272.

⁴⁴⁹ John Julius Norwich: A History of Venice: London, 1983; str.260.

⁴⁵⁰ Delitev otoka na ta tri velika gospostva je vplivala na nastanek anahronističnega pojma »triarhi« (ali *terzieri, terciers*), ki označuje vladajoče otoške gospode.

⁴⁵¹ Miller: Essays; str. 69.

⁴⁵² Lock: The Franks; str. 150.

⁴⁵³ Prav tam; str. 151.

⁴⁵⁴ Lock: The Franks; str. 89.

so vazalne vezi do nadrejenega Viljema de Villehardouina v času hudih bojov med Ahajo in Bizantinci oslabele, so evbojski plemiči prešli pod večji vpliv atenskega vojvode Guya II. de la Roche – izrazit primer za to je Bonifacij iz Verone, manj premožni sin iz vodilne evbojske rodbine dalle Carceri, katerega je atenski vojvoda Guy II. obdaril s številnimi posestvi in si s tem v njem zagotovil močnega podpornika.⁴⁵⁵ Gospodarji Evboje so izkazovali dolžno spoštovanje knezom iz neapeljske kraljevske dinastije Anžuvincev. Vsaj ko so se okrepile anžuvinske ambicije in s tem njihova prisotnost v Ahaji.

Beneško mesto Negropont je bilo vpleteno v številne konflikte, npr. v spor med Viljemom II. de Villehardouinom na eni in gospodom Aten Guyem de la Roche ter evbojskimi triarhi na drugi strani,⁴⁵⁶ v spopad z Licariom⁴⁵⁷ in v boje s Katalonci,⁴⁵⁸ posredovalo je v fajdi med arhipelaškima rodbinama Sanudo in Ghisi⁴⁵⁹ ter sprožilo neuspelo ekspedicijo proti Antoniju Acciajuoliju, ko se je ta polastil Aten, ki so predtem pripadale Benetkam.⁴⁶⁰ Pomen otoka se je večal zlasti od začetka 14. stol., ko so v Egejskem morju začeli gusariti Turki in Katalonci.⁴⁶¹

⁴⁵⁵ Bonifacij je spremljal vojvodo v Tesalijo ter pomembno prispeval k dokončanju ponovne osvojitve Evboje, ki jo je Latincem iztrgal pustolovec Licario. Preživel je tudi poraz pri Kephissosu. Glej v: Miller: *The Latins*; str. 193, 194, 200, 209.

⁴⁵⁶ Glej na str. 17 – 18.

⁴⁵⁷ Glej na str. 22.

⁴⁵⁸ Glej na str. 37.

⁴⁵⁹ Glej na str. 59 – 60.

⁴⁶⁰ Miller: *Essays*; str. 142.

⁴⁶¹ Lock: *The Franks*; str. 150.

9. Ureditev ahajske kneževine pod Anžuvinci

9.1. Etnična podoba ahajske kneževine

Ko se je proti koncu leta 1204 začelo latinsko osvajanje Peloponeza, je na ta tla vstopil nov etnični element - Francozi iz Šampanje in Burgundije, v manjši meri pa tudi Flandrijci in Provansalci.⁴⁶² Ker je bila večina križarjev frankofonska, se je med grškim prebivalstvom za vse Zahodnoevropejce uveljavil naziv »Franki« (*Phrangoi*), ki je sicer lahko imel tudi izrazito pejorativen prizvok.⁴⁶³ Čeprav so bili med osvajalci tudi plemiči in vojaki iz italijanskih dežel, so bili njihovi rojaki, pretežno kot trgovci, v bizantinskem svetu že dalj časa prisotni. Pri tem je šlo navadno za manjše skupnosti, ki tudi niso bile nujno stalno prisotne, vendar so bili v prestolnici cesarstva italijanski trgovci naseljeni v posebni četrti, ki je štela več tisoč prebivalcev. Od 11. stol. so bili tako v Konstantinoplu kot v nekateri drugih pomembnih mestih bizantinskega cesarstva (tudi peloponeških) prisotni beneški trgovci,⁴⁶⁴ katerim je leta 1082 zlata bula podelila največje trgovske privilegije, do sredine 12. stol. pa še trgovci iz Pise in Genove, katerih dejavnost je bila sicer prvotno bolj usmerjena v zahodno Sredozemlje.⁴⁶⁵ Kljub stalni ali začasni naselitvi in trgovskim privilegijem so italijanski trgovci na bizantinskih tleh veljali za tujce in so ostali državljani svojih matičnih komun. To pa ni pomenilo, da Italijani v tujini niso razvili nove identitete, ki je sprejemala tudi vplive dežel, v katerih so prebivali.⁴⁶⁶

Ker so se Italijani in Grki srečevali že stoletja pred latinsko osvojitvijo Konstantinopla, med tema skupinama po četrti križarski vojni ni prihajalo do večjih trenj. Zares zanimivo pa je, da je to veljalo tudi za odnose med peloponeškimi Grki in francoskimi prišleki, ki so se po četrti križarski vojni prvič za stalno naselili na grških tleh. Francozi so si svoje mnenje o Grkih oz. Bizantincih prej ustvarjali pretežno na

⁴⁶² David Jacoby: *The Encounter of Two Societies: Western Conquerors and Byzantines in the Peloponnese after the Fourth Crusade: The American Historical Review*, 1973; str. 883.

⁴⁶³ Lock: *The Franks*; str. 8.

⁴⁶⁴ Že prej so na tleh cesarstva delovali trgovci iz Amalfija, a so zaradi sodelovanja z Normani, ki so ogrožali bizantinske posesti, v 12. stol. izgubili naklonjenost cesarjev in s tem tudi privilegiran položaj. Glej v Lock: *The Franks*; str. 137.

⁴⁶⁵ Lock: *The Franks*; str. 137 - 138.

⁴⁶⁶ Svoje vezi z matičnim mestom so v določenih obdobjih želeli oslabiti nekateri Benečani, ki so živeli na Kreti in v Konstantinoplu. Glej v Lock: *The Franks*; str. 143 - 144 in 154.

podlagi diplomatskih potovanj, delovanja v bizantinskih najemniških oddelkih ter končno v romanjih in križarskih pohodih v Sveto deželo.

Grške dežele nikdar niso privabile toliko zahodnjakov kot Sveta dežela. Nemogoče je oceniti, koliko ljudi iz zahodne Evrope⁴⁶⁷ se je naselilo na Peloponez, a je moralo biti to število majhno. Na to nakazuje tudi majhen delež toponimov francoskega izvora na Peloponezu.⁴⁶⁸ Relativno varna lega ahajske kneževine, ki so jo ostale križarske države ščitile pred večjimi pravoslavniimi sosedi, je privabila prebivalce iz ogroženih levantskih območij (Sirija in Palestina), nato iz ozemelj latinskega cesarstva in kajpak tudi iz Francije in ostalih zahodnoevropskih dežel.⁴⁶⁹ Ustanovitelju knežje dinastije de Villehardouin je uspelo spodbuditi stalni tok doseljencev iz Šampanje in Burgundije,⁴⁷⁰ saj je pod njegovo vladavino kneževina doživela ekonomski, politični in kulturni razcvet.
471

Toda ta trend se je verjetno končal že z zadnjimi Villehardouini, zagotovo pa v času anžuvinske vladavine, ko so sicer posamezne kneze, bajule in kasneje italijansko novo plemstvo še spremljali njihovi sorodniki, sosedje, prijatelji, pustolovci in najemniški vojaki (npr. Belgijci ter severni Francozi, ki spremljajo kneza Florenta Hainautskega in Piemontci, ki sledijo Filipu Savojskemu, pa tudi Neapeljčani, Francozi itn.), a je njihovo število le še deloma lahko krilo izgube v vrstah prejšnjih latinskih naseljencev. Številni najemniški vojaki, ki so sodelovali v obsežnih operacijah 14. stoletja, bi s stalno naselitvijo številčno lahko okrepili latinsko prebivalstvo, vendar so še po porazih večinoma umaknili in si poiskali zaposlitev drugje.

Najpomembnejšo spremembo na področju etnične sestave kneževine, do katere je prišlo v 14. stoletju, je predstavljalo izumrtje starih plemiških rodbin francoskega porekla in sočasna integracija Italijanov – uradnikov, upravnikov zemljiških gospostev ter

⁴⁶⁷ V manjši meri so se v kneževino naselili tudi prebivalci iz nemških dežel. Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 133.

⁴⁶⁸ Lock: *The Franks*; str. 269.

⁴⁶⁹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 71.

⁴⁷⁰ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 15.

⁴⁷¹ Ta se kaže v gradnji gradov, ki je bila nekako od srede 13. stol. naprej v polnem razmahu, pa tudi v pomoči, ki so jo ne le knez, pač pa tudi posamezni baroni v tem obdobju lahko ponudili v pomoč latinskemu cesarju. Glej v Lock: *The Franks*; str. 76 - 77 in 246.

bankirjev - v vladajoči sloj.⁴⁷² Italijani so slednjič postali vodilna latinska etnija na Peloponezu.

Plemiči so se pogosto poročali s Francozinjami ali pa so svoje neveste v Morejo pripeljali iz drugih zahodnoevropskih dežel. Poroke z domačinkami so bile redke,⁴⁷³ vendar pa so se celo vodilni latinski velikaši poročali z Grkinjami aristokratskega porekla. Tako je bila prva soproga Filipa Tarentskega Epirka Tamara, Helena Komnena Dukaina je bila najprej poročena z atenskim vojvodo Viljemom de la Roche, nato pa z Hugom de Brienne, ahajski knez Viljem II. de Villehardouin pa je bil poročen z Ano Komneno Dukaino.⁴⁷⁴

Čeprav je do mešanih porok prihajalo tudi v višjih slojih, so bile zagotovo pogostejše med latinskimi svobodnjaki in Grkinjami. Končno je bila to že ustaljena praksa med italijanskimi trgovci, ki so se od 12. stol. naseljevali v kolonije v Konstantinoplu.⁴⁷⁵ Otroke teh zakonov so sodobniki poimenovali *gasmouloi*. Ti so sloveli zlasti kot drzni mornarji. Zdi se, da so kasneje kot mornarji in gusarji pogosteje vstopali v bizantinsko kot v latinsko službo.⁴⁷⁶

Latinci so kljub temu skušali ohraniti svoje kulturne in etnične značilnosti, zato ni prišlo do pravega zlitja z večinskim prebivalstvom.⁴⁷⁷ Predvsem je Latince in Grke ločilo vprašanje vere.⁴⁷⁸ Vseeno pa to ni pomenilo, da se je plemstvo povsem izoliralo od podložnikov ali pa celo od grških zemljiških posestnikov. Številni primeri pričajo o tem, da je bila elita vsaj do neke mere dvojezična. Grško so govorili na primer Viljem II. de Villehardouin, atenski vojvoda Janez de la Roche, veliki konetabel Janez de Chaudron, plemiča Geoffrey d'Aunoy in Ancelin de Toucy ter ahajski kancler Leonardo di Veroli, ki je znal tudi brati grški alfabet.⁴⁷⁹ Gotovo je bila tudi večina drugih plemičev ter ostalih Latincev zaradi vsakdanjih stikov z domačim prebivalstvom vajena grščine. Poleg jezika

⁴⁷² Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 901.

⁴⁷³ Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 888.

⁴⁷⁴ Lock: *The Franks*; str. 91.

⁴⁷⁵ Prav tam; str. 267.

⁴⁷⁶ Prav tam; str. 293 – 294.

⁴⁷⁷ Prav tam; str. 281.

⁴⁷⁸ Rudolf Hiestand: *Nova Francia – nova Graecia: Morea zwischen Franken, Venezianern und Griechen*: v zborniku *Die Kultur Griechenlands in Mittelalter und Neuzeit*: Vaddenhoek & Ruprecht, 1995; str. 66 – 67.

⁴⁷⁹ Miller: *The Latins*; str. 158.

so Latinci privzemali tudi grške navade in običaje.⁴⁸⁰ Hkrati pa je veljalo tudi obratno in je prišlo do latinizacije grških višjih in deloma srednjih slojev.⁴⁸¹ Obotavljivost zlasti vodilnih Latincev pri občevanju z Grki tako vseeno ni preprečila nastanka kulture, kateri bi lahko rekli »morejska«, in ki je sprejela oz. ohranila določene poteze tako peloponeškega kot latinskega sveta.⁴⁸²

Seveda je bilo pod Anžuvinci tega kulturnega stapljanja nekoliko manj. Vsaj kar se tiče knezov – ti so bili večinoma odsotni in so bili vpeti v druge politične prostore, zato Neapelj ni čutil potrebe, da bi svoje predstavnike poročal s hčerami sosednjih grških držav. Poleg tega so bili številni bajuli tu le začasno in so po službovanju spet odšli. Vsekakor pa so domači aristokrati ostajali še naprej tesno povezani z grškim svetom.

Čeprav se moje diplomsko delo vrti okrog teh etnij, pa so bila na Peloponezu prisotna tudi druga ljudstva. Mihael Holobolos, tajnik bizantinskega cesarja, je na začetku 15. stoletja naštel na polotoku še Jude, Slovane, ki so živeli npr. na območju gorovja Taygetos, Rome in Albance.⁴⁸³ Slednji so se v Morejo naseljevali zlasti v 14. stoletju, v veliki meri v okviru prizadevanj za ponovno kolonizacijo tistih območij, ki so jih plenjenja najbolj prizadela.

9.2. Fevdalni sistem v Moreji

Na Peloponez so zahodni osvajalci prenesli svoj fevdalni sistem, ki se je sicer deloma prilagodil lokalnim razmeram,⁴⁸⁴ in specifične zahodnoevropske institucije, tradicije in vrednote.⁴⁸⁵ Te so do takšne mere vplivale na ureditev Moreje in ostalih ozemelj, ki so jih zasedli križarji, da je leta 1224 papež Honorij III. latinske križarske države v grškem svetu (»Romaniji«) poimenoval kar »Nova Francia«.⁴⁸⁶ Spremembe, ki

⁴⁸⁰ Peter Topping: Co-Existence of Greeks and Latins in Frankish Morea and Venetian Crete: Congress International d'Etudes Byzantines; Atene, 1976; str. 7.

⁴⁸¹ Jacoby: The Encounter of Two Societies; str. 897 – 898. Glej tudi v Cheetham: Mediaeval Greece; str. 162.

⁴⁸² Lurier: Crusaders as Conquerors; str. 15.

⁴⁸³ Hiestand: Nova Francia – nova Graecia; str. 55.

⁴⁸⁴ Jacoby: The Encounter of Two Societies; str. 885 – 886.

⁴⁸⁵ Prav tam; str. 883.

⁴⁸⁶ Lock: The Franks; str. 162.

so jih uvedli osvajalci, so bistveno zaznamovale ustroj ahajske kneževine, katerega anžuvinska vladavina v bistvenih lastnostih ni spremenila. Za to sta po mojem mnenju zaslužna zlasti dva dejavnika. Prvič so Anžuvinci izhajali iz istega prostora kot glavna latinskih križarjev (če zanemarimo razlike med zahodnoevropskimi deželami v visokem srednjem veku) in niso čutili nujne potrebe po poseganju v sam fevdalni sistem v Moreji, kot so ga določili že njihovi rojaki. Drugič so njihovi poskusi centralizacije, ki bi morebiti prinesla spremembe v obstoječe stanje, zaradi odpora domačega plemstva in še bolj zaradi pomanjkanja zanimanja vladajoče dinastije spričo drugih, bolj perečih težav, propadli.

Čeprav so maloštevilni Latinci pod vodstvom Viljema de Champlitta in Geoffreya de Villehardouina v dokaj kratkem času osvojili veliko večino Moreje, se je osvojitve vsega polotoka dovršila šele z vdajo Monemvasie leta 1248, kar kaže na težavno prodiranje križarjev. Odpor grških arhontov⁴⁸⁷ in *archontopouloi*⁴⁸⁸ so križarski voditelji deloma pomirili s podeljevanjem koncesij,⁴⁸⁹ npr. s spoštovanjem pravoslavne vere, s potrjevanjem obstoječih mestnih privilegijev, grških navad in običajev,⁴⁹⁰ z ohranitvijo individualnih privilegijev, integritete zemljiške posesti in bizantinskega davčnega sistema ter s priznavanjem rimskega prava,⁴⁹¹ ki se je ohranjalo v bizantinski državi. Sem je sodila tudi pravica do razdelitve patrimonialne posesti na enake dele za vse dediče. Sčasoma pa je ta veljala le še za arhonte, ne za preprosto grško prebivalstvo.⁴⁹² Podobno so osvajalci odpravili del ostalih obljubljenih koncesij. Zasegli so cesarska posestva, posestva pravoslavne cerkve in posestva nekaterih arhontov ter jih razdelili med latinske fevdalce. Rimsko pravo se je deloma obdržalo le v zasebni sferi, medtem ko javne veljave ni imelo več. Pravosodje in pobiranje davkov nista bila več v pristojnosti države,

⁴⁸⁷ Sloj arhontov (gr. edn. *archon*; mn. *archontes*) so tvorili veliki zemljiški posestniki ter cesarski uradniki, ki so opravljali administrativne in vojaške službe. Zemljiški posestniki, vodilni sloj v provincah, so navadno skušali okrepiti svoj položaj s pridobitvijo administrativnih in vojaških služb in častnih nazivov. Arhonti v zahodnem delu bizantinskega cesarstva so prebivali večinoma v mestih, ki so bila upravna in vojaška središča. Glej v Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 882. Odnos domačega vladajočega sloja do prišlekov, ki so izkazali veliko podjetnost in vojaško spretnost, je bil različen. Nekateri arhonti, kakršen je bil npr. Leon Sgouros, so se srdito upirali iz mestnih citadel in gradov, spet drugi so se umaknili ali pa tudi sodelovali z Latinci. Več o tem v Lock: *The Franks*; str. 70 – 72.

⁴⁸⁸ Predstavniki domačega vodilnega sloja, ki so imeli v lasti srednjevelike zemljiške posesti.. Glej v Lock: *The Franks*; str. 282.

⁴⁸⁹ Topping: *Co – Existence of Greeks and Latins*; str. 5.

⁴⁹⁰ Miller: *Essays*; str. 68, 88 in 90.

⁴⁹¹ Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 890.

⁴⁹² Glej na str. 87-88.

kot je to veljalo pred osvojitvijo, temveč sta prešla k posameznemu zemljiškemu gospodu.⁴⁹³

Vendar pa ti ukrepi vseeno niso bistveno prizadeli večine domačih zemljiških posestnikov, ki so lahko ohranili svojo veroizpoved, status svobodnih ljudi, jurisdikcijo nad svojimi podložniki⁴⁹⁴ in svoja zemljišča, zato se niso upirali Latincem,⁴⁹⁵ pač pa so prisegli zvestobo knezu in celo opravljali vojaško službo, tako kot latinski vitezi.⁴⁹⁶ Grški veljaki so se hitro privadili novi ureditvi, o čemer priča tudi privzetje novih besed, izvirajočih iz latinske fevdalne terminologije, v grški besednjak.⁴⁹⁷

Oblikovala se je dokaj rigidna, vendar ne neprepustna ločnica med svobodnim prebivalstvom, h kateremu so poleg katoliških Latincev pripadali še domači pravoslavni arhonti,⁴⁹⁸ in preprostim pravoslavnim grškim prebivalstvom z omejeno osebno svobodo – t.i. *villani* oz. *paroikoi*.⁴⁹⁹ Arhonti so bili po osvojitvi sicer izenačeni z najnižjim latinskim vazalnim slojem, s t.i. *serjeants*, ki niso bili plemiškega porekla. Sčasoma pa so ponovno dobivali vedno večji pomen in nekateri (ne vsi!) so postali prejemniki fevdov⁵⁰⁰ in bili povitezeni,⁵⁰¹ s čimer so bili povsem integrirani v latinski višji sloj. Sicer pa so bili med nižje fevdalce sprejeti tudi nekateri Grki, ki niso izvirali iz sloja arhontov, pa tudi slovanski voditelji in celo turški poveljniki.⁵⁰² Nekateri domačini so tudi upravljali knežja in baronska posestva.⁵⁰³ Postopno prehajanje Grkov v vrhove latinske družbene ureditve gre najverjetneje pripisati tudi upadanju vojaške moči Latincev, ki so sčasoma

⁴⁹³ Jacoby: The Encounter of Two Societies; str. 890.

⁴⁹⁴ Lock: The Franks; str. 282.

⁴⁹⁵ Prav tam; str. 277.

⁴⁹⁶ Prav tam; str. 282.

⁴⁹⁷ Fevdalna zaprisega oz. homagij so prevedli kot *anthropea* oz. grecizirali v *homantzo*, beseda *courte* je označevala knežji dvor (*high court*), *mparounia* baronijo, *lizios* fevdalnega gospoda, *phie* ali *phe* pa je poleg besede *pronoia* pomenita fevd. Glej v Lock: The Franks; str. 283.

⁴⁹⁸ Jacoby je prepričljivo prikazal, da *pronoiai* – proniarji – ki jih omenja grška verzija morejske kronike ne pomenijo domačih arhontov, temveč latinske fevdalce. Več o tem v Jacoby: The Encounter of Two Societies; str. 877 – 878.

⁴⁹⁹ Jacoby: The Encounter of Two Societies; str. 889 - 891.

⁵⁰⁰ Arhonti so uživali fevde pod enakimi pogoji kot Latinci – torej so ostajali fevdi nedeljivi in so se dedovali po načelu primogeniture. Glej v Topping: Co – Existence of Greeks and Latins; str. 6.

⁵⁰¹ Prvi izpričani primer je iz obdobja 1263–1264, ko je Geoffrey de Briel povitezil nekatere svoje grške spremljevalce, ki so se izkazali v bojih z Bizantinci. Glej v Topping: Co – Existence of Greeks and Latins; str. 6.

⁵⁰² Jacoby: The Encounter of Two Societies; str. 900 - 901.

⁵⁰³ Topping: Co - Existence of Greeks and Latins; str. 7.

potrebovali večjo podporo in pomoč domačih veljakov. Čeprav so bili v 14. stol. grški plemiči že uveljavljeni,⁵⁰⁴ jim ni uspel preboj v skupino baronov.⁵⁰⁵

Po osvojitvi Moreje sta delitev posesti ahajske kneževine izvajali dve komisiji. V prvi je bilo šest Latincev in prav toliko arhontov, v drugi pa pod vodstvom Geoffreya de Villehardouina dva visoka plemiča, dva latinska škofa in pet grških velikašev.⁵⁰⁶ Ti komisiji sta določili fevde in jih razdelili med osvajalce. Pri tem sta upoštevali bogastvo in število spremljevalcev posameznega plemiča.⁵⁰⁷ Nastal je tudi register fevdov.⁵⁰⁸ Ustanovljenih je bilo dvanajst baronij, katerim je povečini pripadlo le 4–8 fevdov (večje so bile le Akova s 24, Karytaina z 22 in Kalavyrta z 12 viteškimi fevdi),⁵⁰⁹ saj so knez in baroni želeli obdržati čim večjo domensko posest, da so lahko ohranili vodilni politični, vojaški in družbeni položaj.⁵¹⁰ Ustanovljenih je bilo tudi sedem cerkvenih gospostev, posesti pa so dobili tudi vsi trije viteški redovi – nemški viteški red, ivanovci in templjarji. Fevde so prejeli tudi številni drugi plemiči. O tem več spodaj.

9.3. Knez in njegov dvor

Čeprav so si ahajski knezi iz dinastije de Villehardouin zagotovili dedno pravico do vladanja, so ob nastopu na oblast pred svojimi vazali na evangelijih prisegli, da bodo spoštovali morejske navade in običaje ter priznali privilegije plemstva. Šele zatem so jim vazali prisegli zvestobo.⁵¹¹ Povsem enako zahtevo so morejski veljaki predstavili Galeranu d'Ivryju, prvemu anžuvinskemu bajulu, ki je v imenu svojega kralja in novega

⁵⁰⁴ Štefan Koutroules je l. 1336 dosegel funkcijo protovestarija, njegov sin Nikolaj pa je bil eden najpomembnejših fevdalcev. Janeza Misita, poveljnika Kalamate, je knez Janez Gravinski obdaril z večjim številom fevdov. Njegov sin Nikolaj je bil eden najpomembnejših mož v kneževini. Glej v Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 895. Topping sicer navaja, da je rodbina Misito dosegla baronsko dostojanstvo. Glej v Topping: *Co – Existence of Greeks and Latins*; str. 7.

⁵⁰⁵ Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 891 in naprej.

⁵⁰⁶ Ilieva: *Frankish Morea*; str. 188 in 189.

⁵⁰⁷ Miller: *Essays*; str. 71.

⁵⁰⁸ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 69–70. Glej tudi v Miller: *Essays*; str. 71.

⁵⁰⁹ Središča baronij so bila: Akova, Karytaina, Passava, Vostitsa, Chalandritsa, Kalavyrta, Veligosti, Nikli, Geraki, Kalamata, Patras in Kyparissa oz. Arkadija. Glej v Miller: *Essays*; str. 72.

⁵¹⁰ Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 886.

⁵¹¹ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 19.

ahajskega kneza Karla I. Anžuskega od njih terjal fevdalno prisego. Zahtevali so, da mora Karel I. sam priti v kneževino, ker se mu sicer niso mogli pokloniti, saj bi s tem kršili domače postave. Domače plemstvo je v tem primeru pristalo le v izvedbo t.i. *homagium planum*,⁵¹² torej mu je zgolj obljubilo zvestobo, ni pa sprejelo vojaških obveznosti in drugih nalog. S tem pa se sam postopek priznavanja kneza sicer nič ni spremenil. Ob nastopu novega kneza oz. ob njegovem prihodu so pomembnejši vazali izvedli *homagium ligium*, ki je pomenil obljubo popolne zvestobe in prednosti pred morebitnimi ostalimi fevdalnimi seniorji.⁵¹³ Tako je nastop Florenta Hainautskega na knežji položaj potekal v skladu z ahajskimi navadami,⁵¹⁴ Karel II. pa je v času spora s Filipom Savojskim morejske vazale odvezal od takšne prisega zvestobe, ki so jo dali svojemu knezu na začetku njegove vladavine.⁵¹⁵

Knez se je na knežjem dvoru,⁵¹⁶ kateremu je predsedoval, s svojimi baroni in glavnimi vazali ter z morejskimi prelati posvetoval o vseh pomembnejših zadevah. Tu se je razsojalo npr. o premoženjskih vprašanjih plemstva in o sporih med pripadniki vodilnega plemstva. Posvetovati se je moral tudi glede kazni za prestopke ali zločin kakega izmed svojih baronov ali drugih vazalov, za kar je moral pridobiti soglasje večine svojih vazalov.⁵¹⁷

Ahajski knez je imel kot vladar križarske države izključno pravico osvobajati tlačane in podeljevati privilegije mestom.⁵¹⁸ Domači plemiči, ki so želeli zapustiti kneževino, so morali pred tem dobiti njegovo odobritev, sicer so lahko izgubili svoje fevde. Vendar ni bilo težav s pridobitvijo knežjega dovoljenja, če je vazal želel odpotovati zaradi pridobitve dediščine v tujini, zaradi sklenitve poročne zveze ali zaradi romanja v Santiago de Compostela ali Sveto deželo. Toda vazal se je moral vrniti v roku dveh let in dveh dni. Knezovi vazali so morali pridobiti njegovo dovoljenje, če so želeli prodati svoj fevd komu drugemu.⁵¹⁹ Knezi so določali davke, pri čemer so se verjetno

⁵¹² Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 292 – 294.

⁵¹³ Henry C. Black: *Black's Dictionary of Law*; New Jersey, 1991; str. 576.

⁵¹⁴ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 311 - 312.

⁵¹⁵ Setton: *The Papacy and the Levant (1204 - 1571)*; Volume I.; str. 153.

⁵¹⁶ V angleški literaturi se uporablja naziv *high court*.

⁵¹⁷ Topping: *Feudal Institutions*; str. 25. Glej tudi v Cheetham: *Mediaeval Greece*; str 74 in Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 19.

⁵¹⁸ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 19.

⁵¹⁹ Miller: *Essays*; str. 74.

opirali na bizantinske davčne evidence.⁵²⁰ Vendar pa je, vsaj teoretično, tudi pri nalaganju novih davkov knez potreboval privoljenje vazalov in pa ostalih svobodnih prebivalcev kneževine.⁵²¹ Pri slednjih ni šlo za italijanske trgovce, ki so tu povečini le začasno prebivali in so imeli poseben status, ampak za vojake ter redke latinske meščane, obrtnike, trgovce in kmete, katerim je sodelovanje pri osvajanju in pri kolonizaciji prineslo osebno svobodo.

Sicer je večina starejših zgodovinarjev mnenja, da je bil davčni sistem pod Latinci manj težak in skorumpiran kot bizantinski, na katerem je deloma temeljil.⁵²² Vendar se ta njihova domneva po mojem mnenju nanaša predvsem na čas vladavine de Villehardouinov. Kot smo že videli v nekaterih epizodah iz prvega dela diplomske naloge, so mnogi bajuli in celo knezi izžemali peloponeško prebivalstvo, korupcija pa se je še krepila z razkrojem centralne oblasti. Filip Savojski, katerega zahteve po večjih dajatvah so spodbudile že omenjeni upor domačinov v Skorti, je pri zapuščinski tožbi med sinom in vdovo umrlega kefalonsko-zakintskega palatinskega grofa Riharda Orsinija sprejel podkupnino od Rihardovega sina Janeza I. in nato razsodil v njegov prid.⁵²³ Poleg tega je zaprl ahajskega kanclerja Benjamina iz Kalamate, katerega je obtožil, da se je okoriščal s sredstvi, ki so pripadala knežji zakladnici.⁵²⁴ Slednja primera navajam tudi zato, ker hkrati pričata tudi o obvezanosti kneza, da je spoštoval postopke, ki so običajni v kneževini. Na dvor je namreč v obeh primerih prišel Nikolaj III. de St. Omer, ahajski maršal, baron Passave in Akove (poleg tega pa še gospod Teb v atenski vojvodini), ki je v prvem primeru zagovarjal stališče, da o premoženjski tožbi med Margareto in Janezom ne more odločati knez sam, pač pa le v sodelovanju s svojimi baroni, v drugem primeru pa je od kneza zahteval, naj Benjamina izpusti. Očitno je torej, da knez za ta ukrepa ni pridobil podpore svojih glavnih vazalov, kar je spodbudilo kritiko in odpor.

Knez je tudi skliceval parlament, katerega so se lahko udeležili vsi plemiči in svobodnjaki. Ti pa niso tvorili predstavniškega telesa oziroma stanov, pač pa je vsak udeleženec lahko govoril le v svojem imenu. Tudi obveze, ki so jih ti udeleženci morebiti

⁵²⁰ Lock: *The Franks*; str. 179 in 284.

⁵²¹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str 75.

⁵²² Prav tam; str 75.

⁵²³ Rodd: *The Princes of Achaia*; str. 47 – 49.

⁵²⁴ Prav tam; str. 42 – 43.

sprejeli, so veljale le za njih same.⁵²⁵ V ahajski kneževini so bili parlamenti sklicani večkrat. Prvi je sledil zmagi Viljema de Villehardouina nad Guyem I. de la Roche leta 1258 v Nikli.⁵²⁶ Naslednji, prav tako v Nikli, se je odvijal v času krize leta 1261, ko so udeleženci (ker je bilo med temi veliko plemkinj, katerih soprogi so bili v bizantinskem ujetništvu, se je ta parlament imenoval »parlament dam«) razpravljali o pogojih, ki jih je cesar Mihael VIII. postavil za izpustitev kneza Viljema de Villehardouina.⁵²⁷ Zadnji in hkrati edini na katerega naletimo v času vladavine Anžuvincev, pa se je zgodil leta 1305, ko se je knez Filip Savojski s sklicem parlamenta v Korintski ožini skušal izogniti pohodu v Epir. Vsaj prvega in zadnjega so spremljala tudi slavja in tumirji.

Pri svojem vladanju so se knezi opirali na bajule, barone, člane svojega dvora in na dvorne uradnike, kakršne najdemo tudi v visokosrednjeveški zahodni in osrednji Evropi. Te urade so – z izjemo funkcije bajula - zasedali pomembni ahajski plemiči,⁵²⁸ ki so bili vajeni organizacijskih nalog. Bajuli so pogosto prihajali tudi iz vrst južnoitalijanskega in francoskega plemstva.

Če so bili ostali uradi v kneževini uveljavljeni že prej, pa je urad bajula nastopil šele z anžuvinsko vladavino. Ta urad je namreč v Franciji uvedel kralj Filip Avgust, ki je bil ded Karla Anžujškega. Z uvedbo tega položaja je bil storjen odločen korak v smeri centralizacije oblasti. Bajuli so bili vladarjevi (kraljevi oz. knežji) zastopniki, ki so izvrševali in uveljavljali dvorne odloke, nadzorovali pobiranje velikih prihodkov in vodili pomembne preiskave. Njihove pristojnosti se niso nanašale izključno na komorno posest, ampak so imeli določena pooblastila tudi na drugih posestih.⁵²⁹

Za ahajsko kneževino je večina dvornih uradov oz. njihovih nosilcev izpričana šele v času anžuvinske nadoblasti, vendar pa so že v času, ko so Ahaji vladali de Villehardouini, znani nekateri dvorni dostojanstveniki, kot sta kancler oz. *logotet* Leonard di Veroli in maršal Janez de Catavas.⁵³⁰ Čeprav so zabeleženi pozno, so se vsi obstoječi dvorni uradi zagotovo oblikovali že kmalu po osvojitvi Peloponeza in vso

⁵²⁵ Lock: *The Franks*; str. 192.

⁵²⁶ Miller: *The Latins in the Levant*; str. 106.

⁵²⁷ Prav tam; str. 116.

⁵²⁸ Navadno baroni. Glej v Topping: *Feudal Institutions*; str. 122.

⁵²⁹ Le Goff: *Saint Louis*; str. 35 - 36.

⁵³⁰ Lurier: *Crusaders as conquerors*; str. 199 - 200 in 234.

paleto teh dostojanstev -- z izjemama senešala in admirala⁵³¹ na katera v kneževini ne naletimo -- bi le stežka lahko smatrali kot »novum«, za uvedbo katerega bi bili zaslužni centralizacijski poskusi Anžuvincev. Poleg kneza so lahko dvorne uradnike imenovali tudi bajuli. Morejska kronika navaja, da je Galeran d'Ivry, bajul Karla I., zamenjal protovestiarija, zakladnika, oskrbnika gradov in celo vse kastelane v kneževini.⁵³² Zdi se, da pristojnosti dvornih uradnikov niso bile povsem jasno razmejene⁵³³ in da so njihove naloge po potrebi presegale ustaljen delokrog. Tako je na primer veliki konetabel Janez de Chauderon odpotoval na več diplomatskih misij v Konstantinopol,⁵³⁴ poleg tega pa je opravljal še pomembno službo admirala neapeljskega kraljestva,⁵³⁵ ki je gotovo pomenila veliko odgovornost, saj je bilo v tem času (konec 13. stol.) neapeljsko kraljestvo soočeno z nepremagljivim italijanskim admiralom v aragonski službi - Ruggierom di Laurio. Podoben je primer Nikolaja Acciajuolija, ki je bil istočasno dedni veliki senešal neapeljskega kraljestva in ahajski maršal.⁵³⁶ Ugledni plemiči so bili lahko tudi nosilci večjega števila uradov v sami kneževini Ahaji. Nikolaj III. de St. Omer je imel v določenih obdobjih poleg dednega maršalskega tudi konetabelsko dostojanstvo in nalogo bajula.⁵³⁷ Vseeno lahko zarišemo pglavitne naloge različnih dvornih uradov.

Dedno čast velikega konetabla je uživala baronska rodbina de Chauderon. Po smrti Janeza de Chauderona,⁵³⁸ zadnjega predstavnika moške linije, leta 1294, je naziv velikega konetabla prešel na svaka njegove vdove in varuha Janezove hčere Bartolomeje, Engelberta de Liedekerkeja.⁵³⁹ Veliki konetabel je bil sicer najpomembnejši civilni uradnik v kneževini.

Prav tako je bil deden urad maršala kneževine, ki je bil privilegij rodbine de Neuilly, lastnikov baronije Passava. Maršali so poveljevali knežjim vojaškim oddelkom

⁵³¹ Tudi admirali so v neapeljskem kraljestvu sodili med člane velikega kraljevega dvora oz. *magnae curiae regis*. Glej v Kelly: *The New Solomon*; str. 137.

⁵³² Lurier: *Crusaders as conquerors*; str. 294.

⁵³³ Prav tam; str. 185.

⁵³⁴ Topping: *Feudal Institutions*; str. 123. Za primer diplomatske misije k bizantinskemu cesarju glej v Rodd: *The Princes of Achaia*; str. 20 - 21.

⁵³⁵ Miller: *The Latins*; str. 169.

⁵³⁶ Glej na str. 64 in opombo na str. 41.

⁵³⁷ Lock: *The Frank*; str. 371.

⁵³⁸ Rodd: *The Princes of Achaia*; str. 19 op.

⁵³⁹ Prav tam; str. 25. Glej tudi v Lock: *The Franks*; str. 185.

in opravljali vlogo vrhovnega vojaškega sodnika.⁵⁴⁰ Med kasnejše maršale Ahaje sodita pomembna plemiča Nikolaj III. de St. Omer in Nikolaj Acciajuoli.⁵⁴¹

Za obdobje 1260–1324 so znani trije kanclerji, imenovani tudi logoteti: Leonardo di Veroli,⁵⁴² Angelo de Mauro in Benjamin, baron Kalamate. Njihova glavna naloga je bila skrb za knežjo pisarno. Sestavljali so listine, svetovali knezu, po potrebi pa so tudi predsedovali knežjemu sodišču.⁵⁴³

Protovestiarij - naziv funkcije izvira iz bizantinske dvorne terminologije, kjer je dostojanstvenik s tem nazivom opravljal podobne naloge, kot jih je imel zahodnoevropski komornik - je bil glavni finančni uradnik v kneževini. Popisoval je fevde in obveznosti, ki so jih ljudje dolgovali knezu, ter nadziral upravljanje knežjih zemljišč in vinogradov. Poleg tega je svetoval knezu pri podeljevanju zemljiških posesti, pa tudi glede morebitnih premoženjskih sodnih zadev. Zlasti v 14. stol., torej v času pod anžuvinsko nadoblastjo, je bil na položaj protovestiarija pogosto imenovan Grk, saj so v tem času mnoge ahajske plemiške rodbine francoskega porekla že izumrle, to funkcijo pa so lahko dobro opravljali le tisti, ki so se spoznali na posestno stanje in lokalno geografijo. Sicer je možno, da so to funkcijo opravljali nekateri Grki že takoj po latinski osvojitvi Moreje.⁵⁴⁴

Zakladnik je zbiral in razporejal knežje prihodke ter jih shranjeval v dvorno zakladnico.⁵⁴⁵

Med manj pomembne dvorne urade sodita t.i. *protoficier*, ki je varoval knežje prihodke ter nadziral pobiranje davkov,⁵⁴⁶ in oskrbnik gradov, ki je pregledoval in oskrboval utrdbe v kneževini.⁵⁴⁷

Odsotnost admirala nam veliko pove o majhnem pomorskem pomenu kneževine. Vsa pomembnejša pomorska dejavnost v kneževini je bila v domeni bodisi beneških bodisi južnoitalijanskih, anžuvinskih kapitanov.

⁵⁴⁰ Topping: Feudal Institutions; str. 123.

⁵⁴¹ Glej opombi na straneh 28 in 41.

⁵⁴² Leonardo je igral pomembno vlogo pri prehodu kneževine pod nadoblast Karla I. Anžuvskega, s katerim je bil tudi v svaštvu. Glej v Topping: Feudal Institutions; str. 123.

⁵⁴³ Lock: The Franks; str. 187 in Topping: Feudal Institutions; str. 123.

⁵⁴⁴ Topping: Feudal Institutions; str. 123 – 124 in Lock: The Franks; str. 188 in 190.

⁵⁴⁵ Topping: Feudal Institutions; str. 83.

⁵⁴⁶ Lock: The Franks; str. 185.

⁵⁴⁷ V angleški literaturi imenovan *purveyor of the castles*. Glej v Topping: Feudal Institutions; str. 122.

Pomen, ki so ga imeli v administraciji ahajske kneževine v 14 stol. Grki, nam razkrivajo osnutki davčnih dokumentov, saj so ti navadno zapisani v grškem jeziku.⁵⁴⁸

V kneževini je najbolj očitna odsotnost sodobne, centralistične administrativne hierarhije, na kakršno lahko naletimo v neapeljskem kraljestvu ali anžuvinski Provansi,⁵⁴⁹ kjer se je korpus dvornih uradnikov, na katere smo naleteli sicer tudi v kneževini, razvijal. V neapeljskem kraljestvu sta se tako oblikovala npr. posebni sodni urad, v katerem je bila zaposlena skupina različnih sodnikov, pravnikov in notarjev ter vikarialni dvor (*curia vicariale*) pod prestolonaslednikovim vodstvom, ki se je prav tako ukvarjal s sodno apelacijo. Neapeljsko kraljestvo je bilo razdeljeno na 11 administrativnih provinc, Provansa pa na 20 *bailliages* ali *vigueries*. Tod so kraljevi uradniki, imenovani za eno leto, izvajali davčni, sodni in vojaški nadzor. Njihove pristojnosti so segale tudi na področje gosposkih sodišč. Pri upravi jim je pomagal korpus specializiranih uradnikov: vojaški poveljniki, različni davčni uradniki, upravitelji vladarske domene.⁵⁵⁰ Čeprav je uvedba službe bajula v ahajski kneževini sledila temu razvoju, je za Ahajo značilna precejšnja samovolja domačega plemstva. Avtoriteta večinc bajulov je bila tu majhna, njihove pristojnosti pa so najverjetneje ostajale pretežno teoretične.

Izjema je edino knežja domena, kjer so se že v času de Villehardouinov oblikovala kastelanstva, teritorialne enote, ki so obsegale okoliško podeželje in mesta. Kastelanstva so vodili kastelani. V tej vlogi so nastopali tudi baroni.⁵⁵¹ Kastelanom so pri upravi pomagali konetabli (teh ne gre zamenjevati z dvornimi velikimi konetabli!) in *serjeants*. Konetabli kastelanstev so npr. sklicevali lokalne vazale v času njihove vojaške obveznosti, poleg tega pa se je nanje naslavljal prizive iz lokalnih sodišč.⁵⁵² Verjetno je med takšne konetable sodil tudi *comestabulos argeriorum* na gradu Arcangeli, katerega glavna naloga je bila poveljevanje grajski posadki. To so sestavljali lokostrelci, ki so zlasti v 14. stol. varovali ogrožena območja, morda pa tudi obdelovali zemljo.⁵⁵³ Čeprav ni podatkov o pravnem statusu teh posadk lokostrelcev, jim je vojaška služba gotovo prinašala vsaj oprostitev od nekaterih dajatev in drugih obveznosti.

⁵⁴⁸ Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 900.

⁵⁴⁹ V Provansi se je, obratno kot v neapeljskem kraljestvu, osrednja oblast sčasoma krepila. Glej v Kelly: *The New Solomon*; str. 149.

⁵⁵⁰ Kelly: *The New Solomon*; str. 137 – 139.

⁵⁵¹ Topping: *Feudal Institutions*; str. 124 in Ilieva: *Frankish Morea*; str. 204 - 205.

⁵⁵² Lock: *The Franks*; str. 189.

⁵⁵³ Prav tam; str. 247.

Ohranjal se je torej v bistvu fevdalni način upravljanja, izhajajoč iz dvornih knežjih uradov, ki sami na sebi v tem obdobju še niso bili zastareli, in - na nižji ravni - iz kastelanstev in baronij. V slednjih knežja oblast ni imela pristojnosti. Če je bila v 13. stoletju ureditev kneževine podobna kot v zahodnoevropskih visokosrednjeveških državah, pa Anžuvinci s tem, ko niso razvili centralizirane ureditve, niso dvignili te svoje posesti na sodobno raven.

Za položaj Anžuvincev v kneževini je bilo pomembno tudi to, da so od latinske cesarske dinastije Courtenay prevzeli pravice do Moreje, kasneje pa tudi naziv latinskega cesarja, kar je dodatno utrdilo njihov položaj. Možnost za dosego tega naziva je svojim potomcem zagotovil že Karel Anžujski z viterbskim sporazumom. Dejansko so Anžuvinci cesarsko dostojanstvo imeli v letih 1313–1331, ko je bil Filip Tarentski poročen s titularno cesarico Katarino Valoiško. Eden od pomembnih vzvodov pri poskusih centralizacije je pridobitev položaja vrhovnega rabsodnika med latinskimi državami v grškem svetu, kar je bila ena od nalog latinskih cesarjev.⁵⁵⁴

Pod Anžuvinci so se tudi spreminjale pravne prakse. Knezi sami sicer prvotno niso imeli pristojnosti za razsojanje o krivdi in kazni kakšnega izmed svojih višjih vazalov ali za pravna vprašanja na baronskih posestih. Pri tem so potrebovali soglasje baronov in vodilnih plemičev. Vendar pa se je ta odnos začel spreminjati. Vsiljevali so večjo poslušnost v primerih izdaje,⁵⁵⁵ ki je pod de Villehardouin niso tako ostro obsojali.⁵⁵⁶ Prvi primer obsodbe kakega visokega plemiča na smrtno kazen v zgodovini kneževine se je zgodil po bitki pri Manoladi, ko je bil obsojen in kot izdajalec usmrčen baron Niveleta, zvest pristaš Ferdinanda Majorškega.⁵⁵⁷ Pod anžuvinsko vladavino je bil v 14. stol. v Moreji vpeljan apelacijski postopek – predtem apelacija iz baronskih sodišč ni bila možna.⁵⁵⁸

⁵⁵⁴ Prav tam; str. 164.

⁵⁵⁵ Lock: *The Franks*; str. 164.

⁵⁵⁶ Topping: *Feudal Institutions*; str. 132 - 134.

⁵⁵⁷ *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 113.

⁵⁵⁸ Lock: *The Franks*; str. 167.

9.4. Morejsko plemstvo

Neposredne knezove fevdnike so sestavljali višji vazali oz. *ligii*, ki so lahko imeli svoje vazale, in nižji vazali oz. *homines plani homagii*, ki niso imeli lastnih vazalov.⁵⁵⁹ Med višje vazale so sodili baroni, tako posvetni kot cerkveni,⁵⁶⁰ ki so bili glavni fevdniki in katere se je smatralo za enakovredne knezu.⁵⁶¹ Poleg kneza so imeli samo še oni pravico do izvajanja kazenske sodne oblasti, torej tudi izrekanja smrtne kazni ali kaznovanja s pohabljenjem, in do obravnavanja pomembnih civilnih zadev ter pravico gradnje gradov,⁵⁶² medtem ko so bili za nižje sodne zadeve, kot je razsojanje o manj pomembnih kazenskih in civilnih zadevah, nanašajočih se na njihove odvisne kmete (*villani*), pristojni tudi drugi fevdalci.⁵⁶³ Slednji sicer niso imeli lastnega sodišča, tako da je o njihovih zadevah razsojalo knežje dvorno sodišče, ki se je za te priložnosti razširilo v rzsodišče za vazale (*court of lieges*). Nižji fevdalci so bili tudi obvezani k plačevanju določenih davkov.⁵⁶⁴

Zdi se, da so si knezi zagotovili stalno viteško spremstvo, katerega so vzdrževali s t.i. »denarnimi fevdi«. Namesto zemljiške posesti so ti vitezi torej prejeli rente⁵⁶⁵ - verjetno iz knežje domene. Na ta način so knezi gotovo poskrbeli za potrebe uglednih gostov, ki so se dalj časa zadrževali v kneževini, deloma pa tudi za plačance.

Zaradi izumiranja starih plemiških rodbin in zaradi nagrajevanja svojih zvestih vazalov iz neapeljskega kraljestva in Provanse so v času anžuvinske oblasti vidno vlogo igrali tuji plemiči. V kneževini so prejeli posesti, dostojanstva in zlasti upravne naloge predstavniki južnoitalijanske rodbine Sanseverino, provansalski des Baux in de Sabran ter francoski de Brienne⁵⁶⁶ Vse te rodbine so Anžuvinci nagrajevali s posestmi po vseh deželah pod njihovo vladavino. De Brienni so sicer pomembnejšo vlogo igrali v atenski vojvodini (ter seveda v jeruzalemskem kraljestvu), a se je Hugo de Brienne, grof

⁵⁵⁹ Miller: *Essays*; str. 74. To poimenovanje obeh skupin vazalov nakazuje na to, da so samo člani prve skupine pred knezom izvedli *homagium ligii*, medtem ko so neplemeniti *serjeants* opravili le *homagium planum*. Glej v Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 887.

⁵⁶⁰ Glej pri opombah v Jacoby *The Encounter of Two Societies*; str. 887.

⁵⁶¹ V angleški literaturi označeni kot "peers of the prince".

⁵⁶² Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 888.

⁵⁶³ Prav tam; str. 887. Glej tudi opombe na isti strani.

⁵⁶⁴ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 19.

⁵⁶⁵ Hiestand: *Nova Francia - nova Graecia*; str. 61 in Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 887.

⁵⁶⁶ Kelly: *The New Solomon*; str. 140 – 142.

južnoitalijanske Lecce, poročil z Izabelo de la Roche, baronico Karytaine,⁵⁶⁷ Valter II. de Brienne pa je z anžuvinsko pomočjo zaman poskušal ponovno pridobiti atensko vojvodino. Prvi soproj Margarete de Villehardouin je bil Isnard de Sabran.⁵⁶⁸ Njuna hči je bila že omenjena Izabela de Sabran, žena drznega Ferdinanda Majorškega, čigar glava je končala nasajena na sulico enega od zmagovalcev bitke pri Manoladi.⁵⁶⁹ Bajul Bertrand des Baux je sredi 14. stol. v službi Katarine Valoiške skušal podrediti patraškega nadškofa, Jakob des Baux pa je bil eden od najpomembnejših pretendentov na položaj ahajskega kneza v 70-ih letih 14. stol. Za zgodovino kneževine so pomembni tudi številni drugi plemiči, ki so kot bajuli služili neapeljskim kraljem ali pa so v Moreji pridobili posesti.

Veljalo pa je tudi obratno. V začetni fazi anžuvinske oblasti je morejsko plemstvo sodelovalo v sredozemskih podvigih anžuvinskih vladarjev. Leta 1268 je na strani Karla Anžuskega v bitki pri Tagliacozzu poleg kneza Viljema de Villehardouina sodelovalo štiristo morejskih plemičev, med katerimi so bili tudi veliki konetabel Ahaje Janez de Chauderon ter baroni Karytaine, Akove in Kalavyrte.⁵⁷⁰ Janez de Chauderon in Geoffrey de Dumay, očitno izvrstna bojevnika, sta tudi spremljala Karla I. na nesojeni turnir v Bordeauxu.⁵⁷¹ Omenjeno je že bilo, da je bil prvi imenovan tudi za admirala sicilijanskega oziroma neapeljskega kraljestva.

Ob formiranju ahajske kneževine so fevde prejeli številni nižji plemiči in njihovi svobodni spremljevalci. Navadno so letni prihodki viteškega fevda znašali 1000 hiperper, fevd »serjeanta« pa je prinašal polovico manj.⁵⁷² Uživalci teh fevdov so bili obvezani k štirimesečni službi na bojnem polju in štirimesečnem služenju pri varovanju gradov – slednje naloge so bili sicer opravičeni prelati in člani viteških redov. V času izrednih razmer so bili vazali primorani priskočiti na pomoč knezu, tudi če so svoje obveznosti za tisto leto že opravili. Vazali, ki so bili starejši od 60 let, so bili oproščeni vojaške službe, vendar so jih morali pri tem naslediti sinovi ali pa nadomestiti namestniki.⁵⁷³ Če so vazali

⁵⁶⁷ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 275.

⁵⁶⁸ Rodd: *The Princes of Achaia*; str. 25.

⁵⁶⁹ Prav tam; str. 146.

⁵⁷⁰ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 99.

⁵⁷¹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 113.

⁵⁷² Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 895.

⁵⁷³ Miller: *Essays*; str. 73.

prejeli fevde, ki so bili manjši od povprečja, so imeli vitezi in *serjeants* sorazmerno manjše vojaške obveznosti.⁵⁷⁴

Omenjeno je že bilo, da so bili med prejemniki fevdov tudi domači arhonti. Navadno so ti imeli le majhne fevde in niso bili obvezani k vojaški službi čez vse leto - verjetno zato, ker so imeli v lasti tudi dedne posesti, ki so jih obravnavali po rimskem pravu. To posest, ki jim je bila dedno zagotovljena, so za razliko od fevda lahko enakovredno razdelili med svoje potomce. Zanja niso bili nujno dolžni vojaške službe, kar je povzročalo neodobravanje latinskih fevdalcev.⁵⁷⁵

Število fevdov je sčasoma naraščalo. Leta 1225 je bilo fevdov 170. Večinoma so pripadali vitezom in *serjeants*, torej posestnikom enega navadnega viteškega fevda oziroma polovice le-tega. Leta 1338 je bilo vseh fevdov kar 1000, medtem ko se je teritorialni obseg kneževine skrčil na zahodno in severno obalo Peloponeza z njenim zaledjem. Če je večji del teh fevdov v 14. stol. še prinašal dovolj velike prihodke, ki so bili potrebni za vzdrževanje viteza, njegovega konja in opreme,⁵⁷⁶ pa nam viri iz 14. stol. vseeno pričajo o tem, da so bili fevdi, zlasti tisti, ki so bili podeljeni domačinom, pogosto tudi manjši.⁵⁷⁷ V zvezi s tem se mi zdi pomemben dvig socialnega položaja domačih Grkov, ki so začeli igrati bolj vidno vlogo v kneževini. Že manjši fevd, ki je terjal le skromne vojaške obveznosti, je pomenil namreč pomenil izboljšanje posameznikovega statusa. O skrbi, ki so jo plemiči namenjali svojim posestvom, sicer pričajo računi in poročila iz 14. stol.⁵⁷⁸

Najnižje plemstvo je bilo v najtesnejšem stiku s preprostim kmečkim prebivalstvom. Ti *serjeants* in *vavasours* so bili nekakšni posredniki med družbeno elito ter podložniki in so skrbeli za nadzor nad ekonomsko in družbeno dejavnostjo slednjih.⁵⁷⁹

Videli smo lahko, da je že od odstavitve Filipa Savojskega, zadnjega stalno prisotnega kneza v Ahaji, prihajalo bodisi do večanja avtoritete in samostojnosti morejskih velikašev ali pa celo do oblikovanja različnih strank, ki so podpirale različne pretendente – tekmece vladajoče dinastije - na knežji položaj. Ta razvoj so sicer

⁵⁷⁴ Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 895.

⁵⁷⁵ Prav tam; str. 895 - 896.

⁵⁷⁶ Lock: *The Franks*; str. 281.

⁵⁷⁷ Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 895.

⁵⁷⁸ Lock: *The Franks*; str. 186.

⁵⁷⁹ Prav tam; str. 189.

Anžuvinci s svojo osebno navzočnostjo občasno zaustavili, a ker je bila njihova prisotnost le prehodna in občasna, so domači plemiči večino časa lahko sledili svojim interesom oziroma so bili v to tudi primorani, če so hoteli obdržati svoje posesti. Plemstvo je namreč iskalo ustrežnejšega zaščitnika in se je v težkih obdobjih zavedalo, da je možnost, da sami ubranijo kneževino, majhna.

Kot drugod, je tudi tu plemiška kultura svojo oblast oprla na gradove, čeprav je za ahajsko kneževino tipično, da so plemiči deloma bivali tudi v mestih, kjer so imeli svoje hiše in kjer so si celo gradili stolpe.⁵⁸⁰ Gradovi pa so bili večinoma zgrajeni šele v drugi polovici 13. stoletja – torej sodi obdobje intenzivnejše gradnje gradov deloma tudi še v obdobje anžuvinske nadoblasti. Prve generacije latinskih osvajalcev so namreč postavile le malo gradov in so se zatekale predvsem v mestne trdnjave in starejše bizantinske utrdbe. Gradovi so bili predvsem upravna središča, shrambe za pridelke, sedeži moči, pa tudi prostor družbenega in družabnega življenja. Njihova strateška lega in način gradnje sta vsekakor zagotavljala določeno mero varnosti za latinsko oblast nad polotokom. Kljub temu, da Lock opominja, da so gradovi presenetljivo neučinkovito odigrali svojo predvideno vlogo v času bizantinskega osvajanja,⁵⁸¹ se mi zdi, da je temu botrovala predvsem neprevidnost Latincev. Ko so se namreč Bizantinci polastili pomembnih latinskih gradov, so ti navadno ostali v njihovi posesti. Tako je na primer Florent Hainautski zaman oblegal grad Sveti Jurij, ki so se ga z zvijačo polastili Grki (čeprav so ga sicer kasneje za zelo kratek čas spet zasedli Latinci),⁵⁸² Karytaine pa l. 1325 ni moglo podrediti niti obleganje velike vojske Janeza Gravinskega. Seveda najbolj zgovorno o velikem pomenu gradov priča že to, da so se vse velikopotezne vojaške operacije osredotočale na zavzetje gradov. Vojaško zgodovino Moreje v času anžuvinske vladavine zaznamujejo obleganja.

Poleg prisostvovanja že omenjenim parlamentom, je plemstvo uživalo v enakih dejavnostih in razvedrilu kot njihovi zahodnoevropski bratrance: poslušanju trubadurjev, udeleževanju razkošnih porok, banketov, lovov in turnirjev. Nekaterim dogodkom so prisostvovali celo bizantinski plemiči.⁵⁸³

⁵⁸⁰ Hiestand: *Nova Francia – nova Graecia*; str. 61.

⁵⁸¹ Lock: *The Franks*; str. 75 – 80.

⁵⁸² Rodd: *The Princes of Achaia. Vol II.*; str. 31 · 32 in 156.

⁵⁸³ Hiestand: *Nova Francia – nova Graecia*; str. 61 – 62.

9.5. Meščanstvo

Latinsko prebivalstvo se je naseljevalo pretežno v mestih, v katerih je bilo sicer prevladujoče prebivalstvo grško. Mesta so namreč nudila boljšo zaščito maloštevilnim osvajalcem. Kot predstavniki oz. nasledniki *serjeants*⁵⁸⁴ so bili vsi Latinci neplemiškega porekla osebno svobodni. Ti t.i. *burgesses*, ki so posebej priznali določbe viterbskega sporazuma⁵⁸⁵ in s tem nadoblast Karla Anžuskega ter tako vstopili v novo fazo razvoja kneževine s svojimi starimi privilegiji, segajočimi v čas osvojitve, so predstavljali vodilni urbani sloj, ki pa je vase vsaj deloma integriral tudi staro grško mestno elito, katero so tvorili premožni zemljiški posestniki, ki so bili navadno hkrati tudi nekdanji bizantinski državni uradniki.⁵⁸⁶ Vplivnejšim Grkom je bil podeljen status Latincev, saj so tako rekoč v pravnem smislu postali »Franki«. Ta postopek podelitve položaja svobodnjaka se je zato imenoval *affrancare*. Tudi kasneje – in sicer v vedno večjem obsegu – je potekal proces vključevanja grških prebivalcev mest v vrste *burgesses*.⁵⁸⁷

V urbanih naselbinah sta bili skoncentrirani obrt in trgovina, ki sta verjetno predstavljali glavni dejavnosti svobodnega mestnega latinskega prebivalstva. Svobodni Latinci pa so gotovo bili tudi vojaki, mornarji ter uradniki in pravniki na knežjem dvoru – nekateri od teh so prihajali iz vrst duhovščine.⁵⁸⁸

V mestih kneževine je prevladovala denarna ekonomija in v pomembnejših mestih (npr. Korint, Tebe, Glarentza) so bile tudi kovnice.⁵⁸⁹ Vsaj nekateri prebivalci mest so bili tudi lastniki podeželskih posesti ali pa zemljišč, ki so ležala na obrobju mest. S temi posestvi (*bourgeois/burgess tenure*) so lastniki svobodno razpolagali.⁵⁹⁰ Latinci so izven mest poselili predvsem pokrajino Elido, vendar so tudi tu ostali manjšina.⁵⁹¹ O tesni povezanosti mesta s podeželjem govori primer iz sicer katalonskih Aten. Leta 1399 je

⁵⁸⁴ Pojem *serjeants* se je po naselitvi še naprej nanašal na vojake neplemiškega porekla, katere pa so sodobniki pravzaprav prištevali v najnižjo plast plemstva. Ostale svobodne Latince, ki so se oborožili le še v kriznih časih in so se prvenstveno ukvarjali z drugimi dejavnostmi, se v literaturi označuje z besedo *burgesses*.

⁵⁸⁵ Setton: *The Papacy and the Levant*; str. 104.

⁵⁸⁶ Lock: *The Franks*; str. 261.

⁵⁸⁷ Hiestand: *Nova Francia – nova Graecia*; str. 59.

⁵⁸⁸ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 73.

⁵⁸⁹ Lock: *The Franks*; str. 263.

⁵⁹⁰ Topping: *Feudal Institutions*; str. 155.

⁵⁹¹ Ilieva: *Frankish Morea*; str. 169.

bila namreč mestna posadka okrepljena z desetimi samostrelci in petnajstimi konjeniki, da bi varovali pobiranje pridelkov pred Turki in najemniki Antonija Acciajuolija.⁵⁹²

Mesta so imela svoje predstavnike, ki so bili bodisi Latinci ali pa Grki. Ti kapitani (*chevetains*, kot jih imenuje Morejska kronika)⁵⁹³ in mestni oz. podeželski bajuli so skrbeli zlasti za zbiranje davkov, ki jih je bilo mestno prebivalstvo dolžno oddajati knezu, prvi pa so imeli tudi policijske, upravne in vojaške naloge.⁵⁹⁴ V času vojne so meščani sodelovali v vojski kneževine. Vsaj pomembnejši svobodni meščani so se udeleževali parlamentov, občasno pa so bili celo pozvani na zasedanje knežjega dvora.⁵⁹⁵ O pravnih vprašanjih *burgesses* je razsojalo posebno nižje sodišče, katerega je vodil knezov predstavnik.⁵⁹⁶

Gradbena dela Latincev v grških mestih so bila redka. Tu so gradili pretežno plemiške palače. Le v beneških Modonu in Negropontu so postavili tudi akvadukte.⁵⁹⁷ Redki izjemi novoustanovljenih mest sta Modon, ki so ga Benečani postavili na tleh opuščenega mesta,⁵⁹⁸ in Glarentza, katero je ustanovil knez Geoffrey I. de Villehardouin kot пристanišče za prestolnico Andravido.⁵⁹⁹ Predvsem za ta mesta lahko pričakujemo gostejšo koncentracijo latinskega prebivalstva. Vendar je tudi tu nejasno ali so Latinci dejansko bili večinska populacija.

9.6. Tlačani

V latinskih virih najdemo le redke podatki, ki se nanašajo na domače podložno prebivalstvo, zato so t.i. *villani* tudi nezadostno obdelani v moderni historiografiji. Precej

⁵⁹² Lock: *The Franks*; str. 262.

⁵⁹³ Morda pa pojem *chavetaïn* nastopa kot alternativno poimenovanje za kastelana. Morejska kronika sicer pojma loči. Tako je v času vladanja kneza Florenta neki kastelan Philokalos poslal sla k *chavetaïnu* gospodu (titula *Sir*) Simonu de Vidoigne. Ni jasno, ali ima slednji višjo funkcijo ali zgolj izhaja iz višjega družbenega sloja kot Philokalos – čeprav je ravno zato toliko verjetneje imel pomembnejšo funkcijo. Glej v Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 304.

⁵⁹⁴ Lock: *The Franks*; str. 189 in Lurier: *Crusaders as Conquerors* 137 in 305.

⁵⁹⁵ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 19.

⁵⁹⁶ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 73.

⁵⁹⁷ Lock: *The Franks*; str. 261 in 262.

⁵⁹⁸ Lock: *The Franks*; str. 261.

⁵⁹⁹ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 136.

bolje je raziskan položaj *paroikov* v območjih pod bizantinsko vladavino. Med novejšimi zgodovinopisci, ki se ukvarjajo s to problematiko, prevladuje prepričanje, da so podložniki v kneževini živeli v razmerah, kjer so se prepletali elementi bizantinske in zahodnoevropske zemljiškoposestniške ureditve.⁶⁰⁰ Smotrno se mi torej zdi, da skušam povzeti nekatere za kneževino izpričane splošne značilnosti podložniškega življenja, pa tudi tiste, ki jih lahko pričakujemo tudi za ahajsko kneževino, kljub temu, da njihov obstoj tu ni zagotovo potrjen.

Večino prebivalstva so predstavljali *villani* oz. *paroikoi*, ki so imeli podoben položaj kot zahodno- in srednjeevropski tlačani.⁶⁰¹ Vezani so bili na zemljo. Čeprav so bile ob rojstvu svobodnjakinje, so njihove neveste vseeno prav tako postale tlačanke. Ta ukrep je bil najverjetneje namenjen preprečevanju porok med redkimi Latinkami in Grki.⁶⁰²

Če je bil v visokem in poznem srednjem veku v bizantinskih deželah proces potiskanja kmetov v osebno odvisnost in vezanost na zemljo postopen in če se je ta pritisk izvajal pretežno z ekonomskim podrejanjem,⁶⁰³ pa lahko pričakujemo, da se je na Peloponezu in v ostalih latinskih državah zgodil hitro z odločitvijo nove družbene elite. Kljub upoštevanju obstoječih razmer lahko računamo na to, da so osvajalci čimprej želeli vzpostaviti stanje, kakršnega so poznali v svojih izvornih domovinah. Končno o tem zgovorno priča razdeljevanje fevdov med Latince.

Vsekakor je status podložnika oz. paroika v deželah pod latinsko oblastjo postal deden. Poleg tega se je razširil na vse paroikove potomce, kar se pred tem v bizantinski družbi ni dogajalo.⁶⁰⁴ V neki davčni evidenci (*praktikon*) iz škofijskega sedeža na Kefaloniji so naštetih vsi paroiki, nato pa je zapisano, da: » zgoraj naštetih možje morajo ostati in delati za sveti škofovski sedež dokler ne izdahnejo svojega poslednjega diha; oni in otroci njihovih ledij, otroci in vnuki, in... vse njihovo potomstvo.« Enako je veljalo za Morejo.⁶⁰⁵

⁶⁰⁰ Glej npr. v Angeliki E. Laiou: *The Peasant Society in the Late Byzantine Empire: a social and demographic study*: Princeton, New Jersey, 1977; str. 7 in 13.

⁶⁰¹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 74.

⁶⁰² Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 19.

⁶⁰³ Laiou – Thomadakis: *Peasant Society*; str. 5.

⁶⁰⁴ Laiou – Thomadakis: *Peasant Society*; str. 151 in 158.

⁶⁰⁵ Prav tam; str. 155.

Zemljiški gospod v ahajski kneževini je lahko posest, ki jo je predtem oddal v zakup podložnemu kmetu, temu spet odvzel in jo podeli komu drugemu. Podložniku je lahko celo odvzel vse njegovo premoženje.⁶⁰⁶ Zemljiški gospod je lahko tudi izročil podložnika skupaj s posestjo, katero je ta obdeloval, drugemu gospodu. Podložnik se ni smel poročiti brez gospodovega dovoljenja. Podložnika je lahko osvobodil le knežji odlok, podložnico pa tudi poroka s svobodnjakom.⁶⁰⁷ Podložniki se niso mogli pritožiti nad nepravičnim ravnanjem ali rzsodbo svojega zemljiškega gospoda.⁶⁰⁸

V "Asizah Romanije" je bilo določeno, da se je posest tlačana lahko razdelila med njegove sinove oz. med brate. V tem primeru je moral vsak od teh za kos prvotne posesti opravljati vse dolžnosti, ki so bile prvotno vezane na celotno zakupljeno posest – z izjemo *acrostica* (gre za ekvivalent nekdanjega državnega davka), katerega vsoto so poravnali vsi skupaj. Vendar pa se je v primeru takšne delitve takšna posest nato vrnila zemljiškemu gospodu. Tlačanska posest se je lahko dedovala le, če je ostala nedeljena in jo je podedoval en sam dedič. S tem so Latinci za podložnike uvedli isto načelo primogeniture, ki so ga priznavali tudi sami. Grški fevdalci v kneževini pa so svojo posest še naprej lahko razdelili med svoje sinove in hčere.⁶⁰⁹

Glede podložnikov v Moreji se postavlja vprašanje, do kakšne mere je bila obdavčena njihova sekundarna dejavnost. Bizantinski paroiki so namreč pri vinogradništvu, sadjarstvu, pašništvu, čebelarstvu, ribištvu ter vzreji prašičev in perjadi plačevali le davke, ki so pripadali državi.⁶¹⁰

Poleg odvisnih so bili v kneževini prisotni tudi svobodni kmetje, ki so imeli neobremenjeno posest in so živeli bodisi posamič ali v skupnostih.⁶¹¹ Ni jasno, v kakšni meri so grški svobodni kmetje prešli med podložnike, gotovo pa so za svobodne veljali vsi latinski naseljenci na podeželju, ki so pravzaprav kljub svoji agrarni dejavnosti sodili v vrste zgoraj omenjenih *burgesses* in so imeli enake pravice in položaj kot Latinci, ki so bivali in delovali pretežno v mestih.

⁶⁰⁶ Prav tam; str. 182.

⁶⁰⁷ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 74 - 75.

⁶⁰⁸ Topping: *Feudal Institutions*; str. 173.

⁶⁰⁹ Laiou – Thomadakis: *Peasant Society*; str. 186.

⁶¹⁰ Laiou – Thomadakis: *Peasant Society*; str. 33.

⁶¹¹ Lurier: *Crusaders as Conquerors*; str. 19.

V bizantinskih deželah so bili v poznem srednjem veku poleg svobodnih kmetov in *paroikov* še osebno svobodni, a pretežno ubožni ljudje, ki so razpolagali le s svojim delom, imenovani *eleutheroi*.⁶¹² Verjetno so takšni dninarji v Moreji prisotni tudi v času latinske vladavine.

Tako kot na območjih pod bizantinskimi zemljiškimi gospodi, so se tudi v kneževini verjetno ohranjale vaške srenje, v katerih so imeli vodilno vlogo premožnejši kmetje, starešine in duhovniki.⁶¹³ Srenje so gotovo varovale lastne pravice, sledile lastnim interesom in se dogovarjale z latinskimi fevdalci ter prerazporejale srenjsko zemljo med svoje pripadnike. Pravice srenje oz. vaške skupnosti so bile vezane na vas kot celoto – tudi če je bila ta razdeljena med različne zemljiške gospode. Končno je bila bizantinska vas kot celota tudi poseben davčni subjekt, ki je plačeval skupen davek *oikoumenon*.⁶¹⁴ Če so se osvajalci v Moreji oprli na obstoječe bizantinske davčne evidence, so morda ohranili takšne prvine, ki so utrjevale enotnost vaške skupnosti. Vsekakor pa lahko pričakujemo, da so vaške skupnosti ohranjale skupne družbene vezi, tudi če sta v latinski Moreji oslabela vpliv srenje na ekonomsko ureditev in neodvisnost srenje.⁶¹⁵

Vaški obrtniki so poskrbeli za večino potreb v vasi. Njihova posest v bizantinskem svetu je bila podobno velika kot posest ostalih *paroikov*. Morda so imeli manj obveznosti pri obdelavi dominikalne zemlje. Verjetno pa je imela njihova obrt v veliki meri sekundaren pomen. Med vaškimi obrtniki v grškem svetu zasledimo poklice kot so čevljar, kovač, krojač, lončar, tkalec, tesar, mlinar, sodar, zidar, prodajalec vina, orodjar, izdelovalec pokrival (ali morda šotorov?), krznar, pa tudi ribič.⁶¹⁶

V prvi polovici 14. stol. se je začel ekonomski položaj kmetov po vsem grškem svetu slabšati in do sredine stoletja je razcveta, h kateremu je deloma prispevala tudi spodbuda podeželske trgovine, ki jo je prinesla vključenost v podjetni zahodnosredozemski politično–gospodarski prostor, v glavnem konec.⁶¹⁷ V tem obdobju so namreč grške dežele prizadeli vpadi Srbov in Albancev, katalonskih in turških piratov,

⁶¹² Laiou Thomadakis: Peasant Society; str. 15.

⁶¹³ Prav tam; str. 63.

⁶¹⁴ Prav tam; str. 47 – 53.

⁶¹⁵ Kar se je sicer dogajalo drugod po grškem svetu. Glej v Laiou - Thomadakis: Peasant Society; str. 63.

⁶¹⁶ Laiou – Thomadakis: Peasant Society; str. 120 – 126.

⁶¹⁷ Angeliki E. Laiou in Cecile Morrisson: The Byzantine Economy, New York, Cambridge, 2007; str. 170.

kuga in državljanske vojne. Prišlo je do depopulacije in posledično do upada produktivnosti in prihodkov. Kmetje so postajali revnejši.⁶¹⁸ Medtem ko so se premožnejše in številčnejše razširjene družine lahko ohranile, so bile zlasti majhne pogosto prisiljene v migracije.⁶¹⁹

10. Cerkev v Moreji v času vladavine Anžuvincev

10.1. Papeštvo

Kljub konfliktom je med neapeljskimi Anžuvinci in papeštvom večino časa prevladoval zavezniški odnos, ki so ga spodbujale razmere v italijanskih deželah. Obe sili so namreč ogrožali isti tekmeči: milanska vladajoča rodbina Visconti, Sveto rimsko cesarstvo, ki nikdar ni opustilo pretenzij nad severno Italijo in katerega so podpirali italijanski gibelini, ter aragonski vladarji Sicilije.⁶²⁰ Zaradi tega so bili anžuvinski vladarji tudi bolj pripravljeni priznavati nadoblast papeštva, ki je Karlu Anžujškemu podelilo v fevd sicilijansko kraljestvo, ki je obsegalo južno Italijo in kasneje izgubljeno Sicilijo.⁶²¹ Nadoblast svetega sedeža je bila do neke mere neapeljskim kraljem tudi v breme, saj so druge kraljevine v tem videle dokaz drugorazrednosti njihove vladavine. Vendar je neapeljski dvor to uspešno izkoristil za to, da se je otresel pretenzij po nadoblasti s strani cesarjev Svetega rimskega cesarstva.⁶²² Obenem pa so intelektualci na neapeljskem dvoru prikazovali podrejenost svojega kraljestva papeštvu kot prednost in so Anžuvince prikazovali kot prvake in zaščitnike Cerkve in posledično kot toliko bolj legitimne vladarje.⁶²³

⁶¹⁸ Laiou – Thomadakis: Peasant Society 7 -8.

⁶¹⁹ Laiou – Thomadakis: Peasant Society; str. 228 - 232 in 255.

⁶²⁰ Kelly: The New Solomon; str. 104 – 105.

⁶²¹ Več o pogajnjih med papeštvom in Karlom I. Anžujškim v Runciman: Sicilian Vespers; str. 70 in 79 – 80.

⁶²² Več o tej tematiki v Kelly: The New Solomon; str. 193 – 200.

⁶²³ Kelly: The New Solomon; str. 110 in naprej.

Papeštvo je podprlo »vzhodne načrte« agresivnega Karla I. Anžujuškega ter se tako uspešno izognilo trenjem v osrednjih italijanskih deželah, do katerih bi sicer najverjetneje privedle ambicije francoskega vladarskega prišleka. Nadaljevanje dobrih odnosov je kasneje dodatno zagotovil sicilijanski upor. Karel II. in Robert Neapeljski sta se kasneje izkazala z bolj oprezno in preudarno, a tudi obotavljivo strategijo in sta raje kot konflikt iskala kompromise.⁶²⁴ Toliko bolj je bilo to pomembno v odnosih med sosedama, papeško in neapeljsko državo.

Podpiranje Anžuvincev je papeštvu vendarle prineslo tudi nekatere skrbi. Tako je strah pred Hohenstaufi v določenih trenutkih zamenjal strah pred samovoljo neapeljskih Anžuvincev, veliko resneje pa je bilo to, da je papeštvo s svojo trmasto podporo Anžuvincem zakockalo velik del svojega moralnega ugleda, katerega je spodkopala zlasti inflacija napovedanih križarskih vojn, naperjenih zoper nasprotnike svojih varovancev. Tako so papeških izobčenj in groženj s križarskimi vojnami za Manfredom Hohenstaufom deležni tudi aragonski in sicilijanski vladarji,⁶²⁵ ki pa jih ti ukrepi niso resneje prizadeli. Celotni križarski pohod francoskega kralja Filipa III. v aragonsko kraljestvo, kateremu je tedaj vladal Peter III., je bil vse prej kot uspešen.⁶²⁶ S tem pa je svojo zgodovinsko vlogo pospešeno začelo izgubljati nekdanje tako močno križarsko gibanje.⁶²⁷

Ravno razmere na apeninskem polotoku so ključne za razumevanje odnosa papeštva do anžuvinske vladavine nad ahajsko kneževino. Čeravno je papeštvo občasno grajalo anžuvinske kneze (najbolj očitno v zgoraj omenjenem primeru napada bajula Bertranda des Bauxa na Patras, ko je Ahaji grozilo izobčenje)⁶²⁸ in očitalo Anžuvincem zanemarjanje kneževine ter si posledično prizadevalo, da bi se na čelo kneževine vrnile predstavnice domače rodbine de Villehardouin (zato je podprlo poroki Izabele de Villehardouin s Filipom Savojskim in Izabeline hčere Matilde z Guyem II. de la Roche,

⁶²⁴ Kelly: *The New Solomon*; str. 239.

⁶²⁵ Setton: *The Papacy and the Levant*; str. 146.

⁶²⁶ Zanimivo je bila poleg epidemij za francoski poraz spet odločilna pomorska akcija Ruggiera di Laurie.

Glej v Henry John Chaylor: *A History of Aragon and Catalonia*: Methuen & Co., 1933; str. 106 – 107.

⁶²⁷ Setton: *The Papacy and the Levant (1204 – 1571)*: Volume I.; str. 146.

⁶²⁸ Glej na str. 41–42.

ki jima je Karel II. nasprotoval) ali pa, kasneje, da bi se tod utrdil viteški red ivanovcev,⁶²⁹ je vendar večino časa podpiralo vladarsko dinastijo.

10.2. Cerkvena struktura in svetna duhovščina

Po osvojitvi Peloponeza sta v eni od komisij, ki sta odločali o razdelitvi osvojenih dežel, sodelovala dva latinska škofa. Gotovo so bili nekateri cerkveni dostojanstveniki prisotni tudi v dugi komisiji. Sčasoma se je v ahajski kneževini vzpostavila cerkvena struktura, v kateri je vodilne položaje zasedalo sedem prelatov,⁶³⁰ med katerimi je primat užival patraški nadškof.⁶³¹ Njegovi sufragani so bili škofje s sedeži v mestih Olena, Modon, Koron, Veligosti, Amyklai in Lakedajmonija.⁶³² Vodilni cerkveni dostojanstveniki so se prav tako kot baroni lahko udeleževali zasedanj na knežjem dvoru.⁶³³ Cerkvene province so imele dokaj preprosto organizacijo, ki se je ukvarjala pretežno s premoženjskimi in posestnimi vprašanji.⁶³⁴

Vendar je položaj latinske cerkve v Moreji že na začetku oslabilo laično plemstvo, ki je nasprotovalo prisvajanju najbogatejših pravoslavnih cerkvenih posesti s strani latinske duhovščine in meniških redov ter dodatni širitvi cerkvenih posesti na račun darovnic in volil. Svoj odpor do tega so utemeljevali predvsem s slabitvijo vojaške moči kneževine.⁶³⁵ Ahajski knez Geoffrey I. de Villehardouin in atenski veliki gospod Oton de la Roche sta bila celo večkrat izobčena, ker sta odkrito kljubovala papeškimi pozivom proti prisvajanju cerkvenih posesti in pozivala svoje podložnike, naj ne plačujejo cerkvene desetine. Med rimsko cerkvijo in kneževino je bil leta 1223 le dosežen

⁶²⁹ A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries; str. 134 in 141.

⁶³⁰ Latinske škofije so se pretežno oprle na pravoslavne, čeprav je prihajalo tudi do združevanja prvotnih škofij. Organizacija škofij je trajala dalj časa – nekako ta proces obsega prvo desetletje po osvojitvi večine polotoka. Glej v: Lock: The Franks; str. 208 – 209.

⁶³¹ Miller: Essays; str. 71 - 72.

⁶³² Miller: The Latins; str. 52.

⁶³³ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 72.

⁶³⁴ Lock: The Franks; str. 209 - 210. Glej tudi v Cheetham: Mediaeval Greece; str. 72.

⁶³⁵ Cheetham: Mediaeval Greece; str. 64.

sporazum, s katerim se je rimska cerkev obvezala k sodelovanju pri obrambi kneževine.⁶³⁶

Večjega prizadevanja, da bi bodisi papeštvo ali pa posvetna gospoda na ta ozemlja privabila večje število duhovnikov, ni opaziti. Izjema pri tem je bil papež Inocenc III., a njegovi pozivi k prihodu teologov in učenjakov iz zahodne Evrope, ki bi lahko prispevali k formiranju tukajšnjih semenišč in univerz ali pa bi si prizadevali za privabitev grške duhovščine k uniji, niso imeli pravega odziva.⁶³⁷ Kakorkoli že, do razvoja latinske župnijske ureditve na podeželju ni prišlo.⁶³⁸ Pri tem je vsekakor potrebno upoštevati, da je latinsko prebivalstvo v večji meri živelo v mestih ali njihovi bližnji okolici, tako da se je že kmalu uveljavilo prepričanje, da za potrebe latinskega prebivalstva v osvojenih deželah zadošča stolnična duhovščina,⁶³⁹ ki so jo navadno sestavljali dekan, zakladnik in kantor, ponekod pa še arhidiakon. Stolnična duhovščina je bila pristojna za nadzor nad redkimi latinskimi, očitno pa tudi nad grškimi duhovniki.⁶⁴⁰

Na podeželju sta torej še naprej prevladovala pravoslavna duhovščina in redovništvo, ki sta uživala naklonjenost lokalnega grškega prebivalstva.⁶⁴¹ K pravoslavni duhovščini so se na primer zatekali tudi Latinci na Evboji v prvi polovici 14. stol., saj je tod primanjkovalo latinskih škofov (v zahodni Evropi je bilo izvajanje tega obreda v tem času pridržano zanje), ki bi lahko birmali njihove otroke,⁶⁴² in Katalonci v atenski vojvodini, ki so bili zaradi svoje podjetnosti izobčeni iz rimske cerkve.

Kljub temu pa je k rimskokatoliški veroizpovedi stalno pristopal majhen delež grških laikov⁶⁴³ in duhovnikov. Ta trend se je začel že takoj po latinski osvojitvi s pristopom maloštevilnih pravoslavnih prelatov k uniji⁶⁴⁴ in se je ohranjal vse do konca anžuvinske vladavine. Tako je na primer 1299 neki Demetrij postal krfski škof,

⁶³⁶ Prav tam; str. 72 - 73.

⁶³⁷ Lock: *The Franks*; str. 213 -214. Tudi sicer so ukrepi Inocenca III. razkrivali njegovo pričakovanje, da bodo Grki slednjič le pristopili k uniji. Vse njegove odločitve pri formiranju latinske cerkve na bizantinskih tleh bolj sledijo dejanskim razmeram na teh ozemljih kot nekemu papeževemu načrtu. Glej npr. Lock: *The Franks*; str. 196 - 197.

⁶³⁸ Lock: *The Franks*; str. 213.

⁶³⁹ Lock: *The Franks*; str. 213.

⁶⁴⁰ Prav tam; str. 212.

⁶⁴¹ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 72.

⁶⁴² Lock: *The Franks*; str. 210.

⁶⁴³ Glej v Jacoby: *The Encounter of Two Societies*; str. 897 - 898.

⁶⁴⁴ Janez iz Rodosta, Benedikt iz Kefalonije, Teodor iz Negroponta in neopatraški škof; poleg njih pa še del solunske pravoslavne duhovščine. Glej v: Lock: *The Franks*; str. 207.

tebanskemu nadškofu Simonu Atumannu pa so njegovi nasprotniki v drugi polovici 14. stol. očitali njegovo mešano poreklo (verjetno grško–turško).⁶⁴⁵ Vendar pa se ti podatki omejujejo na višje cerkvene dostojanstvenike in predvidevamo lahko, da so se uniji oziroma rimskokatoliški veroizpovedi približevali predvsem ambiciozni ljudje, ki so lahko računali na dvig socialnega položaja v obstoječi ureditvi.

V skladu s spreminjajočo se etnično strukturo na Peloponezu so v 14. stol. tudi v vrstah latinske duhovščine začeli prevladovati Italijani.⁶⁴⁶

Ko je v prvi polovici 14. stol. oblast Anžuvincev nad ahajsko kneževino oslabela in se je po eni strani razrasla samovolja tukajšnjih veljakov, po drugi pa so se nadaljevali hudi pritiski mistrskih Bizantincev ter roparski vpadi Turkov in Kataloncev, je to vplivalo tudi na odnos ahajskih prelatov do neapeljskega dvora. Ko so se cerkveni dostojanstveniki skupaj s plemstvom l. 1325 prišli v Glarentzo poklonit svojemu knezu Janezu Gravinskemu,⁶⁴⁷ je bil to verjetno odraz njihovega upoštevanja prihoda številčne vojske, ki bi po potrebi lahko prisilila morebitne upornike k poslušnosti, še bolj pa verjetno iskreni izraz podpore mogočnemu knezu, ki bi lahko izboljšal razmere v Moreji. Ko so ti upi propadli in ko se je ponovno zmanjšalo zanimanje Anžuvincev za težave v ahajski kneževini, so bili prelati, tako kot posvetni veljaki, spet prepuščeni sami sebi. Patraški nadškof Viljem Frangipani je zato obšel anžuvinsko nadoblast in je svojo nadškofijo podredil papeštvu, tej poti pa so skušali slediti še nekateri ostali škofje.⁶⁴⁸ Motiva samoohranitve in večanja lastne moči se skrivata tudi za ravnanjem v začetku štiridesetih let 14. stol., ko je del ahajskega plemstva in visoke duhovščine najprej l. 1341 ponudil ahajsko kneževino bizantinskemu cesarju,⁶⁴⁹ nato pa je l. 1344 za legitimnega dediča kneževine priznal Jakoba II. Majorškega in skušal na ta način odstaviti Anžuvince.⁶⁵⁰

⁶⁴⁵ Lock: *The Franks*; str. 210 – 211.

⁶⁴⁶ Prav tam; str. 210.

⁶⁴⁷ Glej na str. 40.

⁶⁴⁸ Glej na str. 41 – 42.

⁶⁴⁹ Eden od odposlancev, ki so obiskali velikega domestika Janeza Kantakuzena, je bil tedanji škof Korona Andrej. Glej v *A History of the Crusades: The fourteenth and fifteenth centuries*; str. 129.

⁶⁵⁰ Glej na str. 44.

Vseeno pa tudi cerkvenih velikašev ni vodil trmast in nepremišljen separatizem. Leta 1366 je patraški nadškof Angelo Acciajuoli vodil Anžuvincem zvesto stranko, ki je podprla Filipa II. Tarentskega proti protikandidatu Hugu Lusignanskemu.⁶⁵¹

10.4. Meniški redovi

Prvi pomembnejši red v Moreji in ostalih grških deželah pod latinsko oblastjo so bili cistercijanci, ki so jim kmalu sledile tudi cistercijanke. Vendar je bil po l. 1273 edini preostali cistercijanski samostan v Dafni blizu Aten. Obdržal se je do srede 15. stoletja. Ostali samostani, ki so bili sicer ustanovljeni predvsem v zapuščenih pravoslavnih samostanih, so zamrli ali bili uničeni z napredovanjem bizantinske oblasti na Peloponezu ali pa s strani upornega prebivalstva.⁶⁵² Zanimivo je, da je bila opatinja samostana cistercijank v modonski škofiji Grkinja Demeta Paleologina. Ta samostan so Grki l. 1267 uničili, opatinja pa se je z nunami umaknila v južnoitalijanski Conversano. Cistercijanke so imele tudi samostan v korintski škofiji, a je o njegovi usodi znanega le malo.⁶⁵³

Bolj uspešni so bili na grških tleh uboštveni redovi, ki so sem prišli nekoliko kasneje. V širšem prostoru so imeli pomembno diplomatsko vlogo pri zastopanju rimskokatoliške cerkve v Nikeji in Konstantinoplu, kjer so tudi sodelovali v teoloških razpravah in pri tem izpričali dobro poznavanje grškega jezika, imeli pa so tudi vezi z ahajskim dvorom. Do l. 1260 so bili v Negropontu, Tebah in Glarentzi sedeži frančiškanskih kustodij (misijonskih provinc). Tu so bili tudi njihovi samostani. Morda so se frančiškani v Grčiji obdržali vse do sedemnajstega stoletja.⁶⁵⁴

V istih mestih, kjer so bili sedeži frančiškanskih kustodij, so bili ustanovljeni tudi prvi trije dominikanski samostani, katerim so se nato pridružili še samostani v Atenah, Andravidi in Modonu.⁶⁵⁵

⁶⁵¹ Glej na str. 49.

⁶⁵² Lock: *The Franks*; str. 223 – 225.

⁶⁵³ Lock: *The Franks*; str. 225.

⁶⁵⁴ Prav tam; str. 230 – 231.

⁶⁵⁵ Prav tam; str. 232.

Redka primera verskega preganjanja sta doletela t.i. »celestinske eremite« (imenovani tudi »fraticelli« in »biosci«) oziroma frančiškanske spirituale in kmalu zatem templjarje. Spirituali so se pred preganjanjem v Evropi zatekli med drugim tudi na nek otok v Korinskem zalivu. Papež Benedikt VII. je ukazal latinskemu patriarhu Petru in nadškofoma Patrasa in Aten, naj kaznujejo spirituale in vse, ki jim pomagajo. Preganjanje spiritualov je januarja 1300 podprl tudi Karel II. Neapeljski,⁶⁵⁶ ki je naročil ahajski kneginji Izabeli de Villehardouin, naj odločno ukrepa proti njim.⁶⁵⁷

Leta 1307 je francoski kralj Filip IV. (imenovan tudi Lepi) zaradi denarnih težav, ki jih je povzročila neuspešna vojna s Flandrijo, aretiral vse templjarje v Franciji in zasegel njihovo bogastvo. Pri tem si je pridobil podporo papeža Klementa V., ki je dokončno razpusil templjarje l. 1312.⁶⁵⁸ V obdobju med letoma 1310 in 1314 je ta viteški red v atenski vojvodini in v ahajski kneževini izgubil posesti, ki so potem povečini pripadle viteškemu redu ivanovcev.⁶⁵⁹

10.4. Viteški redovi

Morejska kronika postavlja vse tri viteške redove, torej templjarje, ivanovce in nemški viteški red, ob bok prvim prejemnikom baronij in škofij.⁶⁶⁰ Vendar primanjkuje neposrednih dokazov za njihovo sodelovanje pri samem osvajanju Peloponeza. Zelo verjetno so pri osvajanju osrednje Grčije in Peloponeza sodelovali templjarji,⁶⁶¹ nekoliko manj verjetno pa tudi ivanovci in nemški viteški red, vendar je slednji imel sprva tudi sicer bolj obrobno vlogo, saj je bil ustanovljen le dobro desetletje pred četrto križarsko vojno. Zdi se, da viteški redovi na tem območju skozi vse 13. stol. niso bili preveč dejavni, čeprav so imeli tod svoje ustanove.⁶⁶²

⁶⁵⁶ Setton: *The Papacy and the Levant (1204 – 1571): Volume I*; str. 151.

⁶⁵⁷ Rodd: *The princes of Achaia: Vol. 2*; str. 39.

⁶⁵⁸ Maurice Keen: *Medieval Europe: Pelikan Books, London, 1968*; str. 217.

⁶⁵⁹ Lock: *The Franks*; str. 237.

⁶⁶⁰ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 72-73.

⁶⁶¹ Lock: *The Franks*; str. 234 - 235.

⁶⁶² Prav tam; str. 236.

Izguba Akona, poslednjega križarskega oporišča v Sveti deželi, l. 1291,⁶⁶³ obsodba ter začetek preganjanja templjarjev l. 1307 ter preusmeritev težišča delovanja nemškega viteškega reda v baltske dežele so prinesle pomembne spremembe v posestna razmerja med viteškimi redovi v Moreji in v širšem sredozemskem prostoru ter prispevala k večji aktivnosti preostalih redov na tem področju. Templjarska posestva so v nekaj letih dobili ivanovci, ki so postali najpomembnejši viteški red v grških deželah. Tudi sicer sta oba preostala redova postala dejavnejša. Kontingenta ivanovcev in nemškega viteškega reda sta tako na primer sodelovala l. 1320 v neuspešni ekspediciji proti mistrskim Bizantincem, ki so pred tem osvojili baroniji Akovo in Karytaino.⁶⁶⁴ Poleti l. 1324 sta bila preceptor nemškega viteškega reda in komtur ivanovcev pozvana, naj prideta v Glarentzo pripravljena za pohod proti mistrskim Bizantincem.⁶⁶⁵ Ivanovci pa so bolj kot za obrambo Moreje, katero so prepuščali Benečanom, svoje napore usmerjali v ubranitev Rodosa. To se je spremenilo s prihodom Turkov na Balkan.⁶⁶⁶

Videli smo že, da so ivanovci igrali pomembno vlogo v papeških načrtih za obrambo preostalih latinskih posesti v vzhodnem Sredozemlju. S sodelovanjem v »svetih ligah« sredi 14. stol. so zavirali razvoj turške pomorske moči,⁶⁶⁷ v Moreji sami pa so bili od sedemdesetih let 14. stol. vedno pomembnejši dejavnik. Med letoma 1376 in 1380 so najeli ahajsko kneževino,⁶⁶⁸ pomenljiva pa je tudi začasna predaja nekaterih posesti mistrskega despotata temu viteškemu redu. Despot Teodor se je namreč skušal zavarovati pred turškim maščevanjem, potem ko je l. 1394 preklical svoje vazalstvo do sultana. Sprva je zaman ponujal Benetkam Korint, kasneje pa se mu je uspelo pogoditi z ivanovci. Vendar so ti poleg Korinta zahtevali tudi Kalavryto in Mistro. Teodor je v to pristal,⁶⁶⁹ a je ivanovcem vstop v Mistro preprečilo tamkajšnje prebivalstvo. Prodajo Kalavryte in Korinta je Teodor kmalu obžaloval - zlasti ker je turško-mongolski osvajalec Timur leta 1402 odločno porazil Bajazida v bitki pri Ankari, s čimer je turški pritisk oslabil. Red ivanovcev pa je bil zaradi izgube Smirne, ki so jo osvojili Timurjevi vojaki, pripravljen

⁶⁶³ Prav tam; str. 238.

⁶⁶⁴ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 156.

⁶⁶⁵ Lock: The Franks; str. 238.

⁶⁶⁶ Prav tam; str. 238.

⁶⁶⁷ Glej na str. 47.

⁶⁶⁸ Glej na str. 51.

⁶⁶⁹ Leta 1399. Glej v Lock: The Franks; str. 238.

na prodajo morejskih pridobitev, ki so se tako vmile Bizantincem.⁶⁷⁰ Ob koncu 14. stol. so ivanovci celo odkupili pravice do ahajske kneževine od Marije Bretanjske in so se s tem uvrstili med tekmece za ta ozemlja.⁶⁷¹

11. Gospodarstvo

11.1. Splošne lastnosti

Na razvoj gospodarstva na področju današnje Grčije in Egejskega morja so odločilno vplivale geografske danosti. Za obalne predele grških dežel in za grške otoke je značilno sredozemsko podnebje s suhimi in vročimi poletji ter milimi zimami, kjer uspevajo specifične kulture, kot so trta, oljka, murva in celo datljevec.⁶⁷² Goratost grške notranjosti (izjema so rečne ravnine) ter otokov je ovirala kopenski promet in zato spodbujala prebivalstvo h gospodarski dejavnosti, ki je bila povezana z morjem, npr. k pomorskemu prevozu in trgovini,⁶⁷³ solinarstvu in ribolovu.⁶⁷⁴ Hkrati je goratost notranjosti tudi onemogočala razvoj obširnih posesti, na katerih bi lahko gojili večje količine žitaric. Zato so imeli velik pomen na grškem podeželju vinogradništvo, sadjarstvo in vrtnarjenje.⁶⁷⁵

Dežele bizantinskega cesarstva so od sredine 12. stol. doživljale gospodarski razcvet, katerega so spremljali naraščanje prebivalstva, razvoj trgovine in širitev denarne ekonomije. Gospodarski razvoj se je nadaljeval še globoko v dobo »frankokracije« in zahodni Evropejci so »Romanijo« smatrali za bogato deželo.⁶⁷⁶ Ta trend pa se je ustavil v prvi polovici 14. stol., ko so plenjenja Turkov in Kataloncev ter izbruh kuge l .1348

⁶⁷⁰ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 190 - 192.

⁶⁷¹ Glej na str. 54.

⁶⁷² Laiou in Morisson: *The Byzantine Economy*; str. 8 in 12.

⁶⁷³ Vendar je bila sredozemska plovba dolgo časovno omejena. Ladje zaradih neugodnih razmer niso plule v času od septembra ali oktobra do marca ali aprila.

⁶⁷⁴ Laiou in Morisson: *The Byzantine Economy*; str. 15.

⁶⁷⁵ Prav tam; str. 11-13.

⁶⁷⁶ Joanita Vroom: *After Antiquity – Ceramics and Society in the Aegean from the 7th to the 20th Century*; Leiden, 2003; str. 248. Glej tudi v Lock: *The Franks*; str. 240.

povzročili upad prebivalstva in posledično neobdelanost zemlje. Podeželsko prebivalstvo se je v teh težkih časih skušalo zavarovati z utrjevanjem vasi in celo s preseljevanjem le-teh na bolj zavarovane lege – zlasti iz obale, kjer se je okrepila dejavnost piratov, v notranjost.⁶⁷⁷ Bolj kot podrejanju podložnikov so bili njihovi zaščiti namenjeni stražni stolpi, ki jih je gradilo latinsko plemstvo. Stolpi so imeli – podobno kot gradovi – funkcijo bivališča (nižjega) plemiča, služili so kot zatočišča v primeru vpadov in skladišča za poljedelske pridelke.⁶⁷⁸ Le deloma je posledice epidemije in plenilskih napadov ublažilo priseljevanje Albancev, ki so sredi 14. stol. ponovno kultivirali opustela področja.⁶⁷⁹ Odseljevanje kmetov pa so spodbudili tudi ekonomski vzroki. Tako se je zlasti iz beneških Modona in Korona ter Negroponta odselilo precej kmetov, ki so bili nezadovoljni s prevajanjem svojih obveznosti do zemljiškega gospoda v denarno plačilo. Negropont je leta 1402 zaradi tega zapustilo kar tisoč kmečkih družin. Ta odpor do plačila v denarju gotovo kaže tudi na to, da se je v tem obdobju denarni obtok zmanjšal,⁶⁸⁰ s tem pa je verjetno povezana tudi določena stopnja pavperizacije.

11.2. Zemljiško gospostvo

Osvajalci so pridobljena posestva v grških deželah organizirali na način, kakršnega so bili vajeni. Oblikovali so zemljiška gospostva, katerih zemljišča so se navadno delila na dominikalno posest, ki se je imenovala tudi *messaria* in rustikalno posest- *stasia*. Pojem *messaria* izvira iz neapeljskega kraljestva, zato je mogoče, da se je v ahajski kneževini uveljavil pod anžuvinsko oblastjo (možno je seveda tudi, da že predtem), ko je bila Moreja pod večjim vplivom južne Italije. Uvedba *messarie* bi lahko nakazovala tudi na uveljavitev nekaterih novih praks v organizaciji zemljiške posesti (južnoitalijanskih

⁶⁷⁷ Lock: *The Franks*; str. 244 - 245. Glej tudi v Laiou in Morisson: *The Byzantine Economy*; str. 181.

⁶⁷⁸ Lock: *The Franks*; str. 82 in 149.

⁶⁷⁹ Prav tam; str. 109 in 245.

⁶⁸⁰ Prav tam; str. 244 – 245.

torej na račun starejših, francoskih).⁶⁸¹ Potrebno pa je upoštevati, da so se na latinskih območjih ohranile tudi starejše, bizantinske prvine.⁶⁸²

Večino prihodkov so predstavljali nekdanji bizantinski državni davki -- Latinci so se za določitev teh poslužili bizantinskih davčnih registrov⁶⁸³ -, ki so zdaj pripadali posameznemu zemljiškemu gospodu, ter zakupne dajatve podložnikov.⁶⁸⁴ Presežke slednjih so navadno shranjevali, ne toliko prodajali. Višina *acrosticon*, dajatve za zakup kmečke posesti, je bila odvisna od velikosti podložnikovega zemljišča -- *stasie* -- in od tega, koliko glav živine je imel.⁶⁸⁵ Podložniki so plačevali še številne druge dajatve: *gemorum* -- oddaja desetine pridelkov zemljiškemu gospodu (tako s strani nesvobodnih kot svobodnih zakupnikov); *ius salinorum* - davek na sol iz gosposkih solin; *ius carpeci* -- davek, ki se ga plačuje za stiskanje olja ...⁶⁸⁶ Svoje obveznosti so podložniki plačevali v predvsem v naravi, deloma pa tudi v denarju in v vosku.⁶⁸⁷ Dolgovali so tudi tlako -- *angaria*⁶⁸⁸ - na dominikalni posesti.⁶⁸⁹

Premožnejši zemljiški posestniki, ki so imeli pomembne funkcije na neapeljskem dvoru, so svoja morejska posestva zaupali v upravo svojim namestnikom. Bolj kot za posestva sama so se zanimali za njihove prihodke. Tako je Nikolaj Acciajuoli v kneževini imel svojega vikarja, Jakoba Buzutija, ki je skrbel za Nikolajevo posest in izpolnjeval fevdalne dolžnosti, ki so bile vezane nanjo.⁶⁹⁰

Kljub uvajanju zahodnoevropskih prvin v organizacijo zemljiških posesti, so osnovni geografski pogoji onemogočali večjo spremembo načina kultiviranja zemlje. Peloponeško prebivalstvo je bilo vezano na določene kulture in na določene načine obdelovanja zemlje. Podložno prebivalstvo je v veliki meri bivalo v vaseh, okoli katerih so bili najprej zasajeni sadovnjaki in vrtovi, nekoliko bolj oddaljeni pa so bili vinogradi

⁶⁸¹ Prav tam; str. 246.

⁶⁸² Angeliki E. Laiou - Thomadakis: *Peasant Society in the Late Byzantine Empire*: Princeton, New Jersey, 1977; str. 13.

⁶⁸³ Lock: *The Franks*; str. 179.

⁶⁸⁴ Laiou - Thomadakis: *Peasant Society*; str. 5.

⁶⁸⁵ Lock: *The Franks*; str. 247.

⁶⁸⁶ Prav tam; str. 248.

⁶⁸⁷ Prav tam; str. 248 - 249.

⁶⁸⁸ Prav tam; str. 244.

⁶⁸⁹ Laiou in Morrisson: *The Byzantine Economy*; str. 179.

⁶⁹⁰ Lock: *The Franks*; str. 246 in 251.

ter zemljišča s kulturnimi rastlinami kot so npr. konoplja, lan in žito. Od vasi najbolj oddaljeni so bili pašniki in gozdovi.⁶⁹¹

Večina podložniških gospodarstev je imela manjši vinograd, vrt in sadno drevje ali oljke. Za bizantinske registre je značilno, da niso popisovali živali, če njihovo število ni presegalo štirih glav. Poleg tega niso popisovali perjadi in prašičev, ki torej niso bili obdavčeni. Sicer pa je imelo le malo podložnikov večje število govedi oziroma drobnice. Volov, s katerimi so s primitivnimi plugi orali zemljo,⁶⁹² je bilo malo, zato je bilo potrebno sodelovanje v skupnosti in morda izposoja pri zemljiškem gospodu.⁶⁹³

Če velja za Peloponez podobno kot za južno Makedonijo, za katero sem dobil podatke, so zemljo podložniki obdelovali po sistemu dveletnega kolobarjenja. Predvideno razmerje med posevki in donosi za grški svet v poznem srednjem veku je bilo okrog 1:3 (v tedanji zahodni Evropi 1:3,8).⁶⁹⁴

11.3. Trgovina in trgovci

Prihod Latincev ni povzročil ekonomskega nazadovanja v nekdam bizantinskih območjih. Še več, ta so bila še le zdaj zares vključena v enotno sredozemsko trgovinsko omrežje, ki so ga sicer v veliki meri obvladovale Benetke in Genova.⁶⁹⁵ To poenotenje sredozemskega trga se je pokazalo tudi pri vzpostavitvi italijanskih trgovskih praks (npr. uvajanje kolegance in komende), večji enotnosti uteži, mer, valut, kreditnih operacij, načinu sestavljanja pogodb ipd.⁶⁹⁶

Predtem je uvoz in izvoz nadzorovala bizantinska država, ki je imela tudi monopol nad luksuznim blagom (določeno luksuzno blago je bilo sploh prepovedano izvažati – npr. svilo, škrlatno barvo, zlato) in je nadzirala tržne cene. Ekonomska politika Bizanca je zavirala pretok domačega denarja, saj so bili bizantinski trgovci prisiljeni prodati svoje

⁶⁹¹ Laiou in Morrisson: *The Byzantine Economy*; str. 12.

⁶⁹² Laiou – Thomadakis: *Peasant Society*; str. 68.

⁶⁹³ Laiou in Morrisson: *The Byzantine Economy*; str. 178.

⁶⁹⁴ Laiou – Thomadakis: *Peasant Society*; str. 68.

⁶⁹⁵ Lock: *The Franks*; str. 251 - 252.

⁶⁹⁶ Prav tam; str. 252 – 253.

blago tujim trgovcem in nato z denarjem, pridobljenim v tej transakciji, od tujcev odkupiti njihovo blago.⁶⁹⁷

Kljub politični fragmentaciji, ki je nastopila z letom 1204 in katere posledice so bile nazadovanje infrastrukture, nastajanje številnih novih uteži, mer in valut⁶⁹⁸ (ki pa seveda ne dosežejo pomena dukatov, florintov, hiperper ali pa neapeljskih srebrnikov imenovanih *gigliati* oz. *carlini*, ki so tudi postali ena vodilnih valut v egejskem območju⁶⁹⁹), je beneška prisotnost na egejskem morju pripomogla k razvoju regionalne pomorske mreže – čeprav so bile italijanske pomorske države zainteresirane v prvi vrsti za trgovino z Levanto, Malo Azijo in deželami ob Črnem morju, ki so bile v tem času pod oblastjo Zlate horde⁷⁰⁰, v katero so se kot lokalni prevozniki vključevali tudi grški pomorščaki.⁷⁰¹ In čeprav so imeli domači trgovci drugotno vlogo in so se ukvarjali pretežno s trgovino na drobno, je močna italijanska prisotnost⁷⁰² vendarle spodbudila domačo produkcijo in denarno menjavo.⁷⁰³

Na podeželju so prebivalci večino osnovnih potrebščin lahko nakupili na tedenskih tržnicah oz. sejmi, kjer so svoje proizvode prodajali okoliški vaščani in potujoči trgovci. V mestih in večjih pristaniščih so bile tržnice navadno stalne, medtem ko so se na podeželju vzpostavile in razpusile v enem dnevu.⁷⁰⁴ V bizantinskem svetu je od štiridesetih let 14. stol. mogoče opaziti upadanje teh malih podeželskih sejmov in tržnic.⁷⁰⁵ Svojo vlogo so pri tem gotovo odigrale nestabilne politične razmere, katerim se seveda tudi Moreja ni mogla izogniti.

Poleg stalnih tržnic in sejmov so se občasno – navadno enkrat letno, predvsem ob prazniku kakega svetnika – odvijali veliki sejmi, imenovani *pangiri* (beseda pomeni tudi festival), ki so imeli širši, regionalni pomen in so ponujali več raznovrstnega blaga, saj so privabili več trgovcev. Trajali so več tednov. Na Peloponezu sta bila pomembna velika

⁶⁹⁷ Vroom: *After Antiquity*; str. 253 - 254.

⁶⁹⁸ Laiou in Morriison: *The Byzantine Economy*; str. 166.

⁶⁹⁹ Lock: *The Franks*; str. 263.

⁷⁰⁰ Lock: *The Franks*; str. 253 in 259.

⁷⁰¹ Prav tam; str. 252.

⁷⁰² Benetke so obvladovale trgovino v zahodnoogrškem prostoru in v Egejskem morju, Genovežani pa v bizantinskem cesarstvu. Pomorski sili sta se spopadali za prevlado nad trgovino v vzhodnem Sredozemlju. Glej v Laiou in Morriison: *The Byzantine Economy*; str. 206 - 207.

⁷⁰³ Vroom: *After Antiquity*; str. 254.

⁷⁰⁴ Prav tam; str. 255.

⁷⁰⁵ Laiou in Morriison: *The Byzantine Economy*; str. 180.

sejma v Verveni in v Glarentzi. Najpomembnejši je bil sicer solunski sejem, ki se je odvijal v času praznika sv. Demetrija, ki je zaščitnik tega velikega mesta. Sem so prihajali celo trgovci iz Španije in Portugalske.⁷⁰⁶

Iz grško–egejskega prostora so v glavnem izvažali surovine, namenjene proizvodnji in barvanju sukna ter strojenju kož - bombaž, laneno platno, volno; iz Peloponeza predvsem surovo svilo, galunovec ter barvila iz alg, imenovanih *valonia*,⁷⁰⁷ žira in žuželke *kermes*, iz katere se pridobiva škrlatno barvo⁷⁰⁸ - in poljedelske pridelke. Med izvoznimi pridelki in proizvodi so za ta prostor tipični vino (zlasti znano med vini je malvazija, ki so ga proizvajali v peloponeški Monemvasiji⁷⁰⁹), olivno olje (kvaliteta peloponeškega je bila dobro znana v zahodni Evropi),⁷¹⁰ sir, sadje (predvsem pomaranče, marelice, fige ter rozine),⁷¹¹ med, mandlji, orehi⁷¹² in sol.⁷¹³ Zdi se, da je v Korintu prišlo do opuščanja pridelave surove svile,⁷¹⁴ toda mesto je ostalo pomembno tržišče s škrlatom, pridobljenim iz hrošča košeniljke.⁷¹⁵ Tekstil pa so še naprej proizvajali v Tebah, Patrasu, Koronu, Modonu, Glarentzi, Monemvasiji in na Evboji. Vendar je grško svilarstvo slabelo, saj se je ta panoga v tem času razvila v italijanskih mestih, ki so poleg tega obvladovale sredozemski transport. Celu Tebe, slavno svilarsko središče, so od začetka 14. stol. doživljale zaton.⁷¹⁶ Toda to je morda povzročila predvsem katalonska osvojitve atenske vojvodine, ki je verjetno privedla do nazadovanja infrastrukture, gotovo pa je agresiven odnos Kataloncev do sosed – predvsem do beneškega Negroponta - v obdobju po osvojitvi lahko privedel do upada trgovske dejavnosti.

V Morejo so uvažali izgotovljene izdelke, med katerimi je bilo najpomembnejše dragoceno sukno, izdelano v manufakturah Flandrije, Brabanta in severne Italije.⁷¹⁷

Arheologi so zabeležili porast zahodnjaških, predvsem italijanskih, lončarskih izdelkov v dobi latinske vladavine nad grškimi deželami. Zlasti je prevladala zahodna

⁷⁰⁶ Vroom: *After Antiquity*; str. 256.

⁷⁰⁷ Lock: *The Franks*; str. 253 - 254.

⁷⁰⁸ Laiou in Morrisson: *The Byzantine Economy*; str. 171.

⁷⁰⁹ Lock: *The Franks*; str. 253.

⁷¹⁰ Laiou in Morrisson: *The Byzantine Economy*; str. 171.

⁷¹¹ Lock: *The Franks*; str. 253.

⁷¹² Vroom: *After Antiquity*; str. 251.

⁷¹³ Laiou in Morrisson: *The Byzantine Economy*; str. 171.

⁷¹⁴ Prav tam; str. 171.

⁷¹⁵ Lock: *The Franks*; str. 254.

⁷¹⁶ Laiou in Morrisson: *The Byzantine Economy*; str. 190 - 192.

⁷¹⁷ Lock: *The Franks*; str. 257.

lončenina potem, ko so vzhodnejše križarske države izginile iz političnega zemljevida, torej v drugi polovici 13. stol. Morda pa je to razširjanje zahodnih izdelkov spodbudil tudi prihod Anžuvincev.⁷¹⁸

Žita je na Peloponezu občasno primanjkovalo. Tako na primer vemo za Transporte žita iz Apulije, ki jih je organiziral knez Florent Hainautski in za uvažanje kretskega žita v Mesenijo in Negropont v 14. stoletju,⁷¹⁹ pa tudi za pošiljke, ki jih je v kneževino iz Apulije odposlal Karel II. Slednji je iz Apulije pošiljal tudi konje in mule, ki so bili glavne tovarne in jezdne živali. Prometna infrastruktura je bila namreč slaba in je le redko dopuščala uporabo vozov za tovorjenje.⁷²⁰ Seveda so bile po pomenu tu pomembnejše morske poti.

V politično fragmentiranem grško–egejskem območju je velik pomen dobila trgovina s sužnji. Glavni trgovci z njimi so bili Benečani in Genovežani, sužnje pa so med Bolgari, Turki, Kumani in kasneje zlasti Grki lovili predvsem Katalonci in Turki. Navadno so se lovci na sužnje držali načela, da ne zajemajo ljudi, ki pripadajo isti veroizpovedi kot je njihova.⁷²¹ Pomemben trg s sužnji je bil na Kreti. Lastniki so zaposlovali sužnje v gospodinjstvih (kot kuharje, služabnike, vrtnarje ipd.), kot nekvalificirane delavce (tesarje, zidarje) in, manj pogosto, kot poljedelske delavce.

Po četrti križarski vojni so vodilna trgovska sila na območju razkosanega bizantinskega cesarstva postale Benetke. Odrekle so se teritorialni ekspanziji in pravice do obširnih območij v notranjosti zamenjale za tista oporišča ob pomembnih pomorskih poteh v Levanto in Črno morje, ki jim niso pripadla že s sporazumom o razdelitvi ozemelj osvojenega cesarstva.⁷²² Njeni najpomembnejši mesti na peloponeškem polotoku sta bili Modon in Koron. Na čelu uprave teh mest sta bila kastelana in drugi uradniki, ki so jih sem pošiljale Benetke. Ti mesti so poimenovali »oči in ušesa republike«, saj sta bili redni postajališči za beneške ladje,⁷²³ ki so plule v Levanto in nazaj, pri tem pa so

⁷¹⁸ Vroom: *After Antiquity*; str. 193.

⁷¹⁹ Lock: *The Franks*; str. 249.

⁷²⁰ Setton: *The Papacy and the Levant (1204 - 1571)*: Volume I.; str. 151.

⁷²¹ Lock: *The Franks*; str. 254 – 255.

⁷²² A History of the Crusades: *The later crusades*; str. 235 – 238.

⁷²³ Ramon Muntaner je opisal pogoste postanke, ki so jih opravljale beneške galeje. Galeja, na kateri je bil aragonski kronist, se je na poti iz Negroponta v Tarent ustavila na otoku Sapienza pri Modonu, nato nekje v baroniji Akova, od koder je nadaljevala plovbo do Glarentze, Krfa in slednjič v Tarentski zaliv. Ob teh postankih so posadke prespale ter se oskrbele s svežo vodo in živili. Glej v *The Chronicle of Ramon Muntaner*; str. 476 – 477.

posadke mestnim oblastem posredovale informacije o razmerah v Egejskem morju in v vzhodnem Sredozemlju.⁷²⁴

Beneški trgovci, ki so uživali več privilegijev kot domačini,⁷²⁵ so bili stalno prisotni v pristaniških mestih ahajske kneževine in mistrske despotovine – Patrasu, Glarentzi, Korintu, Nauplii in Monemvasiji⁷²⁶ - ter celo na podeželju, kjer so od kmetov odkupovali pridelke in kmečke proizvode.⁷²⁷ Benečani so sicer spodbudili trgovsko dejavnost, toda nad njihovo prisotnostjo niso bili vsi navdušeni. Medtem ko so veliki zemljiški posestniki v njih videli dobre poslovne partnerje, zainteresirane za njihove agrarne proizvode, je bil odnos bizantinskih trgovcev in obrtnikov do tujcev, s katerimi niso mogli tekmovati ob enakih pogojih, seveda drugačen.⁷²⁸ Iste vzroke za nezadovoljstvo so gotovo občutili tudi morejski Grki, saj so tudi nasproti njim Benečani privilegirani.

Omenjeno je že bilo, da so se poleg italijanskih trgovcev, ki so imeli vodilno vlogo v grško-egejskem svetu, v trgovino in prevoznitvo vključevali tudi domači trgovci. Zlasti to velja za Grke iz dežel pod latinsko oblastjo.⁷²⁹ S trgovino na drobno so se ukvarjali deloma obrtniki sami, deloma pa krošnjari in mali trgovci.⁷³⁰ Lastniki in kapitani trgovskih ladij (t.i. *naukleroi*), ki so poleg prevažanja tujega blaga tudi sami trgovali,⁷³¹ sodijo deloma v podobno kategorijo kot mali trgovci, a med njimi lahko pričakujemo tudi uspešne prevoznike in trgovce.

Domačini so lahko bili tudi premožni trgovci in bankirji z večjim kapitalom, ki so lahko prehajali v aristokracijo ali pa so iz njenih vrst celo izvirali.⁷³² Tako so se v trgovsko in bančno dejavnost usmerili člani skoraj vseh pomembnih bizantinskih rodbin

⁷²⁴ Lock: *The Franks*; str. 155.

⁷²⁵ Lock: *The Franks*; str. 138. Polne trgovske privilegije so Benečani v Moreji dobili v času vladavine Geoffreya I. de Villehardouina. Ta knez se je tudi podredil dožu v zameno za nekatere posesti (npr. Patras), ki so si jih sicer zagotovili Benečani, a so jih nato odstopili knezu. Glej v Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 67.

⁷²⁶ Cheetham: *Mediaeval Greece*; str. 163.

⁷²⁷ Laiou in Morrisson: *The Byzantine Economy*; str. 180 in 201.

⁷²⁸ Lock: *The Franks*; str. 140.

⁷²⁹ Laiou in Morrisson: *The Byzantine Economy*; str. 211.

⁷³⁰ Vroom: *After Antiquity*; str. 252 in 253.

⁷³¹ Prav tam; str. 253.

⁷³² Prav tam; str. 253.

– Kantakuzeni, Paleologi, Aseni, Duke, Angeli.⁷³³ Premožni aristokrati in trgovci so bili dejavni na širšem področju, svoj denar so vlagali v tuje banke, dosegali so nekatere privilegije – ne le v bizantinskem cesarstvu, ampak tudi v tujini – in se prilagajali italijanskim vzorcem poslovanja.⁷³⁴ Njihova dejavnost je bila usmerjena predvsem v Konstantinopel, v manjši meri pa tudi v Solun in v genovsko kolonijo Chios ter v beneške Kreto, Modon in Koron.⁷³⁵ Peloponeški beneški postojanki sta vsaj od začetka 15. stol. veljali za varna depoja, kjer so svoje premično premoženje hranili tako latinski kot bizantinski aristokrati. V tukajšnje banke so vlagali svoj denar tudi mistrski despoti.⁷³⁶

Kar pa se tiče latinskih trgovcev iz vrst *burgesses* v Moreji, je stvar veliko bolj nejasna. Gotovo so bili pomemben dejavnik v mestni trgovini na drobno, veliko težje pa je sklepati o njihovi vlogi v regionalni trgovski dejavnosti, ki je bila, kot je bilo že večkrat omenjeno, predvsem beneška domena.

Dejavnost trgovcev ni bila povsem nenadzorovana. Vsak privilegij je izdala knežja pisarna, poleg tega pa so znani primeri, ko so se bodisi knez, bajul ali pa celo kralj ukvarjali s problematiko trgovcev. Tako so npr. beneški trgovci nasprotovali nekaterim ukrepom Florenta Hainautskega. Pritožili so se Karlu II., ki je prisluhnil njihovim pritožbam in k sebi pozval kneza, naj mu pojasni razloge za svoje ravnanje.⁷³⁷

⁷³³ Klaus – Peter Matschke: Griechische Kaufleute im Übergang von der byzantinischen Epoche zur Türkenzeit, v Die Kultur Griechenlands im Mittelalter und Neuzeit: Göttingen, 1996; str. 73.

Bizantinska aristokracija je bila bolj dejavna v trgovini predvsem zato, ker so jih turška osvajanja oropala njihovih posesti v Trakiji in na drugih območjih. Svoje premoženje so zato vložili v bančništvo in trgovino.

Glej v Vroom: After Antiquity; str. 254 – 255.

⁷³⁴ Matschke: Griechische Kaufleute; str. 73.

⁷³⁵ Matschke: Griechische Kaufleute; str. 74 in 79.

⁷³⁶ Matschke: Griechische Kaufleute; str. 78.

⁷³⁷ Rodd: The princes of Achaia: Vol. 2; str. 15.

12.1. Povzetek

Neapeljske Anžuvince so redno zaposlovale razmere na italijanskih oziroma sicilijanskih tleh, pa tudi v Franciji. Res so bili našli svojo najhujšo nasprotnico v aragonski Siciliji, ni pa to bila njihova edina tekmica. Omenjen je že bil spor s savojsko dinastijo, ki je Karlu II. prinesel oblast nad Piemontom, prihajalo je do sporadičnih sporov s Svetim rimskim cesarstvom ter z gibelinskimi mesti severne Italije. Zunanjepolitične razmere, ki so zaposlovale Anžuvince, so bile vsekakor vse prej kot spodbudne za ahajsko kneževino, ki je nujno potrebovala vladarje, ki bi bili na njenih tleh veliko dejavnejši.

Čeprav je moja domnevo o nezainteresiranosti Anžuvincev za razvoj kneževine – z izjemo politično-vojaške dejavnosti seveda - pod vprašaj postavila predvsem ugotovitev, da je prvi in najmočnejši vladar iz te vladarske hiše, Karel Anžuzki, v Ahaji vpeljal novo upravno funkcijo bajula, ki je bila ena od pomembnejših instrumentov za uspešnejšo centralizacijo monarhove oblasti v Franciji, je vseeno očitno, da to ni bilo dovolj ne za izgradnjo trdne knežje oblasti ne za ubranitev kneževine pred prodiranjem Bizantincev, ki so bili pravzaprav že zelo daleč od svoje nekdanje moči.

Neapeljski dvor je imel v večini primerov le posreden vpliv na pomembne procese in dogodke, ki so odločali o razvoju kneževine v 14. stol. Gospodarstvo se je razvijalo po tirnicah, ki so jih položili že križarski osvajalci, domače grško-bizantinsko prebivalstvo in zlasti Benečani, kasneje pa predvsem italijanski veleposestniki, ki so vpeljali nov način upravljanja zemljiške posesti in so odločilno prispevali k postopnemu odpravljanju fevdalne ureditve. Težko je ugibati o možnih drugačnih potekih razvoja, a se zdi, da bi se v vsakem primeru na račun izumirajočih francoskih plemiških rodbin krepili Italijani, ki so bili v tem prostoru prisotni že dolgo časa. Čeprav so Anžuvinci res prispevali k uveljavitvi Acciajuolijev in Toccov, so bile družine Zaccaria, Orsini in Sanudo v tem območju uveljavljene že prej. Dvorna kultura kneževine je v času anžuvinske nadoblasti zamirala. Anžuvinci niso privabili večjega števila katoliških duhovnikov v Morejo, čeprav so bili v tesnih stikih s papeštvom.

Vendar anžuvinske vladavine ne moremo samo negativno ocenjevati. Kratkoročno in z delnimi uspehi je neapeljski dvor odbil oz. vsaj zaviral bizantinsko napredovanje.

Poleg tega je njihova vladavina tesneje povezala Peloponez in južno Italijo, medtem ko so se vseskozi ohranjale tudi tradicionalne vezi polotoka s Francijo, ki pa so bile oslabiljene že pod zadnjimi predstavniki rodbine de Villehardouin. Zlasti pomemben prispevek k evropski zgodovini pomenijo obiski Grčije s strani italijanskih učenjakov in naseljevanje grških izobražencev v Evropo. K temu je gotovo največ prispevalo dolgotrajno sobivanje Latincev in Grkov v egejskem svetu, za kar so zaslužni tudi Anžuvinci.

Zdi se torej, da je zgodovinski razvoj ahajske kneževine v tem obdobju potekal v veliki meri neodvisno od neapeljskega dvora. Čeprav je težak položaj klical bodisi po učinkovitih in obsežnejših reformah ali pa – verjetno še bolj – po stalni prisotnosti vsakokratnega ahajskega kneza, teh ukrepov Anžuvinci niso sprejeli.

12.2. Summary

The Angevin house of Naples was constantly involved in the affairs in the Italian Peninsula, Sicily and France. Indeed the Neapolitan Angevins found their toughest antagonist in Sicily, which was at the time under Aragonese rule. However, this was not their only rival. Charles II. was involved for instance in a struggle against the Savoyard dynasty, which temporarily brought Piedmont in his possession. There were sporadic clashes between the Angevins and the rulers of the Holy Roman Empire and with the Ghibelline cities of Northern Italy. International circumstances which occupied the Angevins were thus unfavourable to the principality of Achaëa which urgently needed rulers who would be much more active on its soil.

Although my assumption that the Angevins were basically uninterested in the development of the principality - though of course this did not exclude political and military activity - later proved to be at least in part questionable since the founder of this royal dynasty, Charles of Anjou, introduced a new administrative function, the *baille*, which was one of the most significant instruments for the successful centralization of the French monarchy. It is still obvious that this did not suffice neither for the establishment of a firm princely authority nor for a successful defence of the principality against the Byzantine advance although the Byzantines themselves were actually far from their former might.

The court of Naples had in most cases only indirect influence over important processes and events that determined the development of the principality in the fourteenth century. Economic development followed in the tracks laid down by the crusading conquerors, the native Byzantines, and especially by the Venetians and later on by Italian landlords, who introduced new ways of managing landed estates and who contributed significantly to the gradual abolition of the feudal order. Though it is difficult to guess about the possible alternatives of the historical development, it seems that in any case the Italians would supplant and succeed to older French noble families - especially since the Italians were by no means newcomers in the Byzantine lands. Although the Angevins indeed contributed significantly to the rise of Acciajuoli and Tocchi, the families such as Zaccaria, Orsini and Sanudo were already well-established in this area. The court culture of the principality of Achaëa was declining under the Angevin rule. The Angevins did not

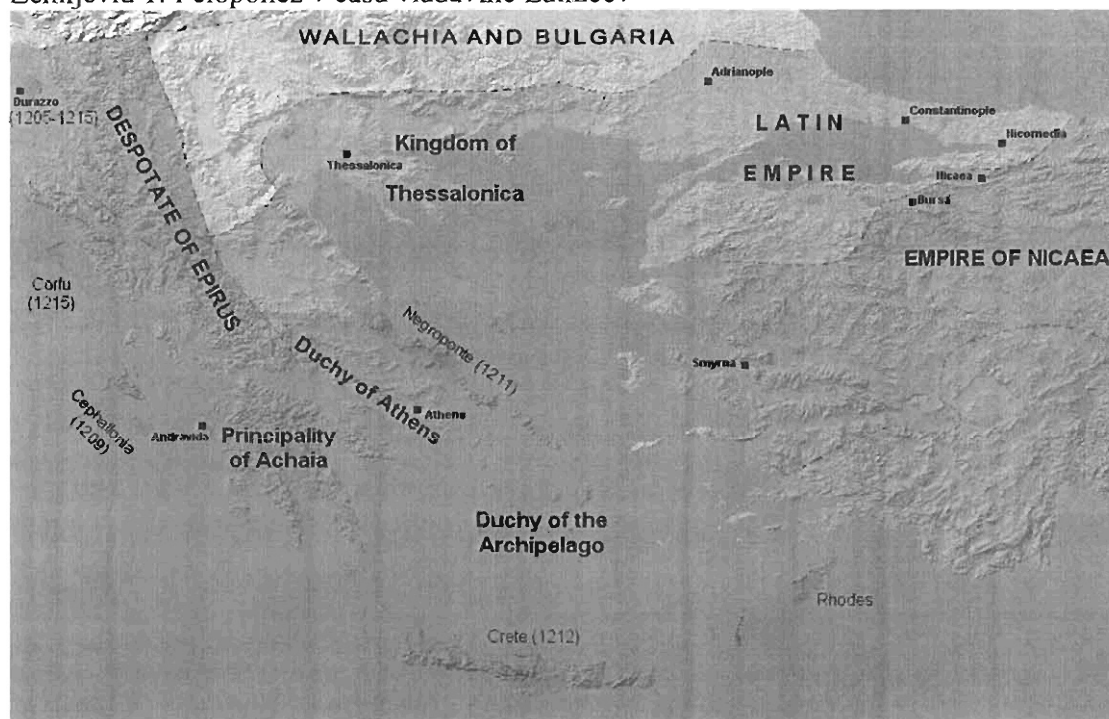
attract larger numbers of Catholic priests in the Morea even though they had good connections with the papacy.

Nevertheless the Angevin rule in the Morea can not be viewed entirely as a negative one. In short term and with limited success the Angevin court repulsed or at least obstructed the Byzantine advance. The Angevin rule connected more tightly the Peloponnesus with Southern Italy while it maintained the traditional connections of the Peninsula with France, though these were somewhat weakened already under the last Villehardouin princes. The most important contribution to the European history were perhaps the interchangeable visits of Italian and Greek scholars in Italy and Greece respectively. This was certainly possible especially because of the long cohabitation of Latins and Greeks in the Aegean - and the Angevin rule managed to extend the duration of Latin presence in the Peloponnesus significantly.

It seems therefore that the historical development of the principality of Achaea was largely independent from the Neapolitan court. In spite of the fact that the difficult position demanded either effective and extensive reforms or – probably even more – continual presence of princes in the principality, these measures were not taken by the ruling dynasty.

Zemljevid 1: Peloponez v času vladavine Latincev

Zemljevid 2: Politična podoba egejskega sveta po 4. križarski vojni

Literatura:

A History of the Crusades, glavni urednik Kenneth M. Setton: Volume II - The later crusades , 1189 - 1311, Madison, Milwaukee, London: The University of Wisconsin Press, 1969

A History of the Crusades, glavni urednik Kenneth M. Setton: Volume III - The fourteenth and fifteenth centuries, Madison, London: The University of Wisconsin Press, 1975

Black, Henry C.: Black's Dictionary of Law: New Jersey, 2004, enajsta izdaja

Chaylor, Henry John: A History of Aragon and Catalonia: Methuen & Co., 1933

Cheetham, Nicholas: Mediaeval Greece, New Haven, London: Yale University Press, 1981

Dennis, George T.: The Capture of Thebes by the Navarrese (6 March 1378) and Other Chronological Notes in Two Paris Manuscripts: v *Orientalia Christiana Periodica*; Pont. institutum orientalium studiorum; Roma, 1960

Fine, John Von Antwerp Jr.: The Late Medieval Balkans; Ann Arbor: University of Michigan, 1996

Gregorovius, Ferdinand: Geschichte der Stadt Athen, Stuttgart, 1889

Hiestand, Rudolf: Nova Francia - nova Graecia: Morea zwischen Franken, Venezianern und Griechen: v zborniku *Die Kultur Griechenlands in Mittelalter und Neuzeit*: Vaddenhoek & Ruprecht, 1995

Ilieva, Aneta: Frankish Morea (1205 – 1262), Socio-cultural Interaction Between the Franks and the Local Population, Atene, 1991

Jacoby, David: The Encounter of Two Societies: Western Conquerors and Byzantines in the Peloponnesus after the Fourth Crusade: *The American Historical Review*, 1973

Keen, Maurice: Medieval Europe: Pelikan Books, London, 1968

Kelly, Samantha: The New Solomon - Robert of Naples (1309 – 1343) and Fourteenth-Century Kingship: Leiden/Boston: Brill, 2003

Kretschmayr, Heinrich: Geschichte von Venedig, Zweiter Band: Gotha, 1920

Laiou-Thomadakis, Angeliki E.: The Peasant Society in the Late Byzantine Empire: a social and demographic study: Princeton, New Jersey, 1977

Laiou, Angeliki E. in Morrisson, Cecile: *The Byzantine Economy*, New York, Cambridge: Cambridge University Press, 2007

Le Goff, Jacques: Saint Louis: Notre Dame, Indiana, 2009

Lock, Peter: The Franks in the Aegean 1204-1500, New York: Longman Publishing, 1995

Lurier, Harold E.: Crusaders as Conquerors, *The Chronicle of Morea*, New York, London, 1964

Matschke, Klaus-Peter: Griechische Kaufleute im Übergang von der byzantinischen Epoche zur Türkenzeit, v *Die Kultur Griechenlands im Mittelalter und Neuzeit*: Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1996

Miller, William: *Essays on the Latin Orient*: Cambridge: Cambridge University Press, 1921

Miller, William: *The Latins in the Levant, A History of Frankish Greece*, New York, Cambridge: Barnes & Noble, 1908

Nicol, Donald M.: *The Last Centuries of Byzantium, 1261 – 1453*; 2. izdaja, Cambridge: Cambridge University Press, 1993

Nicol, Donald M.: *The Relations of Charles of Anjou with Nikephoros of Epiros*; v *Byzantinische Forschungen*; Amsterdam, 1972

Norwich, John Julius: *A History of Venice*: London, 1983

Ostrogorski, Georgij: *Zgodovina Bizanca*: Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1961

Rodd, Renell: *The princes of Achaia and the Chronicles of the Morea: A study of Greece in the middle ages*: Vol. 2; London: Arnold, 1907

Runciman, Steven: *The Sicilian Vespers: A history of the Mediterranean World in the later thirteenth century*; Cambridge: University of Cambridge, 1992

Setton, Kenneth M.: *The Papacy and the Levant (1204 – 1571): Volume I: The thirteenth and fourteenth centuries*: Philadelphia, 1976

Smith, Denis Mack: *A History of Sicily: Medieval Sicily (800 – 1713)*: London: Chatto & Windus, 1968

Topping, Peter: *Feudal Institutions as revealed in the Assizes of Romania, the Law Code of Frankish Greece*: New York, 1980

Topping, Peter: *Co – Existence of Greeks and Latins in Frankish Morea and Venetian Crete: Congres International d'Etudes Byzantines*; Atene, 1976

Vroom, Joanita: *After Antiquity – Ceramics and Society in the Aegean from the 7th to the 20th Century*: Leiden, 2003

Slovenski pravopis – elektronska izdaja: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana, 2003

Viri:

Cantacuzenus, Johannes: *Geschichte, zweiter Teil*: Stuttgart, 1986

Gregoras, Nikephoros: *Rhomäische Geschichte: erster Teil*: Stuttgart, 1973

The Chronicle of Ramon Muntaner: prevedla Lady Goodenough: Cambridge, 2000

Villani's Chronicle – being selections from the first nine books of the Croniche Fiorentine of Giovanni Vilanni, prevedla Rose E. Selfe, London: Archibald Constable & Co. LTD, 1906. (dostopno na spletni strani: <http://www.elfinspell.com/VillaniTitle.html>)

Zemljevida:

Zemljevid 1: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Peloponnese_Middle_Ages_map-en.svg

Zemljevid 2: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1d/LatinEmpire2.png>
(velikost karte je nekoliko prirejena)